

بالڪ ڪتاب مالها

ڏاڪو: ٽيون

جاڪوڙي بالڪ

ليکڪ: نيڪولائي نوسوف

مترجم: عطا محمد پڻيرو

جا کوڑی پالک

لیکک
نکولائی نوسوف

مترجم
عطا محمد پنپرو

فینیکس بکس، حیدر آباد

حق ۽ واسطو اداري وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو	:	جاڪوڙي هالڪ
موضوع	:	پارائو ادب
ليکڪ	:	نڪولائي نوسوف
مترجم	:	عطا محمد پنهرو
ڇاپيندڙ	:	فارين لينگويئيجز پبلشنگ هائوس، ماسڪو (انگريزي ڇاپو 1954ع) پوپال پبلشنگ هائوس، پوپال انڊيا (هندي ڇاپو 2009ع) فينيڪس بڪس، حيدرآباد (سنڌي ڇاپو 2011ع)
لي آئوٽ	:	فينيڪس بڪس ٽيم
ڳاڻيٽو	:	ٻه هزار
قيمت	:	70/- روپيا

Rights are reserved

Title	:	Jolly Family
Authored by	:	N. Nosov
Translated by	:	Atta Muhammad Bhanbhro
Published by	:	Foreign Languages Publishing House, Moscow (English Edition 1954) Bhopal Publishing House, Bhopal, India (Hindi Edition 2009) Phoenix Books, Hyderabad (Sindhi Edition 2011)
Layout	:	Phoenix Books Team
Copies	:	2000
Price	:	Rs. 70/-

فهرست

IV	پراکر
01	اهم فيصلو
06	اوچتي رنڊڪ
10	اسان هڪ بيورستو ڳولي ڪڍيو
13	پئي ڏينهن جو احوال
16	شروعات
22	گرمي پڌ جو هيٺ لهڻ
26	گرمي پڌ جو مٿي چڙهڻ
31	نظرداريءَ جو ڪم مايا حوالي
36	هڪ نئون ڏچو
40	هڪ اهم گڏجاڻي
46	ڪم پر هٿ وٺڻ
50	آخري تياريون
54	چوڙا ڪٽڙا وارو ڏينهن
60	الزام ڪنهن تي مڙهجي
65	جڏهن ڪابه اميد نه رهي
71	اسان جي غلطي
76	چوڙن جي ڦٽڻ وارو ڏينهن
83	چوڙن جي ڳوٺ ڏانهن روانگي

ٻه اکر

سنڌي ٻوليءَ ۾ ڪيترائي ٻاراڻا ڪتاب شايع ٿي رهيا آهن. پر پوءِ به هڪ اهڙي ڪتابي سلسلي جي اشد ضرورت هئي، جيڪو ٻارڙن جي ذهنن جي منظر ۽ با ترتيب آبياري ڪري سگهي. فينيڪس بؤڪس ٽيم وٽ ڪافي عرصي کان هڪ اهڙي ڪتابي سلسلي شروع ڪرڻ جي رٿا هئي، جنهن تحت ٻارڙن جي نه رڳو تعليم ۽ ترتيب ڪري سگهجي، پر کين مستقبل جي للڪارن لاءِ تيار به ڪجي.

ڄاڻايل ٻاراڻي ڪتابي رٿا کي هڪ مقصد هيٺ تن ڏاڪن ۾ ورهايو ويو آهي. پهرئين ڏاڪي ۾ چوٿين کان پنجون درجو پٺين ڏاڪي ۾ ڇهين کان اٺون درجو ۽ ٽئين ڏاڪي ۾ نائين کان ڏهون درجو شامل آهن. هن ٽئين ڏاڪي ۾ جڳ مشهور روسي ليکڪ نيڪولائي نوسوف جي مشهور ڪتاب ”جولي فيملي“ جو ترجمو بعنوان ”جاڪوڙي ٻالڪ“ پيش ڪري رهيا آهيون.

هي ڪتاب 1954ع ۾ فارين لئنگويئج پبلشنگ هائوس، ماسڪو پاران انگريزي ٻوليءَ ۾ شايع ڪيو ويو هو. روسي ٻوليءَ مان انگريزيءَ ۾ ترجمو پروڪوفيو ڪيو ۽ ڪتاب ۾ ڏنل دلچسپ خاڪا ڪناوالوف تخليق ڪيا آهن. هيءُ ڪتاب ٻارن ۾ جستجو جو جذبو ڄاڳائي ٿو. ان کانسواءِ ٻارن کي خود تجربا ڪرڻ ۽ سکڻ لاءِ پڻ اتساهي ٿو.

مٿي ذڪر ڪيل رٿا تحت تنهي ڏاڪن هيٺ ٽو موضوع متعارف ڪيا ويندا جيئن: فطرت، فطري لقاء، سنڌ شناسي، آکاڻيون، ماحوليات، صحت ۽ صفائي، رياضي، فلسفو اڳواڻ ۽ شاعري وغيره.

هن رٿا هيٺ ٻاراڻي ادب جا شاهڪار ڪتاب ترجمو ڪري ٻارن لاءِ شايع ڪيا ويندا ته جيئن هو شعوري طرح دنيا جي ٻارن سان ڪلهوڪلهي ۾ ملائي سگهن. ان کانسواءِ سنڌ جون ٻاراڻيون لوڪ ڪهاڻيون پڻ شايع ڪيون وينديون ته جيئن ٻار پنهنجي ثقافت، علم ۽ ادب کان به واقف ٿي سگهن.

روزينا جوليڄو

فينيڪس بؤڪس

حيدرآباد

جا کوڑی بالک

اهم فيصلو

هيءَ انهن ڏينهن جي ڳالهه آهي جڏهن مون ۽ مُشڪا ٽين جي دٻي مان هڪ ٻاڦ واري انجن ٺاهي هئي، جيڪا نڪاءَ ڏئي اوچتو ڦاٽي پئي هئي. ٿيو هيئن هو جو مُشڪا دٻي ۾ پاڻي تمام گهڻو پٽڪايو. جنهنڪري ان ۾ ٻاڦ گهڻي گڏ ٿي وئي ۽ ڦاٽي پيو. مُشڪا جا ڀاڳ ڀلا هئا جو ڪوسيءَ ٻاڦ هن جي هٿن کي رڳو ٿوري لهرس ڏني. سندس ماءُ کيس سڙڻ وارو ملهر مڪبو جيڪو ٻاڦ جي لهرس جو هڪ سٺو علاج آهي، جيڪڏهن اوهان کي منهنجي هن ڳالهه تي ويساهه نه ٿو اچي ته توهين پاڻ به هن ملهر کي آزمائي ڏسو. ٻاڦ جي لهرس اچڻ کان جلد پوءِ اهو ملهر لائي وٺو ته لهرسيل کل ڦلڪو ڪٽو ٿي جسم تان لهي ويندي.

ٻاڦ واري انجن جي ڦاٽي پوڻ کان پوءِ مُشڪا جي ماءُ اسان کي ان سان راند کيڏڻ جي موڪل ڪانه ڏني ۽ ان کي گند جي ٽوڪريءَ ۾ اڇلائي ڇڏيو. جهٽ لاءِ اسين ته منجهي پيا سون ته ڇا ڪريون؟ ائين ٿيو به اوچتو هو، جنهنڪري اسين واٽڙا ٿي ويا هئاسون، ۽ ڪجهه به سوچي ويڇاري ڪونه پئي سگهياسون.

اڃان بهار جي رُت جي شروعات هئي. چوڌاري برف ڳرڻ شروع ٿي چڪي هئي. پاڻي ننڍا ننڍا وهڪرا بنجي گهرن ۾ وهي رهيو هو. بهار جي سهڻيءَ رُت جو سڄ هر گهر جي دريءَ مان لپاڪا پاڻي رهيو هو. پر مُشڪا ۽ مان موڳا ۽ ويڳاڻا هئاسون. هونئن اسان جي جوڙي کل پيوڳ واري جوڙي رهي آهي ۽ اسين سدائين کلڻ ڪجڻ ۾ پٺُ ۽ جُهٽُ هوندا آهيون. اسين جڏهن ماٺ هوندا آهيون ته ملول هوندا آهيون ۽ جڏهن ڪرڻ لاءِ ڪجهه به نه هوندو

آهي ته ٻئي جڻا گڏجي ويهي سوچيندا آهيون ته هن مونجهه مان جند ڪيئن ڇڏائجي؟
اهڙيءَ ريت اسين مانارمان آڃاڻي. ڪنهن ڪرت کي لڳي ويندا آهيون.

هڪ ڏينهن مان مُشڪا سان ملڻ ويس ته ڏنم ته هو ميز تي رکيل هڪ ڪتاب مٿان
جهڪيو بيٺو هو ۽ ان کي ڏاڍي ڌيان سان پڙهي رهيو هو. ۽ سندس مٿو هٿن ۾ هو. هو ايڏو ته
بي خبر هو جو مان سندس ڪمري ۾ داخل ٿيس ته کيس پروڙ ٿي ڪانه پئي. جڏهن مون در
تي ڏاڍيان لڪ ڪئي، تڏهن وڃي مٿو مٿي ڪيائين.

”اڙي نڪولاز تون آهين!“ هن مون کي ڏسندي ئي امنگ وڃان رڙ ڪندي چيو.

مُشڪا مون کي اصلي نالي سان ڪونه سڏي ۽ ٻين وانگي ڪوليا جي نالي سان
سڏيندو آهي. هو منهنجن نون نالن ايجاد ڪرڻ جو به وڏو ماهر آهي ۽ ڏهاڙي نون نون نالن
سان پڪاريندو آهي، جيڪي ڏاڍا عجيب غريب هوندا آهن. اهڙيءَ ريت هو مون کي
ڪڏهن نڪولا، ته ڪڏهن مڪولا سڏيندو آهي. ڪڏهن وري مڪولا سيليانِي نووچ يا
ميڪلوها مڪلا به سڏيندو آهي. هڪ ڏينهن ته هن مون تي نڪولا نالو به رکيو هو.

هو مون تي هر روز نوان نالا رکندو آهي. مان سندس اهڙيون ڳالههون دل ۾ ڪونه
ڪندو آهيان. هو مون سان پيار ڪندو آهي، ۽ نالو به پاپوهه مان وٺندو آهي، تنهنڪري
جهڙا ۽ جيترا به نالا رکندو آهي، مون کي بچان ڪانه لڳندي آهي.

”هاڻو مان آهيان. پر ڏسان ته اهو ڪهڙو ڪتاب آهي، جنهن جي پڙهڻ ۾ گم آهين؟“

مون کيس ورائيو

”ڏاڍو دلچسپ ڪتاب آهي.“ هن جواب ۾ چيو.

”مون هي اڃا صبح جوان ٿيڻ تان خريد ڪيو جتان اخبارون ملنديون آهن.“ هن ٻڌايو.

مون اڳتي وڌي ڪتاب ڏٺو جنهن جو عنوان هو ”ڪڪڙيون پالڻ“. سرورق تي
ڪُڪڙ ۽ ڪُڪڙ جي تصوير ڇاپيل هئي ۽ ٻئي صفحي تي به چوڙن جي تصوير ۽
خاڪو به ڏنل هو.

”ڇا، ڪو دلچسپ ڪتاب آهي؟“ مون کيس چيو.

”لڳي ٿو ته هي ڪو سائنسي معلومات وارو ڪتاب آهي.“ مون ڪتاب ڏانهن

نهاريندي پنهنجي راءِ ڏني.

”اها ئي ته ڳالهه آهي، جو هي ڪتاب مون کي دلچسپ لڳي رهيو آهي. هيءُ تنهنجي پرين جي آکاڻيءَ واري ڪتاب جهڙو چسور ڪونهي. هن ۾ جيڪا به ڳالهه ٻڌايل آهي، سا سچي ۽ ڪري آهي. ڏاڍو ڪارائتو ڪتاب آهي، ۽ ائين آهي جيئن تون ڏسين ٿو.“

مُشڪا هوشيار چوڪرو آهي، جيڪو هر ڪارائتي شيءِ وٺڻ لاءِ ڳت ڏئي بيهندو آهي. کيس جيڪا خرچي ملندي آهي سا به ڪنهن ڪمائيءَ شيءِ خريد ڪرڻ لاءِ ڪم آڻيندو آهي. هڪ ڏينهن جڏهن مائٽن خرچي ڏنس ته سڌو وڃي هيءُ ڪتاب خريد ڪيائين. هڪ ڀيري هن چيبي شيف جو لکيل هڪ ڪتاب خريد ڪيو، جنهن جون نالو هو ”انورس ٽرگنو ميٽرڪ فنڪشن ائنڊ پوليٽو مس“ هي ان ڪتاب جو هڪ اکر به ڪونه سمجهندو هو تنهنڪري اهو ان وقت تائين پاسي تي رکي ڇڏيو هئائين، جيستائين هوان کي سمجهڻ جو ڳوٺي. تڏهن کان وٺي اهو ڪتاب سندس شيلف ۾ هن جي وڏي ۽ سمجه لائق ٿيڻ تائين، جيئن جو تين پيو هو.

هن هڪ صفحي تي نشان ڪيو ۽ ڪتاب کي ٺهي ڇڏيائين.

”تون هن ڪتاب مان هر قسم جي معلومات حاصل ڪري سگهين ٿو“ هن مون کي چيو. وڌيڪ چيائين ته ”هن ڪتاب ۾ اهو به ٻڌايو ويو آهي ته ڪاٺ، بدڪن ۽ ولاتي ڪڪڙين جي آنن مان ٻچا ڪهڙيءَ ريت حاصل ڪري سگهجن ٿا.“

”پر تو ڪڏهن ولاتي ڪڪڙين جي نسل وڌائڻ بابت ڪونه سوچيو هوندو؟“ مون

سوال ڪيو.

”مان ان موضوع تي به مطالعو ڪرڻ چاهيان ٿو“ هن ورائيو. هن وڌيڪ ٻڌايو ته ”هن ڪتاب ۾ انڪيوبيٽر نالي هڪ مشين تيار ڪرڻ جو رستو ٻڌايو ويو آهي، جنهن وسيلي ڪڪڙ جي آري تي ويهڻ کان سواءِ آنن مان ٻچا ٿئي سگهن ٿا.“

”موڳا مٽر، اها ڳالهه ته سڀني جي ٻڌل آهي، ٻي ڪر. اهڙي مشين ته مون پڙ ڏني هئي. ان ڏينهن امڙ مون کي مرغي خانو ڏيکارڻ وٺي وئي هئي. اُتي به هڪ اهڙي مشين هئي، اها ته هڪ ڏينهن ۾ پنج سؤ بلڪ هڪ هزار آنا لوڙي سگهندي آهي. ايترو گهڻن چوڙن کي ٻاهر ڪڍڻ به هڪ ڏچو هوندو آهي.“ مون کيس چيو.

مُشڪا اچرج وڃان رڙ ڪندي چيو ”سچ! اهڙي خبر ته مون کي ڪانه هئي. مون کي

ته رڳو اها ڄاڻ هئي ته ڪڪڙ آري تي ويهي چوڙا ڦوڙيندي آهي. جڏهن اسين ڳوٺ رهندا هئاسين ته مون ڪيترين ئي ڪڪڙين کي آري تي ويهندي ڏٺو هو.

”مون خود به ڪيترين ئي ڪڪڙين کي آري تي ويهندي ۽ آنا ڦوڙيندي ڏٺو آهي. پر انڪيو بيٽر وڌيڪ سٺو آهي. ڇاڪاڻ ته هڪ ڪڪڙ آري تي ويهي فقط درجن کن آنا ڦوڙي سگهندي آهي. پر انڪيو بيٽر وسيلي هڪ ئي وقت هڪ هزار ٻچا ڦٽي سگهندا.“ مون کيس چيو.

”اها ڄاڻ ته مون کي به آهي. هن ڪتاب ۾ به ائين لکيل آهي. پر هن ڪتاب ۾ هڪ ٻي ڳالهه به لکيل آهي ته ڪڪڙ جڏهن آنا ڦوڙڻ لاءِ آري تي ويهندي آهي، ته آنا ڪانه لاهيندي آهي پر آنا ڦوڙي انهن مان نڪتل ٻچن کي چڱائي وڌو ڪندي آهي. ان عمل ۾ گهڻو وقت لڳي ويندو آهي. جيڪڏهن انڪيو بيٽر آهي ته ان وسيلي چوڙا ڦٽي پوندا ۽ ڪڪڙ وري جلدي آنا لاهڻ شروع ڪري ڇڏيندي.“

ان کان پوءِ اسين گڏجي ويهي سوچڻ لڳاسين ته جيڪڏهن ڪڪڙيون آري تي ويهن ته ڪيترا آنا لاهي سگهن ٿيون؟ ڪڪڙين کي ٻچن کي چڱائي وڌي ڪرڻ ۾ پورا ٽي مهينا لڳي ويندا آهن، جنهن کان پوءِ آنا لاهڻ جهڙيون ٿينديون آهن.

تي مهينا معنيٰ پورا نوي ڏينهن. جيڪڏهن ڪڪڙ آري تي نه ويهندي ته سال ۾ نوي آنا وڌيڪ لاهيندي، يعني هڪ ڏينهن هڪ آنو. پر جيڪڏهن هڪ ننڍي انڪيو بيٽر ۾ رڳو ڏهه ڪڪڙين جا آنا رکجن ته سال ۾ 900 آنا ٿي سگهن ٿا، ۽ جيڪڏهن مرغي خانو وڏو آهي، جنهن ۾ هڪ هزار ڪڪڙيون رکيل هجن ته توکي 90 هزار وڌيڪ آنا ملي سگهندا. سوچ ته پورا 90 هزار! آهي نه اچرج جهڙي ڳالهه.

اسين گهڻي وقت تائين سوچيندا رهياسين ته انڪيو بيٽر ڪهڙي نه ڪمائي ٿي ٿي آهي.

”اچ ته اسان ٻئي هڪ ننڍڙو انڪيو بيٽر ٺاهيون ۽ ان ۾ ٻه چار آنا رکي ڏسون ته انهن مان ٻچا ڪيئن ٿا ڦٽن؟“ مَشڪا مشورو ڏيندي چيو.

”اسين انڪيو بيٽر جهڙي مشين ڪيئن ٺاهي سگهنداسين. اها ڪا اڪ مان ماڳي لاهڻ جهڙي سولي ڳالهه آهي ڇا؟ ائين هجي ها ته هر ڪو پنهنجو انڪيو بيٽر ٺاهي، آنا ڦوڙيون وينو هجي ها.“ مون کيس جواب ڏيندي چيو.

”مان سمجھان ٿو ميان مڪولا، انڪيوييٽر ٺاهڻ سولو آهي. جيڪڏهن ميان هاريندين ته ڪو ٻوٽو ٻاري ڪونه سگهندين. ڪتاب ۾ به ته هر ڳالهه کولي سمجھائي وئي آهي. پر اصل ڳالهه اها آهي ته انڪيوييٽر کي ايڪيهن ڏينهن لاءِ هڪ ڪرو گرم رکڻو پوندو پوءِ چوڙا پاڻمرادو ڦٽي نڪرندا.“ مشڪا ٻڌايو.

مون کي انهيءَ خيال هرڪائي وڌو هو ته اسان کي انهيءَ طريقي وسيلي پنهنجا چوڙا ملي پوندا. مان پکين ۽ جانورن کي گهڻو پائيندو ۽ پيار ڪندو آهيان. پُر سياري ۾ مان ۽ مُشڪا ٻارن جي ’نيچرلسٽ سرڪل‘ جا ميمبر ٿيا هئاسون. جيڪا اسان جي اسڪول ۾ قائم ڪئي وئي آهي. ان کان پوءِ اسان گهرؤ جانورن تي ڪم ڪرڻ شروع ڪري ڏنو هو. ٿوري وقت گذرڻ کان پوءِ مُشڪا کي ٻاڦ جي انجن ٺاهڻ جو اچي شوق جاڳيو تنهنڪري اسان سرڪل ڏانهن وڃڻ چڙي ڏنو. وڌيڪ سيميوف ان سرڪل جو مانيٽر هو. جنهن چيو ته جيڪڏهن اسان سرڪل ۾، ڪم ڪرڻ چڙي ڏنو ته ميمبرن واريءَ فهرست مان هو اسان جا نالا ڪاٽي ڇڏيندو. اسان کيس ورائيو هو ته ”اسان کي هڪڙو موقعو ڏيو.“

مُشڪا سوچي رهيو هو ته جڏهن اسان جا ننڍڙا چوڙا آهن مان ڦٽي نڪرندا ته ڪيڏو نه سٺو لڳندو. ننڍڙا ننڍڙا چوڙا ڪيڏا نه سهڻا ۽ پيارا لڳندا. اسين رڌڻي جي هڪ ڪنڊ هنن لاءِ الڳ رکنداسين. جتي هو ڏاڍي آرام سا گذاريندا. کين چوڳو چوڻو به گهڻو ڏينداسين ۽ سندن پر گهور به لهنداسين.

”هاڻو پر اسان کي انهيءَ کان اڳ ۾ پاڻ کي گهڻو ڪم ڪرڻو پوندو. توکي اها ڳالهه به ڏيان ۾ رکڻ گهرجي ته چوڙن ڦٽڻ ۾ پورا ٽي هفتا لڳندا.“ مون کيس ورائيو.

”اها ته ڪا ڳالهه ئي ڪانه آهي. اهم ڳالهه آهي انڪيوييٽر ٺاهڻ. ان کان پوءِ چوڙا ته پاڻمرادو ڦٽي پوندا.“ مشڪا جواب ۾ چيو.

مون گهڙي کن لاءِ ان ڳالهه تي سوچيو. مشڪا مون ڏانهن نهاريو. ڏٺم ته کيس ڪجهه ڪرڻ جي هوراڪورا لڳل هئي. ۽ ڪم کي جهٽ کن ۾ شروع ڪرڻ لاءِ آيو هو.

”هاڻي اسان کي ڪرڻ لاءِ ڪو ٻيو ڪم ڪونه آهي. اڄ ته هاڻي ئي ٿا ڪم جي شروعات ڪريون.“ مون کيس چيو.

”مون کي خبر آهي ته تون مون سان هن ڪم ۾ رڻ ۽ جُهٽ رهندين. مان هي ڪم اڪيلي سر به ڪري وٺان ها، پر توکان سواءِ مزو ڪونه ايندو.“ مُشڪا خوش ٿيندي ورائيو.

اوپچتي رندڪ

”اسان کي هاڻي انڪيوبيٽر ٺاهڻ جي ضرورت ڪانه آهي. اچو ته آئن کي وڌيءَ تڻيءَ ۾ وجهي باهه واري چلهي تي رکون.“ مون کيس صلاح ڏني.

”نه نه، اها ته بلڪل خراب ڳالهه آهي. ڇاڪاڻ ته باهه جا آلا چلهي مان ٻاهر نڪري آئن کي خراب ڪري ڇڏيندي. انڪيوبيٽر جي خاص ڳالهه اها آهي جو ان ۾ گرميءَ جو درجو هڪ گرو رهندو آهي ۽ گهٽ وڌ ڪونه ٿيندو آهي. ۽ اصول مطابق گرميءَ جو پد 102 ڊگريون هجڻ گهرجي.“

”102 ڊگريون گرمي پد، چو؟“ مشڪا رڙ ڪندي چيو هو.

”ڇاڪاڻ ته ڪڪڙ جڏهن آرو ڪندي آهي ته ان جي جسم جي گرمي 102 ڊگري هوندي آهي.“

تنهنجي چوڻ جو مقصد اهو آهي ته ڪڪڙين جي جسم ۾ به گرمي موجود هوندي آهي؟ مان سمجهان ٿو ته ماڻهو جڏهن تپجي پوندو آهي ته ان جي جسم اندر گرمي پد وڌي پوندو آهي.“

”اڙي موگا متر هر ماڻهوءَ جي جسم اندر گرمي موجود رهندي آهي. پلي چاڪ ڇڏو پلو هجي يا تپيل هجي. پر جڏهن تپ ڇڙهندو آهي ته جسم اندر موجود گرمي پد وڌي ويندو آهي.“

پوءِ مشڪا ڪتاب کولي انڪيوبيٽر جي نڪتل خاڪي ڏانهن اشارو ڪندي چيو ”ڏس، انڪيوبيٽر جي شڪل ڪيئن آهي. هيءَ پاڻيءَ جي هودي آهي، جنهن جو پاڻي هڪ نليءَ وسيلي ان صندوق ۾ وڃي ٿو جنهن اندر آنا رکيل آهن. پاڻيءَ جي هوديءَ کي هيٺئين پاسي کان گرم ڪيو ويندو آهي. اهڙيءَ ريت ڪوسو پاڻي نليءَ وسيلي ڦرندو رهندو آهي ۽ آئن کي گرم ڪندو رهندو آهي. هيڏانهن ڏس ته اتي هڪ ٿرموميٽر به لڳل آهي، جنهن وسيلي گرمي پد کي نظر ۾ رکي سگهجي ٿو.“

”ته پوءِ اسان پاڻيءَ جي اهڙي هودي ڪٿان آڻينداسين؟“

”اسين هوديءَ لاءِ مٿو چو ڪپايون؟ ان لاءِ ٽين جي هڪ ڊي جي ڪم آڻي سگهون ٿا.
چاڪاڻ ته اسان کي ته هڪ ننڍڙي انڪيوبيٽر ٺاهڻ جي ضرورت آهي.“

”اسان ان کي گرم ڪيئن ڪنداسين؟“ مون کائڻس سوال ڪيو.

”اسين ان کي گاسليٽ واري بتيءَ وسيلي گرم ڪنداسون. مون کي سڄي ٿو ته هڪ
اهڙي پراڻي بتي ڇاپري جي ڪنهن ڪنڊ ۾ اڃا ئي پئي آهي. ان کي ڪم آڻي سگهجي ٿو.“

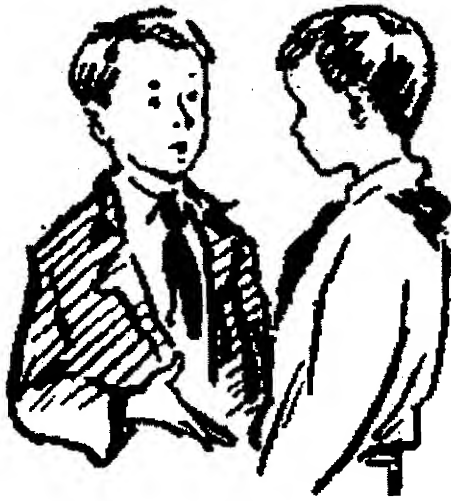
ان کان پوءِ اسين ٻئي گڏجي ڇاپري ۾ وياسون ۽ ان جي هڪ ڪنڊ ۾ ڊير ٿيل، پڳل
ٿيل سامان مان پراڻي بتيءَ کي ڳولڻ لڳاسين. اتي پراڻا ٻوٽ، هڪ پڳل چٽي، ٽامي جي نلي
۽ خالي بوتلون سٿيون پيون هيون، جيڪي ڊن اندر رکيل هيون. اسان ان ڊير جي هر هڪ
شيءَ کي چڱيءَ ريت جاچي ڏٺو پر ان کان اڳ ئي مون بتيءَ کي ڏسي ورتو جيڪا شيلف
مٿان رکيل هئي. مشڪا نوريتڙي وانگي مٿي چڙهي ويو ۽ اک ڇنڀ ۾ کڻي اچي هيٺ پهتو.
جنهن کي ڏوڙ ڏيکي ڇڏيو هو. اهو ڏسي اسين ٻئي جڻا خوشيءَ وچان ٿپا ڏيڻ لڳاسين ته ان
صحيح سلامت بتيءَ ۾ وٽ به جيئن جو تيسن موجود هئي. بعد ۾ اسان سڀئي چونڊ ٿيڻ ڪنيا.
جن ۾ بتي، ٽامي جي نلي ۽ ٽين جو وڏو ڊبو شامل هئا، ۽ اچي رڌڻي ۾ ساڻه پٽيو.

مشڪا سڀ کان پهريان بتيءَ کي چنڊي ٿوڪي صاف ڪيو ۽ منجهس وٽ وجهي
ٻاري ڏنو ته اها صحيح طريقي سان ٻري ٿي يا نه. خبر پئي ته بتي صحيح نموني سان ٻري
سگهي ٿي. وٽ کي به هيٺ مٿي ڪري ڏٺوسين ته اها به صحيح حالت ۾ هئي ۽ باهه جي
شعلي کي گهٽائڻ وڌائڻ سولو هو. بتي وسائي اسين انڪيوبيٽر ٺاهڻ ۾ جنم وياسين. ڪم
جي شرعات ۾ اسان سنهي گنتي جي هڪ صندوق جوڙي ورتي. جنهن ۾ 15 آنا سولائيءَ سان
ماپي سگهيا پئي. ان ڪم جي مڪمل ٿيڻ کان پوءِ تيار ٿيل انڪيوبيٽر ۾ ترتيب سان آنا
رکي، وٽين ۾ ڪجهه رکي وئي ۽ ان جو تهه ٺاهيو ويو ته جيئن آنا گرم ۽ صاف رهي سگهن.
مٿان وارو پٽ به اهڙو ٺاهيو سين جيڪو انڪيوبيٽر تي ٺهڪي ويهي ويو. ٿرموميٽر رکڻ لاءِ
پٽ ۾ سوراخ ڪڍيوسين. ته جيئن انڪيوبيٽر جي گرمي پد تي نظر رکي سگهجي. انهيءَ
ڪم جي راس ٿيڻ کان پوءِ انڪيوبيٽر جي گرمي پد لاءِ هيٽر به ٺاهيو هو. ان لاءِ ٽين جي ڊي
۾ هيٺان ۽ مٿان ٻه گول سوراخ ڪڍياسون ۽ ٽامي جي نليءَ کي ٽين جي ڊي جي مٿئين
سوراخ مان پار ڪري انڪيوبيٽر جي پاسي ۾ ڪڍيل سوراخ مان اندر داخل ڪيو ويو. بعد
۾ نليءَ کي ورائي، پيٽو ڪري، ٽين جي هيٺان واري سوراخ ۾ اماڻيو ويو. ٽين جي سوراخ ۾

نليءَ ڪي مصالحو مليل قلئي سان ٽاڪو هڻي بند ڪيو ويو. ٿامي جي نليءَ کي ورائي ٻيٽو
ڪيو ويو ته جيئن اها انڪيوبيٽر اندر ريڊيئٽر جو ڪم ڏئي سگهي.

ٽين جي دٻي کي گرم ڪرڻ لاءِ بتيءَ کي ٻارڻو هو. ان لاءِ مُشڪا گتي جو ڪوڪو کڻي
آيو جنهن مٿان وڏو گول سوراخ ڪري انڪيوبيٽر کي ان مٿان اهڙيءَ ريت رکيو ويو جو ٽين
جو دٻو سوراخ مٿان اچي ويو.

انڪيوبيٽر جي ٺهڻ سان هر ڳالهه مڪمل ٿي چڪي هئي. اسان دٻي کي پاڻيءَ سان
پري بتي ٻاري ان هيٺان رکي. ٿوري وقت کان پوءِ دٻي جو پاڻي ۽ نلي گرم ٿيڻ لڳي. ٿرما ميٽر
وارو پارو مٿي چڙهڻ لڳو ۽ نيٺ 102 ڊگريين جي گرمي پد تي پهچي ويو. گرميءَ جو پد 102

ڊگريين کان به وڌي وڃي ها پر ان وقت
مُشڪا جي ماءُ ڪٿان اوچتو اچي اسان
جي مٿان بيٺي ۽ رڙ ڪري چيائين، ”اوھين
بتي ڪهڙا تجربا ڪرڻ ۾ رڌل آھيو. سڄو
رڌڻو گاسليٽ ۽ دونھين جي ڌپ سان
واسجي ويو آھي.“

”امان هي انڪيوبيٽر آهي.“

”ڇا! انڪيوبيٽر - ڇا جو انڪيوبيٽر؟“

”امڙ اوھان کي خبر آھي ته انھيءَ

سان ڪڪڙ جا چوڙا ٺوڙا ٿيا آھن.“

”چوڙا! ڇا جا چوڙا - آخر تون چوين ڇاڻو؟“

”امان مان توکي سمجھايان ٿو ته اهو ڪيئن ڪم ڪندو آهي. اوھين ڪڪڙ جا آنا

ته هتي رکو ۽ پوءِ ٻريل بتي به رکو.“

”هتي بتي چور ڪبي؟“

”گرمي پد کي ڦاٽر رکڻ لاءِ جيڪڏهن اوھين بتي ٻاري اتي نه رکندا ته سڄو پورهيو

ٿي پائيءَ ۾!“

”اي بيوقوفو! ڪن کولي ٻڌي ڇڏيو ته مان اوھان کي بتيءَ سان ڪيڏڻ ڪانه ڏيندس.“

”اوھين ٻئي ڏاڏا ڇيڳرا چوڪرا آھيو. ٻئيءَ کي آسيرو پاسيرو ڪري تيل هاري
 وجهندا ۽ باھ پڙڪي پوندي مان اوهان کي هرگزائين ڪرڻ ڪانه ڏينديس.“
 ”جيئڙ امڙ! اسان ڏاڏيءَ سيالڻ ۽ سچيتائي سان ڪم ڪنداسين“ مُشڪا پنهنجي
 ماءُ کي ڏاڏيءَ نمائائيءَ سان ماءُ کي چيو.
 ”نه ڪڏهن به نه. مان اوهان کي پريل بئين سان به ڪيڏڻ ڪانه ڏينديس. چؤٻيو ڇاڻو
 چوين. اڳ به توڀاڻ کي ٻاڦ مان لهسي وڌو هو ۽ هاڻي وري گهر کي باھ ڏئي جهڳوئي جهڻ
 ڪرڻ توڇاھين!“
 مُشڪا پنهنجي ماءُ کي راضي ڪرڻ لاءِ ڏاڏيون منتون ۽ ايلاز ڪيا، پر مائس جو
 پٺڻر ڪونه پُريو.
 مُشڪا ٻڌتر ۾ اچي ويو هو ۽ کيس ڏاڏو ڏک به ٿيو.
 ”ڪريان توناس، هن انڪيو بيٽر کي“ هن ڏکوئيندڙ آواز ۾ چيو.

اسان هڪ ٻيو رستو ڳولي ڪڍو

مون کي ان رات دير سان نند آئي. پورو ڪلاڪ پنهنجي ٺاهيل انڪيوبيٽر بابت سوچيندو رهيس. پهريان خيال آيو ته مان پنهنجي امڙ کي ايلاز منٽ ڪريان ته جيئن هوءَ اسان کي بتي ٻارڻ جي موڪل ڏئي. پر پوءِ سوچيم ته ائين ڪرڻ اجايو آهي. ڇاڪاڻ ته هوءَ باهه کان ڏاڍو ڊڄندي آهي ۽ مون کان ماڇيس به لڪائيندي وتندي آهي. مشڪا جي ماءُ به بتي کڻي وڃي الائي گهر جي ڪهڙيءَ ڪنڊ پر لڪائي ڇڏي. زمين اٽلي پوندي پر هوءَ اسان کي بتيءَ کي هٿ لائڻ به ڪانه ڏيندي.

سارو گهر اگهور نند پر پيو هو. پر منهنجو دماغ پورن پنڄائڻ ۾ رڌل هو. مون کي اوچتو ئي خيال آيو ته بتيءَ بدران پاڻيءَ کي گرم ڪرڻ لاءِ بجليءَ جي بتي چونڊ ڪم آڻجي.

پوءِ مون هوريان هوريان اٿي. بٽڻ دٻائي، ميز تي رکيل ٽيبل لئمپ ٻاري ۽ ان جي مٿان آگر جهلي بيٺس ته ڏسان ته اها گرم ٿئي ٿي يا نه. مون کي ان ۾ گهڻي گرمي محسوس ٿي. ان کان پوءِ پٽ ۾ لڳل ترموميٽر ڪڍي بتيءَ تي رکيم ته ان جو پارو مٿي چڙهي وڃي 102 ڊگريون تي پهتو. هاڻي مون کي پڪ ٿي وئي هئي ته بجليءَ واري ٽيبل لئمپ گهڻي گرمي ڏئي سگهي ٿي. پوءِ مس وڃي اندر کي آڻت آيو. ترموميٽر وڃي ساڳيءَ جاءِ تي رکيم ۽ سمهي پيس. ان واقعي کان پوءِ ويچاري ترموميٽر سنئين ريت ڪم ٿي ڪونه ڪيو. هڪ رات سيءُ چوي ته اڄ نه پوان ته ڪڏهن پوان. پر ترموميٽر 104 ڊگريون گرمي پڌ ڏيکاري رهيو هو. جڏهن ان کي ٿوري گرمي ڏني ويندي هئي ته هڪدم وڃي صفا چوٽ تي پهچندو هو ۽ لوڏڻ کان پوءِ ئي پارو هيٺ لهندو هو. عام رواجي رُت ۾ به حقيقي گرمي پڌ 86 ڊگريون مٿي هوندو هو. اسان ته ترموميٽر جي گرمي پڌ کي ڏسي قوه سياري جي ٿڌ ۾ به استو ڪونه ٻاريندا هئاسون. مون کي لڳي ٿو ته ان کي بلب تي رکي مون خراب ڪري وڌو هوندو!

ٻئي ڏينهن جڏهن مان مشڪا سان مليس ته کيس پنهنجي خيال کان آگاهه ڪيم. اسان انهيءَ تجربي کي ٻيهر آزمائي ڏسڻ جو ارادو ڪيو. اسڪول کان گهر موٽي اچڻ کان پوءِ مون امڙ کي ان پراڻيءَ ٽيبل لئمپ ڏيڻ لاءِ چيو جيڪا ورهين کان ڪٽ ۾ پئي هئي. سندس ”ها“ ڪرڻ کان پوءِ اسان ان کي بتيءَ جي جاءِ تي گتي جي کوکي اندر رکيو. مشڪا

ان ٽيبل لئڻ جي هيٺان ڪجهه ڪتاب رکي مٿي ڪيو ته جيئن اها پاڻيءَ جي دٻي جي وڌيڪ ويجهو ٿئي. پوءِ بجليءَ جو بٽڻ هيٺ ڪري بلب ٻاري ٿرموميٽر تي گرمي پد ڏسڻ لڳاسين، جيڪو هو پنهنجي گهران ڪٿي آيو هو. اسين ڏسندا رهياسون پر گهڻيءَ دير تائين ته ڪجهه به ڪونه ٿيو. ٿرموميٽر وارو پارو هڪ هنڌ بيٺي رهيو هو. اسين مايوس ٿي وياسون ته هي تجربو ناڪام ثابت ٿيندو. پر ٿوريءَ دير کان پوءِ پاڻي گرم ٿيڻ ۽ ٿرموميٽر جو پارو مٿي چڙهڻ لڳو. ڏٺو سون ته اڌ ڪلاڪ اندر 102 ڊگريون پد تي پهچي ويو. پوءِ ته مشڪا خوشيءَ وچان اچي ٽائون وڃايون ۽ وڏو وات ڦاڙي نعرو هنيو ”واه سائين واه!“ ۽ چيو ته ”اهو ئي اصلي گرمي پد آهي، جيڪو آنا ٽوٽڻ لاءِ صحيح آهي ۽ ايترو ئي ڪافي.“

بجلي به بتيءَ جهڙي ڪمائي آهي.

”تنهنجو چوڻ بلڪل صحيح آهي. پر مان ته چونڊس ته بجلي بتيءَ کان بهتر آهي. ڇاڪاڻ ته بتيءَ مان باهه به لڳي سگهي ٿي. پر ان جي پيٽ ۾ بجليءَ سبب باهه جو خطرو ڪونه آهي. جنهن ۾ وڌيڪ بچاءُ آهي.“

ٿوري وقت کان پوءِ ڏٺو سون ته ٿرموميٽر 104 گرمي پد ڏيکاري رهيو هو.

مشڪا رڙ ڪري چيو ته ”ڏس پارو گهڻو مٿي چڙهي ويو آهي، تنهنڪري ٽيبل لئڻ کي بند ڪرڻ گهرجي.“

ان تي مون به هاڻوڪار ڪئي. پر ان کي بند ڪهڙي طريقي سان ڪجي؟ جيڪڏهن گاسليٽ واري بتي هجي ها ته ان جي وٽ هيٺ ڪجي ها ته وسامي وڃي ها. ”هاڻو بجليءَ ۾ روت ته ڪانه ٻرندي آهي.“

”مون کي تنهنجي بجليءَ جو ڪو پتو ڪونه آهي.“ مشڪا چيو. سندس منهن ڪاوڙ ۾ ڳاڙهو هو.

”منهنجي بجلي! بجلي ڇا ۾ منهنجي آهي؟“ مون به کيس ڪاوڙ ۾ جواب ڏنو.

تو ئي چيو هو ته بجليءَ جي ٽيبل لئڻ ڪم آڻجي. ڪي نه مان غلط آهيان! ڏس ٿرموميٽر 108 ڊگريون گرمي پد ڏيکاري رهيو آهي. جيڪڏهن گرمي پد انهيءَ رفتار سان وڌندو رهيو ته آنا اڀرڻ شروع ڪري ڏيندا ۽ هڪ به چوڙو ڪونه ڦٽندو. گهڙي کن ترس ته ٽيبل لئڻ هيٺان ڪتاب ڪڍي ان کي هيٺ ڪريون. ائين ٿيڻ ڪري پاڻيءَ جي هوديءَ تائين گرمي گهٽ پهچندي ۽ پاڻيءَ جو گرمي پد هيٺ لهي ويندو.

اسان هڪ ٿلهو ڪتاب ٽيبل لئڻ هيٺان ڪڍي ورتو ۽ انتظار ڪرڻ لڳاسون ته ان

جو نتيجو ڪهڙو ٿو نڪري گهڙي پوءِ ٿرموميٽر جو پارو هيٺ لهي اچي 102 ڊگريون گرمي پد تي بيٺو. تڏهن مس وڃي اسان جي پيٽ ۾ ساهه پيو.

”هاڻي ته معاملو بلڪل ٺيڪ ٿي ويو آهي ۽ پنهنجي ٺاهيل انڪيوبيٽر وسيلي آئن مان چوڙا صحيح طريقي سان ڦوڙي سگهجن ٿا. امڙ کي ڪجهه پئسن ڏيڻ لاءِ چونڊس. تون به پنهنجي ماءُ کان پئسا وٺجان، پوءِ ٻئي گڏائي درجن کن آنا خريد ڪنداسون.“ مشڪا مرڪندي مون کي چيو.

مان مشڪا جي ڳالهه ٻڌي ڏاڍو سرهو ٿيس ۽ خوشيءَ مان وٺي گهر ڏانهن ڊوڙ پاتم ۽ امڙ کان آئن خريد ڪرڻ لاءِ پئسا گهريم. جنهن کي اها خبر ڪانه هئي ته مون کي آنا چوڻا گهرجن. جنهن تي مون کيس سمجهايو ته مون کي انڪيوبيٽر ۾ رکڻ لاءِ آنا ڪپن ٿا.

”انهيءَ مٿي ماري انڪيوبيٽر سان ڪوبه اثر آلو ڪونه ٿيندو. اجايو ويٺو ٿو پاڻي ولوڙين. اها ڪا سولي ڳالهه ڪانه آهي. جو ڪڪڙ جي آري ڪرڻ کان سواءِ انڪيوبيٽر وسيلي آنا ڦوڙي سگهنديون. اجايو وقت ٿو وڃائين.“

پر مان به ڳڻي بيٺي رهيس. نيٺ امڙ ڪجهه پئسن ڏيڻ جي مهرباني ڪئي.
”پر تون آنا خريد ڪنديون ڪٿان؟“

”اتان خريد ڪندس جتان ملندا آهن، پيو ڪٿان.“

”بلڪل نه. اهي گهڻي وقت جا هوندا آهن، جن مان ٻچا ڦٽي ڪونه سگهندا. ان لاءِ اهڙن آئن جي ضرورت آهي جيڪي تازو ڪڪڙين لائا هجن.“

امڙ جي اها ڳالهه ٻڌي مون ڊوڙي اچي مشڪا وٽ ساهه پتيو ۽ امڙ جي چيل ڳالهه کيس ٻڌائي.

”مان به اڳت اوڳو - صفا ڪوڏڙ آهيان. ڪتاب ۾ به اها ئي ڳالهه لکيل آهي. پر مون کان وسري وئي.“ مشڪا مٿي تي هٿ هڻي ڏک جو اظهار ڪيو.

ان کان پوءِ اسان ڳوٺ ڏانهن وڃڻ جو فيصلو ڪيو. جيڪو شهر کان گهڻو پري ڪونه آهي. گذريل اونهاري واريون موڪلون به اسان اتي گذاريون هيون. ماسيءَ نتاشا جو گهر به اُتي آهي. وٽس زمين جا چار ٻارا آهن ۽ ڪڪڙيون به جام اٿس. پڪ اٿم ته وٽائينس تازا آنا ملي ويندا.

ٻئي ڏينهن جو احوال

زندگي به عجيب آهي. ڪالهه ته اسان کي خواب خيال به ڪونه هو ته اسين ڪيڏانهن وينداسون. اڄ وري خير سان ريل ۾ آهيون، ۽ ماسي نتاشا جي ڳوٺ پيا ويون. اسان کي جهت آنا حاصل ڪرڻا هئا. پر ريل چڻ ويل بڻجي وئي ۽ جونءَ پير سرڪي رهي هئي، ۽ سفر به شيطان جي آندي جيترو وڌي ويو هو. پر ٿيندو سدائين ائين آهي. جيتري تڪڙ هوندي آهي اوتري دير ٿي ويندي آهي ۽ گهريل هر شيءِ ڏاڍي سست رفتار ٿي ويندي آهي. مشڪا ۽ مون کي اچي ڦڙي لڳي ته متان ماسي نتاشا گهر ۾ موجود ٿي نه هجي. جيڪڏهن ائين ٿيو ته وڻ ٿي وڃي ويندا.

اسان جا ڀاڳ ڀلا هئا، جو ماسي نتاشا گهر ويئي هئي. هوءَ اسان کي ڏسي ڏاڍي سرهي ٿي ۽ وڏي پيار ۽ پاڻوهه سان ملي. سمجهيائين ته اسين وٽس ٽڪڙ آيا آهيون. اسان کيس چيو ته اسين ته جيڪر اکين سان رهي پئون پر هاڻي نه موڪلن پر ضرور اچي رهنداسون.

”هن وقت اسين ڪم سان آيا آهيون. اسان کي ڪجهه آنا ڪپڻ ٿا.“ مون کيس چيو.

”ڇا شهر ۾ آڻن جو ڪال آهي جو هيڏانهن اچي نڪتا آهيو؟“ ماسي نتاشا مرڪندي چيو.

”شهر ۾ به آنا آهن پر اسان کي تازن آڻن جي ضرورت آهي.“ مشڪا کيس جواب ڏنو.

”دڪانن تي تازا آنا ڪونه هوندا آهن ڇا؟“

”ڪڪڙين جا تازا آنا سڌو شهر ڪونه پهچندا آهن. ائين نه ماسي نتاشا!“ مشڪا

کيس چيو.

”اهو ته بلڪل صحيح آهي.“

”تو ڳالهه کي سمجهي ورتو ماسي نتاشا، ته اهي هتان هتان گڏ ٿي پوءِ شهر ايندا آهن. اهڙيءَ ريت آڻن کي دڪان تائين پهچڻ ۾ هفتو به لڳي ويندو آهي.“

”پر آنا ته ٻن هفتن تائين خراب ڪونه ٿيندا آهن.“ ماسيءَ چيو. اهو سچ آهي ته آنا ٻن هفتن تائين ڪنا ڪونه ٿيندا آهن پر اسان جو ڪتاب چوي ٿو ته اهي ڏهن ڏينهن پراڻا نه هجڻ گهرجن.

”مون سمجهيو توهان کي آنا چوڙا پيدا ڪرڻ لاءِ گهرجن، چوڙن لاءِ تازن آنن جي ضرورت هوندي آهي. اهي آنا جيڪي اوهين کائيندا آهيو سي رکڻ سان مهينو يا ٻه مهينا ڪنا ڪونه ٿيندا آهن. توهين گهر ۾ شايد ڪڪڙيون ڪونه پاليندا آهيو.“ ماسيءَ نتاشا چيو.

”ماسي! اوهين بلڪل سچ چئي رهيون آهيو. اهو ئي ڪارڻ آهي جو آنن لاءِ اسين اوهان وٽ آيا آهيون.“ مون کيس موٽ ۾ چيو.

”پر اوهين آنا ڪهڙي طريقي سان ڦوڙي رهيا آهيو؟ انهيءَ مقصد لاءِ ته اوهان کي آري تي ويهڻ واريون ڪڪڙيون گهرجن.“

”نه اسان کي انهن جي ضرورت ڪانه آهي. انهيءَ مقصد لاءِ اسان انڪيوبيٽر ٺاهيو آهي.“
”انڪيوبيٽر وسيلي! واه، پر مون کي ٻڌايو ته انڪيوبيٽر وسيلي اوهان ڇا حاصل ڪرڻ چاهيو ٿا؟“

”ننڍڙا چوڙا“

”ڇا لاءِ؟“

”بس ائين مزي خاطر. گهر ۾ چوڙا نه آهن ته گهر ئي ٻُسو ٿو لڳي.“

”اوهان ڳوٺاڻن وٽ ته سڀ ڪجهه آهي. ڪڪڙيون، بدڪون، ڳئون وغيره. پر اسان جو گهر اهڙن ساهوار کان سواءِ اُٻاڻو اُٻاڻو پيو پاسو آهي.“
”اهڙا گهرو جانور ڳوٺن ۾ ڌاري سگهبا آهن. ڳاڻو مال شهرن اندر گهرن ۾ پالي نه ٿو سگهجي.“ ماسيءَ نتاشا چيو.

”توهين ڳئون کان سواءِ ٻيا به ڪيترائي گهرو جانور رکي سگهو ٿيون.“
”هائو پر اهي شهرن ۾ پالي نه ٿا سگهجن. جيڪڏهن انهن کي شهر ۾ رکبو ته ماڻهو آزار ۾ پئجي ويندا.“

”اسان جي گهرجي ڀرسان هڪ ماڻهو رهندو آهي، جنهن وٽ ڌاريل پکي آهن. وٽس ڪيترائي پجرا آهن ۽ قسمن قسمن پکي به آهن.“

”پر ميان! تون چوڙن کي پجري ۾ رکي ته پالي ڪونه سگهندين؟“

”مان انهن کي رڌڻي ۾ رکندس.“ مُشڪا کيس چيو.

”اتي کين چوڻو پائي به گهڻو ملندو. اها انهن لاءِ مناسب جڳهه هوندي.“

”ان جي توهين ڳڻتي نه ڪريو. اسان کي چونڊي چونڊي تازا آنا ڏيو ته پلو ٿيندو. وڏو پروڙ تازا. جيڪڏهن اهي تازا نه هوندا ته انهن مان چوڙا ڪونه ٺهرندا.“

”توهين هن ڳالهه تي ڳڻي ٻڌي بيهي رهيا آهيو ۽ تڙ به پوئتي نه ٿا هڻو. چڱو توهان کي اهڙا ئي آنا ملي ويندا جيڪي اوهين چئو ٿا. مون کي خبر آهي ته اوهان کي ڪهڙن آڻن جي ضرورت آهي. اهي بلڪل تازا آنا هوندا.“ ماسيءَ نتاشا چيو.

ماسي نتاشا اندر رڌڻي ۾ وڻي ۽ موٽي ته 15 سهڻا ۽ سٺا آنا ڪنيو آئي. ڏاڍا لسا ۽ چمڪندا هئا. جيڪو ماڻهو به انهن کي ڏسندو اڪيون ٻوٽي چئي سگهندو ته اهي بلڪل تازا آنا آهن. هن اهي ڪاريءَ ۾ وڌا، جيڪا اسان پاڻ سان گڏ آندِي هئي ۽ اهي ڪپڙي سان ڍڪي ڇڏيائين ته متان رستي ۾ ٽڙا ٿي وڃن.

”چڱو هاڻي خدا حافظ - جاڏي پير تاڏي خير.“ هن اسان کي ڦاٽڪ وٽ اچي الوداع ڪرڻ وقت چيو.

ٻاهر آياسون ته جهونجهڪڙو ٿيڻ وارو هو. مان ۽ مشڪا ٽڪڙا ٽڪڙا اسٽيشن ڏانهن وڃڻ لڳاسون. گهر پهتاسون ته سنجها ٿي چڪي هئي. امڙ به ٻيڙ لڳي ويئي هئي. جنهن مون کي ڏسڻ سان ئي ڏاڍا دڙڪا ڏنا. مشڪا کي به سندس ماءُ وٺي آنگهن تي ڪنيو. اسان ڪن چٻا ڪيو سڀ ڪجهه پئي ٻڌو. اسان کي ته اها اهن لڳل هئي ته آنا انڪيوييتر ۾ رکون ته جيئن چوڙا ڦٽي نڪرن. پر رات گهڻي لنگهي وئي هئي. تنهنڪري وڌيڪ ڪجهه به ڪري ڪين سگهياسون ۽ رهيل ڪم ٻئي ڏينهن لاءِ ڇڏي ڏنوسون.

شروعات

ٻئي ڏينهن اسڪول کان موٽي اچڻ شرط آئن کي انڪيوبيٽر ۾ رکيوسون. سڀئي آنا سولائيءَ سان ماپي ويا، پر ڪجهه جاءِ بچي به پئي. پوءِ اسان انڪيوبيٽر مٿان پڙڏئي سوراخ ۾ ٿرموميٽر رکيو. ”اڄ ته جاچي پرکي ڏسون ته هر ڪم صحيح طريقي سان ٿيو آهي! جيڪڏهن ڪٿي غلطي ٿي وئي هوندي ته رڌيءَ پڪيءَ ڄڻ پاڻي پئجي ويندو. شايد اسان کي انڪيوبيٽر کي پهريائين گرم ڪرڻو پوندو ۽ پوءِ ان ۾ آنا رکڻا پوندا.“ ان وقت مشڪا چيو.

”ان بابت مون کي ته ڪابه ڄاڻ ڪانه آهي ته ڪهڙي شيءِ اڳ ۾ ڪجي ۽ ڪهڙي شيءِ پوءِ تنهنڪري اسان کي ڪتاب ڏسڻ کپي ته اهو ڇا ٿو چوي.“ کيس ورائيم.

ان کان پوءِ مشڪا ڪتاب کنيو ۽ ڳچل دير تائين ان کي پڙهندو رهيو ۽ ڪجهه وقت کان پوءِ چيائين:

”اسان ته آئن جو ذري گهٽ ساهه هوساتي رڪيو هو.“

”ساهه هوساتي رڪيو! ڪنهن جو؟“

”آئن جو ٻيو ڪنهن جو؟ ڪتاب چوي ٿو ته آنا زندهه هوندا آهن!“

”جيئرا، زندهه!“ مون اچرچ وڃان ساڳين لفظن ۾ ورائيو. ”هاڻو اها ڳالهه ته ڪتاب ٻڌائي ٿو ۽ چوي ٿو ته آنا زندهه هوندا آهن، پر انهن ۾ چرپر واري حياتي ڪانه هوندي آهي. سندن اها حياتي بلڪل لڪل لڪل هوندي آهي. پر جڏهن انهن کي ٺنهن سوسڙو گرم ڪيو ويندو آهي ته انهن ۾ هوربان هوربان حياتي ايندي ويندي آهي ۽ چوڙي جي شڪل اختيار ڪري وٺندي آهي. ٻين جاندارن شين وانگي آنا به ساهه کڻندا آهن. يعني آنا تو ۽ مون وانگر ساهه کڻندا آهن.“

”توبهين! ڪوڙ به پير ڪوڙي توهين! تون ۽ مان ته نڪ مان ساهه کڻندا آهيون. آئن کي نڪ ڪٿي آهي جو ساهه ڪٿي سگهندا؟“ مون کانئس سوال ڪيو.

”اوڳا موڳا! اسين نڪ وسيلي نه پر ڦڦڙن وسيلي ساهه کڻندا آهيون. پر ڦڦڙن ڏانهن ويندڙ ۽ واپس ايندڙ هوا جو گذر گاهه نڪ هوندو آهي. انڪري سمجهيو ويندو آهي ته هر

ساهوارونڪ وسيلي ساه ڪڏندو آهي. پر آنا پنهنجي ڪوپن وسيلي ساه ڪڏندا آهن. يعني هوا ڪوپن جي سنهڙن سوراخن مان لنگهندي آهي. اهو ئي طريقو آهي، جنهن وسيلي آنا ساه ڪڏندا آهن.

”بلڪل صحيح. ڪين جييترو وڻي ايترو ساه ڪڏن. پر اسان انهن کي ساه ڪڏڻ کان روڪيون ته ڪونه ٿا!“ مون کيس جواب ۾ چيو. ”آنا ڪوڪي اندران ساه ڪڏي ڪيئن سگهندا؟ جڏهن تون ساه ڪڏندو آهين ته ڪاربن ڊاءِ آڪسائيڊ ٻاهر ڪڍندو آهين. جيڪڏهن توکي ڪوڪي اندر بند ڪجي ته ڪاربن ڊاءِ آڪسائيڊ ٻاهر ڪانه نڪري سگهندي ۽ تون ٻوسائجي مري ويندين.“

”مان ڪوڪي ۾ بند ٿيڻ ڪونه چاهيندس. ائين ته منهنجو ساه ٻوسائجي ويندو ۽ مري ويندس.“

”ساڳيءَ ريت آنا به ڪوڪي اندر بند ٿي ٻوسائجي مرڻ ڪونه چاهيندا. پر اسان ته انهن کي ڪوڪي اندر بند ڪري ٻوسائي مارڻ پئي چاهيو!“ مشڪا چيو.

”پوءِ ان لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟“

”ان لاءِ اسان کي تازي هوا جي رستي جو بندوبست ڪرڻو پوندو. اصلي انڪيوبيٽر ۾ به تازي هوا جي لنگهه جو بندوبست ڪيو ويندو آهي.“

ان کان پوءِ اسان وڏي احتياط سان هڪ هڪ ڪري ڪوڪي مان آنا ڪڍي ڪاريءَ ۾ رکيا ته مٿان پڇي پون. پوءِ مشڪا هڪ سيراھي ڪڍي آيو ۽ ڪوڪي ۾ ان مقصد سان ننڍڙا ننڍڙا سوراخ ڪڍڻ لڳو ته جيئن ڪاربن ڊاءِ آڪسائيڊ سولائيءَ سان ٻاهر نڪري سگهي. جڏهن اهو ڪم پورو ٿيو ته آنا ڪڍي انڪيوبيٽر واري ڪوڪي ۾ رکي مٿان پڙڙڻي ڇڏيوسون.

”گهڙي کن ترس. اسان کي اها خبر ڪانهي ته پهريان انڪيوبيٽر کي گرم ڪبو آهي. پوءِ آنا رکبا آهن. يا اڳ ۾ آنا رکبا آهن ۽ پوءِ ان کي گرم ڪبو آهي.“ مشڪا اهو چئي ڪتاب ڪڍي پڙهڻ لڳو.

ٿوريءَ دير کان پوءِ هن چيو ته اسين وري به غلطي ڪري ويٺا آهيون. ڪتاب ٻڌائي ٿو ته انڪيوبيٽر اندر ٿوري گهم هئڻ ضروري آهي. ڇاڪاڻ ته جيڪڏهن هوا خشڪ هوندي ته آئن اندر موجود پاڻياٺ ڪوپن جي ننڍڙن سوراخن وسيلي ٻاڦ جي شڪل اختيار ڪري اڏامي نڪري ويندي ۽ آني اندر موجود جيوت مري ويندي. تنهنڪري اسان کي پاڻيءَ سان

هڪ ننڍڙو ٿانءُ پري انڪيوبيٽر اندر رکڻو پوندو. اهو پاڻي باق ٿي اڏامندو رهندو ۽ انڪيوبيٽر اندر مناسب گهر موجود رهندي

ان کان پوءِ اسان ٻيهر آڻن کي انڪيوبيٽر کان ٻاهر ڪڍيو. ان لاءِ اسان ٻه ٽي ننڍيون وڻيون پاڻيءَ سان پري اندر انڪيوبيٽر ۾ رکيون، پر پڙ ورايو سين ته اچي ڪونه سگهيو ۽ مٿي بيهي رهيو. چوڌاري نهاريو سون ته من اهڙي ڪا ننڍڙي شيءِ ملي پوي جنهن ۾ پاڻي وجهي انڪيوبيٽر ۾ رکجي، جو ان جو پڙ ڪوڪي سان ٺهڪي بيهي، پر اسان کي اهڙي ڪا به شيءِ نظر ڪانه آئي. گهڙي کن کان پوءِ مشڪا کي ياد آيو ته سندس ننڍڙي پيٽل ميا جي رانديڪن ۾ ڪاٺ جا ننڍڙا پتنگڙا پيالا پيا آهن.

”جيڪڏهن اسان هن مقصد لاءِ ميا جي رانديڪن مان ڪاٺ جا ننڍڙا پيالا ڪم آڻينداسون ته ڪو عار ڪونه آهي.“

”واهه جي ڳالهه ڪئي اٿئي، ڏوڙ ۽ جهٽ ڪئي اچ.“ مون کيس چيو.

مشڪا ڀڳو ۽ جهٽ ڪاٺ جا ننڍڙا چار پيالا ڪٿي اچي پهتو. جيڪي ميا جي راند جي ننڍڙين پليٽن سان گڏ پيا هئا. انهن کي انڪيوبيٽر اندر رکي ڏٺوسين ته صحيح لڳا. پوءِ انهن کي پاڻيءَ سان پري انڪيوبيٽر جي هر هڪ ڪنڊ ۾ رکيو سين. آڻن رکڻ کان پوءِ پتو پيو ته اتي فقط ٻارهن آڻن جي جاءِ بچي هئي. باقي جاءِ پيالا والاري ويا هئا.

اهو ڏسي مشڪا چيو ته ”ٻارهن چوڙا ٻه اسان لاءِ گهڻا آهن. انهن کان وڌيڪ اسان کي چوڙن جي ضرورت به ڪانه آهي. اسان هنن چوڙن جي چوڱي چوڱي جو به مٿس بندوبست ڪري سگهنداسون.“

ميا اندر اچي ڏٺو ته اسان سندس چار پيالا انڪيوبيٽر ۾ رکيا آهن ته اچي خبرن ۾ پئي.

”ڏس ميا، اسان تنهنجا هي پيالا هميشه لاءِ ڪونه ڪنيا آهن. ايڪيهن ڏينهن

کان پوءِ توکي موٽي ملندا. جيڪڏهن تون چاهين ته اسان ان جي بدلي تي آنا توکي ڏيون.“
”مان ٻن ڏيان تنهنجي انهن آڻن کي - خالي آڻن کي مان باهه ڏيان.“ مايا سڌڪا
پريندي چيو.

”اڙي چري چرپٽ، اهي خالي ڪونه آهن. انهن ۾ اڇيون ۽ پيليون ٽڪيون به آهن.
اهي صحيح سالر آنا آهن.“

”پر اهي چوڙن جي برابر ته ڪونه آهن“

”هاڻو پر جڏهن چوڙا ڦٽي نڪرندا ته انهن مان هڪ چوڙو تنهنجو به ٿيو.“ مشڪا مايا
کي ريجهاڻيندي چيو.

”اهو تون سچائي سان پيو چوين؟“ مايا کيس چيو.

”هاڻو بلڪل سچائيءَ سان. چڱو هاڻي هتان ڪسڪ - اسان جي ڪم ۾ پنڻ نه وجهه.
اسان ته ڏکڻي ڪم ۾ اڙجي ويا آهيون. منجهي پيا آهيون ته شروع ڪٿان ڪجي؟ اسان کي
ته اهو به پتو ڪونه ٿو پوي ته انڪيويٽر کي پهريان گرم ڪجي. پوءِ ان ۾ آنا رکجن يا اڳ ۾
آنا رکجن ۽ پوءِ انڪيويٽر کي گرم ڪجي.“

مشڪا ٻيو ڀيرو ڪتاب کڻي پڙهڻ لڳو. جنهن ۾ لکيل هو ته ان لاءِ ڪهڙو به طريقو
ڪم آڻي سگهجي ٿو.

”سڀ ڪجهه صحيح ته آهي. بجليءَ جي بٽڻ کي هيٺ ڪري ڪم جي شروعات
ڪجي.“ مشڪا کي مشورو ڏنو.

”مون کي ته ڊپ ٿو ٿئي. تنهنجا ڀاڳ ڀلا آهن. تون پنهنجي هٿن سان بجليءَ جو بٽڻ
هيٺ ڪري ڪم جي شروعات ڪر باقي مون کي ڇڏ. مان ته آهيان ئي ڀاڳو.“ مشڪا چيو.
”پر توکي اهڙو خيال ڪيئن آيو؟“ مون ڏانهس نهاريندي پڇيو.

”مان ائين ئي سمجهان ٿو ته مان ڀاڳو آهيان. سون کي هٿ لايان ته پتل ٿي پوي. مون
ته ڪنهن ڪم ۾ سوڀ ڪانه ماڻي آهي.“

”هان ڇا - ته تون به مون وانگر ترڙ ڀاڳو آهين.“

اسان ٻنهي کي پنهنجي زندگيءَ جون سڀئي ڳالهيون ياد اچڻ لڳيون. جن مان
محسوس ائين ٿي رهيو هو ته اسان ٻئي چوٽڪ ڇنڊا آهيون.

جيڪڏهن اها ڳالهه آهي ته پوءِ اسان ٻنهي کي گهرجي ته ڪم جي شروعات نه ڪريون، ۽ مايا کي چئون ته اها بجليءَ جي پٽن کي هيٺ ڪري ڪم جي شروعات ڪري
 مُشڪا کي چيم ته پيٽن کي سڌ ڪر ته مان ان کان پڇان. مايا آئي ته مون کانئس سوال ڪيو ته مايا، ڇا تون بخت جي چڱي آهين؟

”هاڻو.“ مايا ورائيو.

”ڇا توکي سڄي زندگيءَ ۾ ناڪامي ڪانه ٿي آهي؟“

”ڪڏهن به نه.“ هن ورائيو.

”ڏاڍو سٺو تون هن کوکي اندر بلب ڏسي رهي آهين.“

”ها، ڏسان پئي.“

”چڱو وڃ ۽ تار وارو سوئچ وڃي پلگ ۾ وجهه ۽ بجليءَ جي پٽن کي هيٺ ڪري ڇڏ.“
 مايا اڳتي وڌي انڪيويٽر واري بجليءَ جو پٽن هيٺ ڪري ڇڏيو.

”ڪو ٻيو ڪم؟“ مايا چيو.

”ٻيو ڪجهه به نه. هاڻي جند ڇڏ، وڌيڪ تنگ نه ڪر.“

مايا اک ڇنڀ ۾ لائي ڪاڏهون جو ڪاڏي هلي وئي. ان کان پوءِ اسان کوکي تي پڙ ورائي ڏئي ڇڏيو ۽ ترموميٽر ڏانهن گهوري ڏسڻ لڳاسين. ترموميٽر پهريان 64 گرمي پد وٽ بيهي رهيو. پوءِ اڳتي هلي 68 ڊگريون تي پهتو. پوءِ تڪڙو هلي 77 ۽ پوءِ 86 ڊگريون تائين پهچي ويو. پر اهو گرمي پد گهربل گرمي پد کان گهڻو هيٺ هو. اڌ ڪلاڪ کان پوءِ 95 ڊگريون تي پهچي بيهي رهيو. پوءِ جي هيٺان هڪ ٻيو ڪتاب رکيوسين ته اها ڪجهه مٿي ٿي بيٺي ۽ پاڻيءَ واريءَ هوديءَ جي ويجهو ٿي وئي ۽ ترموميٽر جو پارو مٿي چڙهي وڃي 102 ڊگريون گرمي پد تي بيٺو ۽ اڃا به مٿي چڙهڻ لڳو.

”بجليءَ کي بند ڪر. ترموميٽر 104 ڊگريون گرمي پد تي وڃي پهتو آهي. هيٺان ٽيڪ ڏنل ڪتاب ٽلهو آهي.“ مشڪا جي اها ڳالهه ٻڌي پئيءَ جي هيٺان ڏنل ٽلهو ڪتاب کڻي سنهون ڪتاب رکيم. ته ترموميٽر جو پارو هيٺ لهي 102 ڊگريون گرمي پد وٽ پهچي وڌيڪ هيٺ لهڻ لڳو.

”اهو ته تمام سنهون ڪتاب آهي. بيھ ته مان مشق وارو نوٽبڪ ڪٿي اچان“ مُشڪا چيو. هو ڊوڙي جھٽ پٽ ۾ مشق وارو نوٽبڪ ڪٿي آيو ۽ اچي ٻٽيءَ هيٺان ڏنائين. ائين ڪرڻ کان پوءِ ٿرموميٽر جو پارو مٿي چڙهي وڃي 102 ڊگريون گرمي پد وٽ پهتو ۽ اتي ٽڪي بيھي رهيو. اسان جون اڪيون ٿرموميٽر تي ڄميل هيون. جنهن جو پارو هڪ جڳھ تي بيٺو رهيو.

”بلڪل ٺيڪ، اسان کي اهو گرمي پد 21 ڏينهن لاءِ هڪ ڪرو رکڻو پوندو. سوچ ته اسان ائين ڪري سگهون ٿا يا نه؟“ مشڪا آهستي چيو.

”بلڪل ڪري سگهون ٿا.“ مون ورائيو.

”ڇاڪاڻ ته جيڪڏهن اسان ائين نه ڪيو ته اسان جو سڄو پورهيو ئي پاڻيءَ ۾!“

”اسان ۾ ائين ڪرڻ جي سمت آهي. ڪير ٿو چوي ته اسين ائين ڪري ڪونه سگهنداسين.“ مون جواب ۾ چيو. اسين سڄو ڏينهن انڪيوبيٽر جي ڀرسان ويٺا رهياسون ۽ پُلُ به پاسي ڪونه ٿياسيون. اسان پنهنجا سبق به رڌڻي ۾ پڪا ڪيا. سڄو وقت اڪيون ٿرمو ميٽر ۾ اٽڪيل هيون، جيڪو 102 ڊگريون گرمي پد تي ٽڪيو پيو هو.

”هر ڪم ڏاڍي سٺي طريقي سان ٿي رهيو آهي. جيڪڏهن اسان اهڙين ڳالهين کي برقرار رکڻ ۾ سوچارا ٿياسون ته 21 ڏينهن اندر چوڙا آڻن مان ڦٽي پوندا – پورا 12 گلن جھڙا سهڻا، من مَهڻا چوڙا. جڏهن اهي چون چون ڪري گڏجي هلندا ته محسوس ائين ٿيندو ته ڄڻ ڌرتيءَ تي ننڍڙا گل گهمي رهيا هجن.“

گرمي پد جو هيٺ لهڻ

مون کي ٻين اسڪولي ٻارن جي ڄاڻ ڪانه آهي، پر مان ته آچر واريءَ رات جو دير سان سمهندو آهيان. ڇاڪاڻ ته صبح جو اسڪول ويڃو ڪونه هوندو آهي، نه وري ڪيڏانهن اچڻو ويڃو پوندو آهي. ستن ڏينهن پر فقط هڪ ڏينهن هوندو آهي جو ماڻهو ويڙهيو سيڙهيو بستري ۾ پيو هوندو آهي، ۽ ان ۾ ڪوبه عيب ڪونه آهي. ٻئي ڏينهن آچر هو. هونئن ته آچر تي دير سان اٿندو آهيان، پر هن آچر تي سويل ٿي اک کلي وئي. سج به گهڻو ڪونه چڙهيو هو پر روشني موجود هئي. مون ٻيهر ننڊ ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ته مون کي جلد ئي انڪيوبيٽر ياد اچي ويو. ٽپ ڏئي بستري مان اٿيس ۽ جهٽ پٽ ۾ ڪپڙا بدلائي مُشڪا ڏانهن هليو ويس. گهر جو در هن پاڻ اچي کوليو. ”سُش“ هن سُشڪارو ڪندي منهنجا ڪن ڪٽايا ۽ چيائين ته ”گهر جا سمورا پاڻي اگهور ننڊ ۾ پيا آهن، جي گوڙ ڪندين ته جاڳي پوندا. ايترو ساجهر ڇو اچي پهتو آهين؟ ابهرائيءَ ۾ در واري گهنڻي به اهڙي زور سان وڄائي اٿئي، جو ڄڻ گهر کي باهه لڳي وئي آهي.“ مُشڪا ٿورو ڪاوڙجي چيو جيڪو اڃا سمهڻ واريءَ پوشاڪ ۾ هو ۽ سندس پير به اگهاڙا هئا.

”تون ته جاڳي چڪو آهين نه، ڪي اڃا ننڊا ڪٿو آهين؟“

”مون ته سڄي رات ننڊ ٿي ڪانه ڪئي آهي.“ مُشڪا ڳوري آواز ورائيو.

”ڇو؟“

”انڪيوبيٽر جي چنتا هئي، سڄي رات جاڳي ڪاٺي اٿم ۽ ڪن لاءِ به اک ڪانه لڳي آهي.“

”ڪا اڻ وٺندڙ ڳالهه ته ڪانه ٿي آهي؟“

”بس هيٺ ڪرندو رهيو.“ مُشڪا جواب ڏنو.

”هيٺ ڪرڻ جو ڪارڻ ڪهڙو هو؟ ڪالهه ته نيڪ طريقي سان بينور هيو هو.“

”تون ته صفا ڪوڏڙ آهين - انڪيوبيٽر نه پر، گرمي پد.“

”مان ڄاڻڻ چاهيان ٿو ته گرمي پد آخر ڇو پيو ڪري؟“

“مون کي پاڻ اها ڄاڻ ڪانه آهي ته گرمي پد هيٺ ڇو ڪريو؟ منهنجي اک لڳل تائين هر شيءِ صحيح طريقي سان ڪم ڪري رهي هئي، پر مون کي چوڻ جي خوشيءَ ۾ نندڻ تي ڪانه آئي. ٿوري گهڙيءَ کان پوءِ اٿيس ۽ رڌڻي ۾ وڃي ڏٺم ته انڪيوبيٽر صحيح نموني سان ڪم ڪري رهيو آهي يا نه. مون ڏٺو ته گرمي پد 101 ڊگرين تي بيٺو هو. ان کان پوءِ مون هڪ ٻيو ڪتاب کڻي لئمپ جي هيٺان رکيو. گهڙيءَ کن کان پوءِ گرمي پد مٿي چڙهي 102 ڊگرين تي وڃي بيٺو. مون کي ان ڳالهه تي ڀڄڻي پوندي هئي ته جيڪڏهن گرمي پد هيٺ لٿو ته اسان جي چوڙن جو ڇا ٿيندو؟ مون تي نندڻ ڪرڻ بدران اتي ويهي رهيس ته ڏسان ڇا ٿو ٿئي. مون کي ڄاڻندي به ڪلاڪ ٿي ويا. گرمي پد هڪ جاءِ تي ٽڪيو بيٺو رهيو. مان واندو ويهي ٽڪجي پيو هئس. اتي هڪ ڪتاب پيو هو جيڪو پڙهڻ شروع ڪيم. مان ڪهاڻي پڙهڻ ۾ ايترو ته گم ٿي ويس جو انڪيوبيٽر ٿي وسري ويو. جڏهن مون ڪتاب مان اک ڪڍي اُن ڏينهن نهاريو ته ان جو گرمي پد 101 ڊگري اچي ڇڏيو هو. ان کان پوءِ به هڪ ڊگري گرمي پد هيٺ لهي ويو. مون مشق جو هڪ ٻيو نوٽبڪ لئمپ جي هيٺان رکيو ته گرمي پد مٿي چڙهي مناسب درجي تي وڃي بيٺو. ڏس هاڻي اهو هڪ جاءِ تي ٽڪي بيٺو رهيو آهي، پر تون پڪ سان چئي ڪونه سگهندين ته ٿوري وقت کان پوءِ اهو گرمي پد ڪهڙو هوندو؟”

“چڱو تون وڃي هنڌ ۾ ليٽ، مان توکي گرمي پد جي نظرداري ڪريان.“ کيس مشورو ڏنم.

“هاڻي سمهڻ مان ڪهڙو فائدو. چٽو ڏينهن ٿي ويو آهي.“ مشڪل جواب ۾ چيو.

هو ٻين تي هلي پنهنجي ڪمري ۾ ويو ته جيئن ڪو ڪٽڪو نه ٿئي ۽ سندس گهر جا ڀاتي ڄاڳي نه پون. اُتي پهچي هن ڦٽي ڏني، ۽ پتلون ۽ قميص پائي، ٻوٽ جون ڪهيون چڪي، ٻڏي جيئن ٿي ڪوچ تي آهليو ته نندڻ پئجي ويو.

مون دل ۾ چيو ته “هن کي ڪونه ڄاڻائيندس، ڀلي ستو پيو هجي.”

مان انڪيوبيٽر ۾ سان سُرَت سان ويٺو هئس ۽ اڪيون ٿرموميٽر ۾ ڪٽل هيون. ٿوري وقت کان پوءِ مان واندو ويهي ٽڪجي پيس. مرغي خاني جي موضوع تي لکيل هڪ ڪتاب پيو هو جنهن کي پڙهڻ لڳس ته انڪيوبيٽر ڪهڙي طريقي سان ڪم ڪندو آهي. ان ۾ لکيل هو ته جيڪڏهن آنا هڪ جائتا رکبا ۽ سندن پاسي بدل نه ٿيندي رهندي ته ايمبريو (Embryo) اندرئين پاسي کان اُتي جي ڳوٺي سان چنبڙي پوندو ۽ چوڙا معذور ٿي ڦٽندا. جيڪڏهن اهي معذور ٿي نه ڦٽا ته ڪمزور ضرور هوندا. انهي ڪري آئن جو هر تن

ڪلاڪن کان پوءِ پاسو بدلائڻ ضروري آهي نه ته ايمبريو اندرئين پاسي کان آئي جي ڪوبه سان ڇهڻي پوندو.

مون انڪيوبيٽر کولي آئن جي پاسن کي بدلائڻ شروع ڪيو. ان وچ ۾ مشڪا جي اک کلي وئي ۽ ڏٺائين ته مان انڪيوبيٽر کولي ڪجهه ڪري رهيو آهيان، تنهن تي هو ٽپ ڏئي اٿيو.

”آئن سان ڪهڙي ڪٿونس شروع ڪئي آئي. آئي ته ڪو مٿي ۾ ڪيڙو.“ مشڪا رڙ ڪري چيو.

سندس آواز ٻڌي مون کان چرڪ نڪري ويو ۽ هڪ آنو هٿ مان ڪرڻ تي هو.

”ڪجهه به ڪونه ٿو ڪريان.“ مون کيس ورائيو.

”ڪجهه به نه جو مطلب ڇا؟ تو انڪيوبيٽر ڇو کوليو آهي. مون تو کي اهو ڪونه ٻڌايو هو ڇا ته 21 ڏينهن کان اڳ چوڙا ڪونه ٿيندا. تنهنجي مرضي آهي ته چوڙا هڪ ڏينهن اندر ٿئي نڪرن.“ هن ڪاوڙ جو اظهار ڪندي چيو.

”مان اهو ڪونه ٿو چاهيان ته چوڙا هڪ ڏينهن اندر ٿئي نڪرن.“ مون کيس سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي ته هر ٽن ڪلاڪن کان پوءِ هر آئي جو پاسو بدلائڻ ضروري آهي، پر هو ٽپي باهه ٿي ويو. منهنجي ته هڪ به نه ٻڌائين، ۽ جيتري نڙي ۾ طاقت هئس وڏي آواز سان الائي ڇا جو ڇا چئي وڃي پاريو.

”مان چوانءِ ٿو پڙ ڏئي انڪيوبيٽر کي بند ڪر.“

”ٻڌين ڪونه ٿو ته پڙ ڏئي انڪيوبيٽر هڪدم بند ڪر. منهنجي اک مس لڳي هوندي ته تو انڪيوبيٽر سان هٿ چراند ڪرڻ شروع ڪئي آهي. تون جي ائين ڪندو رهئين ته مون کي ته هڪ منٽ به نٺو ڪانه ايندي.“

”مون چوڙن کي ڏسڻ لاءِ انڪيوبيٽر ڪونه کوليو آهي.“ کيس چيم. هن ٻوڙي اچي انڪيوبيٽر کي ڏک ڏنو. پر ان وقت تائين مان سڀني آئن جا پاسا بدلائي چڪو هوس.

مشڪا ڏاڍيان ڳالهائي آسمان کڻي مٿي تي کنيو هو. تنهنڪري سندس ماءُ پيءُ چرڪ ڀري اٿيا ته گهر ۾ الائي ڪهڙو مٿڻ مڃي ويو آهي.

هنن رڌڻي وٽ پهچي مشڪا کي چيو ته ”ڇا تي مانڌاڻ مڃائي وڌو آئي؟“

”هن گڏهه وڃي انڪيوپيٽر جو پُٽ مٿي ڪيو آهي.“ مشڪا مون ڏانهن اشارو ڪندي چيو.

مون کين سمجهايو ته جيڪڏهن هر ٽن ڪلاڪن کان پوءِ آئن جو پاسو نه بدلائبو ته چوڙا معذور ٿي ٿيندا.

”ڪير تو چوي جيڪڏهن ائين هجي ها ته آري تي ويلل ڪڪڙين جا چوڙا منڊا ٿيندا ڏسندا.“

”ڪڪڙ جڏهن آري تي ويهندي آهي ته پنهنجي چهنڀ سان آئن جا پاسا بدلائيندي رهندي آهي.“ مشڪا جي ماءُ چيو.

”بيوقوف ڪڪڙ کي ڪنهن ٻڌايو ته آئن جا پاسا بدلايا وڃن.“ مشڪا چيو.
”ڪڪڙيون ايڏيون چريون ڪونه آهن جيڏو تون انهن کي سمجهين ٿو.“ مائٽس کيس ورائيو.

مشڪا سندس ڳالهه ٻڌي گهڙي ڪن لاءِ ته ماٺ ٿي ويو.
”مون کي به ياد اچي ٿو ته ڪڪڙيون ائين ڪنديون آهن. مون به کين پنهنجي اکين سان ائين ڪندي ڏٺو آهي.“

اهي ٺڪ سان آئن کي ٿيري گهيري هيٺان ڪنديون آهن ۽ پيون انهن کي سڀرينديون پيرينديون آهن. مشڪا ان حقيقت کي قبول ڪندي ڳالهه ڪئي.
”اڙي موگا مٿر، تواهرڙيون ڪڪڙيون ڪٿي ڏٺيون، جن کي ٺڪ ٿيندا آهن.“ مشڪا جي پيءُ ڪلندي کيس چيو.

”منهنجو مطلب چهنڀ آهي. ڪڪڙ جون ڪ ۽ چهنڀ هڪ ته ٿيندو آهي.“

گرمي پد جو مٿي چڙهڻ

اتڪل ڏهين وڳي ترموميٽر جو پارو هڪ ڊگري گرمي پد مٿي چڙهي ويو تنهنڪري
مشق جو هڪ نوٽبڪ ڪسڪائي ڪڍي، لٽپ ڪي ٿورو هيٺ ڪيوسين.

”مون کان ته اهڙو خفو ڪونه ٿو پئجي.“ مشڪا بيزار ٿيندي چيو. ”سڄي رات گرمي
پد هيٺ لهندو رهيو ۽ هاڻي ڏينهن جو وري مٿي پيو چڙهي. آهي ڪو هن کان پڇڻ وارو؟“

ٻنپهرن جي مانيءَ کان ٿورو اڳ لٽپ ڪي ٿورو هيٺ ڪيوسين، ڇاڪاڻ ته گرمي پد
مٿي چڙهي ويو هو. مانيءَ کان پوءِ مشڪا صوفي تي آهلي پيو ته کيس ننڊ اچي وئي. آئون
اڪيلو ويٺو هوس ته ويڳاٽپ محسوس ٿي. چوندا آهن ته ويٺي کان وندر پلي، سو تصويرن
وارو اسڪيچ بڪ کڻي مشڪا جي ائين تصوير ٺاهين جيئن هُو ستو پيو هو. اصل ۾ ننڊ ۾
پيل ماڻهن جو اسڪيچ ڪڍڻ ڏاڍو سولو هوندو آهي، ڇو ته انهيءَ مهل هو چرندو ۽ پرندو
ڪونه آهي.

ٿوري وقت کان پوءِ ڪوسٽيا ڊياٽڪن به اچي اتي پهتو ۽ اچڻ سان رڙ ڪري
چيائين. ”سمهڻ جو هيءُ وري ڪهڙو طريقو آهي؟ هن سان ڪهڙو ڪلور ٿيو آهي. ڇڻ
بيمار ستو پيو آهي!“

”هاڻي ئي ستو آهي.“ مون کيس جواب ڏنو.

ڪوسٽيا اڳتي وڌي کيس ڪلهن کان وٺي ڏونڊاڙيو ۽ چيو ته ”هيءُ ته جاڳڻ جو وقت آهي!“

مشڪا چرڪ ڀري اُٿيو ۽ چيائين، ”اڙي هي ته صبح ٿي چڪو آهي.“

ڪوسٽيا کلي کيس چيو ته ”چريا، صبح آهي يا رات ٿيڻ واري آهي. اُٿ ته راند

ڪيڏون. ڏس ته آسمان ڪيڏون روشن آهي پڪي به منڙيون لاتيون لنوي رهيا آهن.“

”اسان کي راند لاءِ وقت ڪونه آهي. اسان واندا مل ڪونه آهيو.“ مشڪا ورائيو.

”آخر ڪهڙو ڪم اٿئي؟“ ڪوسٽيا کانئس پڇيو.

”تمام ضروري ڪم.“

ان کان پوءِ مُشڪا اتي انڪيوبيٽر وٽ پهتو. ترموميٽر ڏانهن نهاريائين ۽ آرس موڙي اوباسي ڏنائين.

”اتي وينو ڇا پيو ڪرين؟ وينوائين آهين ڄڻ مارڪيٽ ۾ بڪري.“ ترموميٽر ڏانهن ڏسي مُشڪا ڪاوڙجي کيس چيو.

ترموميٽر ڏانهن نهاريم ته اهو 103 ڊگريون گرمي پد تي بيٺو هو.
”مان جيڪڏهن نه جاڳان ها ته گرمي پد وڃي 104 ڊگريون تي لهڪو ڪري ها.“
”جيڪڏهن تڻهنجو کونگهرن جو ٺڪاءُ پيو پوندو ته ان ۾ منهنجو ڪهڙو ڏوهه؟“ مون کيس ورائيو.

”مون انڪيوبيٽر جي چنتا ۾ گهڙي به ننڊ ڪانه ڪئي آهي.“
”پر انهن پنهي ڳالهين ۾ مان ڏوهي ڪونه آهيان.“ کيس چيم.
ڪوسٽيا انڪيوبيٽر کي، چوڌاري ڦري ڏٺو ۽ چيائين ته ”هي به ٻاڦ واريءَ انجن جو ڪوپيو ماڊل آهي.“

”مان ته اڳيئي ڊانهون ڪندو آهيان ته تو ۾ عقل نالي واري شيءِ جي ذري به موجود ڪانه آهي. ڇا هيءُ توکي ٻاڦ واري انجن ٿي لڳي؟“

”پوءِ ڀلا هيءُ ڪهڙي شيءِ آهي؟“
”هن ڏڪو ته پوي تڻهنجي عقل جو پتو.“
”ته پوءِ اها ضرور اسٽيم ٽربائين (Steam turbine) هوندي.“
”بلڪل غلط. وري به اندازو لڳاءُ.“
”جيٽ انجن جو ڪوبه نمونو.“

مُشڪا ۽ مان هن جون اولهينون ڳالهيون ٻڌي ڪل ۾ ٻڌي وياسون. ”تون سڄي صدي اندازو هڻندو رهندين پر ڇنڊي ڪونه.“

”ڇڱو ڀلا، اوهين ٻڌايو ته ڇا آهي؟“
”انڪيوبيٽر.“

”انڪيوبيٽر؟ مون سمجهيو پر ايندو ڪهڙي ڪم آهي؟“

”تو کي خبر نه آهي ڇا ته انڪيوپيٽر ڪهڙي ڪم ايندو آهي. هن سان ڪڪڙين جا
آنا ٿوڙيا ويندا آهن.“ مُشڪا کيس سمجهايو.

”هي انڪيوپيٽر ڇا منجهان ڪهڙي شيءِ ٿوڙيندو؟“

مُشڪا ڪنگهڪار ڪندي مايوس ٿي چيو ته ”آئن مان ٿوڙيندو ٻيو ڇا منجهان
ريلون نڪتيون، بسون نڪتيون پر مُلڪ مان موگا نه ويا.“

”آئن منجهان چوڙا! ڪڪڙين بدران هي ڪم ڪندو؟ مون کي اڳيئي خبر هئي،
پر مون سمجهيو هو ته اهڙي شيءِ کي هينڪويٽر جي نالي سڏيو ويندو هوندو، پر آنا
ڪٿي آهن؟“

”هن ڪوڪي اندر.“

”اچو ته ڏسون.“

”اسان جيڪڏهن هر هڪ ماڻهوءَ کي انڪيوپيٽر کولي آنا ڏيکاريندا رهنداسين ته آنا
ٿوڙجي ڪونه سگهندا. توکي به فقط تڏهن ڏيکارينداسين، جڏهن انهن جي پاسن بدلائڻ لاءِ
ڪوڪو کولينداسين.“

”توهان ائين ڪيڏي مهل ڪندا؟“

مون ۽ مُشڪا جهٽ پٽ حساب ڪري کيس ٻڌايو ته ائين وڳي.

ڪوسٽيا چيو ته هو ايترو وقت اُتي ترسي، اُهي آنا ضرور ڏسندو. مُشڪا ان وقت
پنهنجو شطرنج بورڊ کڻي آيو ۽ راند کيڏڻ ويهي رهياسين. سڄي ڳالهه اها آهي ته شطرنج
تي جڻا کيڏي ڪونه سگهندا آهن. فقط ٻه جڻا کيڏي سگهندا آهن. ٽيون جڻو فقط مشورو
ڏيندو آهي. هونءَ به شطرنج ٽن جڻن جو کيڏڻ سٺو ڪونه هوندو آهي. جيڪڏهن ڪو ماڻهو
راند هر سرسي ڪري ويندو آهي ته هارائيل ڏر چوندي آهي، ’صلاحڪار جي مدد سان ڪٿيو
اٿس‘ جيڪڏهن هارائيندو ته مٿس ٺٺول ڪندا ۽ چوندا ته ’تون ايڏو جڏو رانديگر آهين،
جو بڻي ماڻهوءَ جي واهر هوندي به ڪٿي ڪونه سگهين! تڏهن ته چيو ويندو آهي ته شطرنج
ٻن ماڻهن جي راند آهي ۽ ٽيون ماڻهو هر ڀرودخل اندازي ڪندو آهي‘.

نيٺ گهڙيال آڻ وڃايا. اُن وقت مُشڪا اُتي انڪيوپيٽر وارو ڪوڪو کولي، آئن کي
اُٿلائڻ پُٿلائڻ لڳو ۽ ڪوسٽيا آنا ڏسڻ ۽ ڳڻڻ لڳو:

”ڏهه يارهن - يارهن آنا، چئبو ته اوهان فقط يارهن ٿا ٿوڙايو؟“

”يارهن!“ مُشڪا تعجب وچان رڙ ڪري چيو.

”شايد تون ڳڻپ ۾ پُسلجي پيو آهين. آنا ته ٻارهن هئا. وڃي ڏوڙ پائي، ڪنهن چوري ڪيو هوندو اها ته ٻڌي مرڻ جهڙي ڳالهه آهي!“

ڪانو جي ڪاوڙ آڪ مڪڙ تي، سو مشڪا وري اچي مون تي ڏمريو ۽ چون لڳو ته ”تو آخر ڪيو ڇا پئي؟ هتان آڻو ڇو چورائجي ويو. تون ته هتي ويٺوئي هئين نظرداريءَ جي مقصد سان، پوءِ ائين چوڻي؟“

”مان ته ڪيڏانهن ويوئي ڪونه آهيان. سڄو وقت انڪيوبيٽر ۾ اڪيون وجهيون ويٺو هئس. الاڻي ڪير مون کي سرمون پائي ويو. اچو ته وري ڳڻيون - ڪوسٽيا ڳڻڻ ۾ غلطي ڪئي هوندي.“

مُشڪا جڏهن آنا ڳڻيا ته اهي وري تيرهن ٿي پيا.

”ڏسو هاڻي ته رهندو هڪ وڏي ويو. اهو واڌو آڻو هتي ڪنهن رکيو هوندو؟“

”جڏهن مون ڳڻيا ته اهي گهٽ نه وڌ، پورا ٻارهن ٿيا.“

”توهين حسابن ۾ ڏاڍا هوشيار آهيو. جو اوهان کي ٻارهن تائين ڳڻڻ به ڪونه ٿو اچي، پيارا!“ مون کين چيو.

”مان ته منجهي پيو آهيان. مون کان هڪ آڻو سيرڻ وسي ويو هو. خبر نه آهي ته الاڻي ڪهڙي آڻي جو پاسو ڪونه بدلايم.“ مُشڪا چيو.

ان وقت مايا ڊوڙندي اندر آئي ۽ آڻن مٿان بيهي چيائين:

”هن، سڀ کان وڏي آڻي جو چوڙو منهنجو آهي.“

سندس اهڙي ڳالهه ٻڌي مان ۽ مُشڪا ته آڻي مان نڪري وياسون ۽ کيس ڏمڪي ڏئي چيو سون ته ”جيڪڏهن تون اڳتي ائين هلي آئينءَ ته توکي اهو هڪ چوڙو به ڪونه ملندو.“ اهو ٻڌي مايا اچي رڻ ۾ پئي.

”مون اوهان کي پيالا ڏنا آهن. اُن ڪري جڏهن به منهنجي دل چوندي آنا ڏسنديس.“

”تون ائين نٿي ڪري سگهين.“ هن مايا کي ٻاهر ڪڍي رڌڻي جو در بند ڪري ڇڏيو.

”اسان کي هاڻي ڇا ڪرڻ گهرجي. سڀني آڻن جا پاسا بدلائڻ صحيح ٿيندو يا نه.“
مون مُشڪا کي چيو:

”بهر آهي ته پاسا نه بدلايون. جيڪڏهن اسان ائين ڪيو ته سندن ساڳيا پاسا وري به
هيٺ ٿي ويندا، جيئن پهريائين هئا. باقي ٻئي پيري پاسي بدلائڻ وقت خبرداريءَ کان ڪم وٺبو.“
”توهان آڻن تي نشان ڪيو ته توهان کي سولائيءَ سان پتو پئجي ويندو ته ڪهڙي آڻي
جو پاسو بدلايو ويو آهي ۽ ڪهڙي جو نه.“ ڪوسٽيا مشورو ڏنو.

”ڪهڙو نشان ڪجي؟“

”منڊيٽري جو.“

”نه مان هنن مٿان انگن جو نشان ٿو هڻان.“ مُشڪا چيو.

پوءِ هڪ کان وٺي ٻارهن آڻن تي انگن جا نشان ڪيا ويا. ”ٻئي پيري جڏهن هنن جا
پاسا بدلائينداسين ته انگن وارو پاسو هيٺ اچي ويندو.“ مُشڪا ائين چئي انڪيوپيٽر کي
پڙ ڏئي بند ڪري ڇڏيو.

جڏهن ڪوسٽيا گهر وڃڻ لڳو ته مُشڪا کيس چيو:

”اسڪول ۾ ڪنهن کي به اسان جي انڪيوپيٽر جو نه ٻڌائجان.“

”چون ٻڌايان.“

”انهيءَ ڪري ته هو اسان جي انڪيوپيٽر تي ڪلندا.“

”ڇو ڪلندا. انڪيوپيٽر ته هڪ ڪمائڻي شيءِ آهي.“

”توهان کي خبر آهي ته ٻار ڪهڙي قسم جا هوندا آهن. چوندا ته اسين ٻئي هٿا آري
تي وهڻ واريون ڪڪڙيون آهيون. ان کان سواءِ اهو به چوندا ته ڪامياب ڪونه ٿينداسين.
سو اسان پنهنجي ناڪاميءَ جي ڳالهه ٻين جي واٽئون ٻڌڻ ڪونه ٿا چاهيون.“

”پر توهين ناڪام ڇو ٿيندا؟“

”ڇا به ٿي سگهي ٿو. اهو ڪم اهڙو سولو ڪونه آهي جيئن تون سمجهين ٿو. ائين به
ٿي سگهي ٿو ته اسين ڪٿي غلطي ڪندا هجون. تنهنڪري تون پنهنجو وات بند ڪجانءِ
۽ ڪنهن سان به پڙ ڪ نه ٻولجان.“

”ڇڳومان ڪنهن کي به ڪونه ٻڌائيندس.“ ڪوسٽيا واعدو ڪيو.

نظر داريءَ جو ڪم مايا حوالي

”ڪم ڪيئن پيو هلي؟“ جڏهن مان ٻئي ڏينهن صبح جو مُشڪا سان مليس ته ڪانٽس سوال ڪيم.

”تمام سٺو پيو هلي. رڳو سڄي رات گرمي پد هيٺ لهندو رهيو.“

”مطلب ته تو ڪالهه رات جيان اڃ رات به جاڳي گذاري آهي؟“

”نه ائين ڪونه آهي. مان تازو توانو ۽ ڦڙت لڳو پيو آهيان. گهڙيال کي ٺاهي ڇڏيو اٿم جيڪو هر تن ڪلاڪن کان پوءِ گهٽتي وڃائي مون کي ننڊ مان اٿاريندو آهي.“

”پر گرمي پد ڇو ڪم ڪرندو رهيو؟ ڏينهن جو ته بلڪل صحيح هو ۽ هڪ جاء تي ٽڪيو بيٺو هو.“ مون ڪانٽس پڇيو.

”مون کي خبر آهي ته ائين ڇو ٿو ٿئي. جيئن ته رات جو ٿڌ هوندي آهي، تنهنڪري انڪيوويٽر جو گرمي پد لهي ويندو آهي. ڏينهن جو وري گرمي هوندي آهي ته گرمي پد مٿي چڙهي ويندو آهي. اهو ئي سبب آهي جو انڪيوويٽر جو گرمي پد ڏينهن جو مٿي چڙهي ويندو آهي ۽ رات جو هيٺ لهي ويندو آهي.“ مُشڪا ٻڌايو.

”انهيءَ سمجڻ کي منهن ڏيڻ لاءِ ڪهڙو بلو ڪرڻ ڪپي؟ پر جڏهن اسين اسڪول هلنداسون ته پٺيان هن ڪم کي ڪير سنڀاليندو.“ مون کيس چيو.

”شايد اهو ڪم مايا ڪري ڪانٽس پڇي ڏسون.“ مُشڪا ورائيو.

بعد ۾ مُشڪا مايا کي اندر سڏ ڪري ڪانٽس پڇيو ته ”جيڪڏهن اسين اسڪول هجڻ ته پويان انڪيوويٽر جو سار سنڀال ڪري سگهندين؟ يا نه؟“

”نه بلڪل نه تون اهو ساڳيو آهين نه جنهن

مون کي ڪالهه هتان ڏکا ڏٺو. ٻاهر ڪڍيو هو. هاڻي وري چوڻ پيو ته منهنجي مدد ڪر.

”منهنجي ڳالهه ٻڌ. تون چاهين ٿي ته چوڙا مري وڃن؟“

جيڪڏهن اسان انهن جي سار سنڀال نه لهنداسين ته انهن مان هڪ به چوڙو ڪونه بچندو ۽ تو وارو چوڙو به مري ويندو. اسين اها ڳالهه پنهنجي لاءِ نه پر چوڙن لاءِ چئي رهيا آهيون. کيس جڏهن ڳالهه سمجهاڻي وئي ته هو انڪار ڪري ڪانه سگهي. ان کان پوءِ مون کيس ٻڌايو ته ڇا ڪرڻو آهي.

”ڏس، هيءُ ٿرموميٽر آهي. هن اندر موجود پاڻي کي 102 ڊگريون کان مٿي نه وڃڻ گهرجي. اها ڳالهه تون ياد رکي سگهندين؟“

”ها، بلڪل ياد رکي سگهنديس.“

پر پوءِ به پڪ خاطر مون ڳاڙهي پينسل سان 102 گرمي پد وٽ نشان ڪيو.

”هن ڳالهه پر ڪڏهن به نه منجهجانءِ ته جڏهن به پارو ٿورو به مٿي چڙهي ته پاڻيءَ واريءَ هوديءَ هيٺان هرندڙ لئمپ هيٺان رکيل مشق جي ڪتابن مان هڪ ڪڍي وٺجان. جڏهن لئمپ هيٺ ٿيندي ته ٿرماميٽر اندر موجود پارو هيٺ لهي ايندو.“

”سمجهيئي نه؟“

”هاڻو سمجهيس.“

ان کان پوءِ مون کيس اهو به سمجهايو ته آئن جا پاسا ڪهڙي طريقي سان بدلائي سگهجن ٿا. ان ڪم لاءِ کيس ٻڌايم ته جڏهن يارهن وڃن ته هو انڪيوييٽر کي کولي آئن جا پاسا بدلائي. بعد ۾ مان ۽ مشڪا اسڪول هليا وياسين.

اسين ڪلاس روم ۾ مس گهٽياسين ته ڪوسٽيا رڙ ڪري پڇيو ”توهان جو انڪيوييٽر ته صحيح نموني سان پيو هلي يا نه؟“

مشڪا چين تي آڱر رکندي ”شي“ جهڙو آواز ڪڍي کيس خبردار ڪيو ته وڌيڪ نه ڳالهائي. هو هيڏانهن هوڏانهن ڏسڻ لڳو ته متان ڪوسٽيا جي واٽئون نڪتل ڳالهه ڪنهن شاگرد ٻڌي ته ڪانه ورتي آهي.

”پر مون ته سُرپاٽ ڪري چيو“ ڪوسٽيا وضاحت ڪندي چيو.

”اهو سُرپاٽ هو؟ تو ته ڳلو ٿاڙي وڌي آواز سان چيو هو“ مشڪا جواب ۾ چيو.

”چڱو مان ٻڙڪ به ٻاهر ڪونه ڪيندس. پر اها ڳالهه سٺي آهي ۽ دل تي چاهي ته ٻين
کي ٻڌايان.“

”جيڪڏهن تون جهلڻ سان به نٿو مڙين ته پوءِ اسان وٽ وري نه اچجان ۽ ڀياد اٿئي تو
ماٺ رهڻ جو واعدو ڪيو هو. چڱو هاڻي ڀلي وڃي سڀني کي ٻڌاءِ.“ هل...“

”چڱو مان ڪنهن سان به ڳالهه ڪونه ڪندس. پر منهنجو خيال آهي ته نيچرل
هسٽريءَ جي سبق وقت اها ڳالهه ماريا پيٽروونا کي ٻڌايان ته اوهان هڪ انڪيوبيٽر ٺاهيو
آهي. هوءَ اها ڳالهه ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيندي“

جيڪڏهن تو اها ڳالهه ماريا پيٽروونا کي ٻڌائي ته ڇڻ سڄي ڪلاس کي ٻڌائي. اها
ڳالهه پوءِ ڪلاس ۾ ويٺل سڀني ٻار ٻڌي وٺندا.

”چڱو ادا، مان ماٺ رهندس. اهڙو ڇڻ جهڙي قبر.“

ڪرسٽيا وات تي هٿ ڏئي هليو ويو پر هن کي آندڙ ماٺ لڳل هئي ته هو اسان جي
انڪيوبيٽر بابت ڪنهن نه ڪنهن کي ٻڌائي نه

سبق شروع ٿيو ته مُشڪا کي انڪيوبيٽر جي ڳڻتيءَ اچي ڪنيو. هو سوچڻ لڳو ته
جيڪڏهن مايا کان ڪا غلطي ٿي وئي ته ڇا ٿيندو.

”پر هوءَ ڪري به ڇا سگهندي؟“

”اهو به ٿي سگهي ٿو ته ڪائنس گرمي پد ڏسڻ وسري وڃي.“

”پر مون ته کيس سخت هنڌايتون ڏنيون هيون.“

”جيڪڏهن هوءَ گهر ۾ ويٺي تنگ ٿئي ۽ ڪيڏڻ لاءِ ٻاهر هلي وڃي؟“

”پر هن واعدو ڪيو هو ته هوءَ ائين ڪانه ڪندي“

”جيڪڏهن هن انڪيوبيٽر مان پنهنجا پيالا ڪڍي ورتا ته ڇا ٿيندو؟“

”پر هوءَ ائين ڪانه ڪندي“

”جيڪڏهن لئمپ وارو بلب سڙي وڃي ته ڇا ڪري سگهنداسين.“

نيچرل هسٽريءَ جي سبق ۾ مون ۽ مُشڪا تمام گهڻو ڳالهايو هو تنهنڪري ماريا
پيٽروونا اسان ٻنهي کي ڌار ڪري ويهاريو. مُشڪا جون اکيون وڃ جو ڏيک ڏئي رهيون

هيون، جيڪو ڪلاس جي هڪ ڪنڊ ۾ ويٺو هو ۽ مون ڏانهن گهوري ڏسي رهيو هو. سڄو معاملو ئي منجهي پيو هو.

ڪوسٽيا وات تي هٿ ڏئي سرباٽن ۾ ڳالهائي رهيو هو پر ٻڌي سڀ شاگرد رهيا هئا. "مان ماريا پيٽروونا کي توهان جي انڪيوبيٽر بابت ضرور ٻڌائيندس." ڪوسٽيا چيو. مُشڪا پنهنجي جاءِ تي ويٺو ڪاوڙ ۾ پاسا ورائي رهيو هو ۽ چئي رهيو هو: "تون غدار آهين، فريبي آهين."

ان وقت ڪوسٽيا وات تان هٿ لاهي ورتو.

"ٻڌاءِ ڪوسٽيا! تون ڇا ٿو چوين؟" ماريا پيٽروونا کائڻس پڇيو.

"مشڪا پري کان هٿ جو اشارو ڪري ڪوسٽيا کي روڪيو ته ماڻ رهي."

"ماريا پيٽروونا، انڪيوبيٽر ڇا هوندو آهي؟" ڪوسٽيا ڏاڍي سادگيءَ سان ماريا کان پڇيو.

ماريا، ڪوسٽيا کي سمجهائيندي چيو ته ماڻهو گهڻي وقت کان وٺي هن مشين کان واقف آهن. جنهن سان ڪڪڙ جي آري کان سواءِ ماڻهو چوڙا ڦوڙي سگهندا آهن. پر ان جو مناسب گرمي پد هڪ ڪرو رکيو ويندو آهي. اڄ کان ٻه هزار سال اڳ مصر ۽ چين ۾ انڪيوبيٽر ڪم آندا ويندا هئا. قديم آثارن جي ماهرن مصر مان قديم انڪيوبيٽرن جا آثار ڳولي لڌا آهن. قديم قسم جا اهي انڪيوبيٽر ٿورا آنا ڦوڙي سگهندا هئا. موجوده دور ۾ وڏا انڪيوبيٽر موجود آهن، جن وسيلي هڪ ئي وقت سَوَن جي تعداد ۾ آنا ڦوڙي سگهجن ٿا.

"اسانجي ٻن هڪ جيڏن دوستن محنت ڪري هڪڙو انڪيوبيٽر ٺاهي ورتو آهي. تون سمجهين ٿي ته اهي پنهنجي ان ارادي ۾ ڪامياب ٿيندا ۽ ان وسيلي چوڙا ڦوڙي سگهندا؟" ڪوسٽيا ماريا کان پڇيو.

"تون به انڪيوبيٽر ٺاهي آنا ڦوڙي سگهين ٿو." ماريا کيس جواب ڏنو. پر "ان ۾ ڏچو وڌو آهي. ڪارخانن ۾ ٺهيل انڪيوبيٽرن ۾ گرمي پد کي برقرار رکڻ لاءِ مختلف طريقا اختيار ڪيا ويا آهن. ان کان سواءِ انهن ۾ گهر رکڻ جو به انتظام موجود هوندو آهي. جڏهن ته گهر ۾ ٺاهيل انڪيوبيٽر ۾ اهڙو نظام موجود ڪونه هوندو آهي، تنهنڪري وڏي خبرداريءَ سان ڪم ڪرڻو پوندو آهي. جيڪڏهن تهنجا اهي دوست پنهنجي اٽل ارادي سان ڪم ڪري رهيا آهن ۽ سونجهڙيا آهن ته هو پنهنجي اُنهي ڪم ۾ ضرور ڪامياب ٿيندا. پر

جيڪڏهن اهي اسان هر ڪلاسين 'مشڪا ۽ ڪوليا' جهڙا اڀرا آهن ته انهن جي پورهي
مان ڪو ڪڙ تيل ڪونه نڪرندو. هن وڌيڪ چيو.

”چو؟“ مشڪا ٽپي چيو.

”ڇاڪاڻ ته تون به ڏيانو آهين ۽ ڪلاس ۾ به نڪمو ۽ سست لڳندو آهين.“ ماري
ائين چئي پنهنجو سبق ياد ڪرڻ لڳي.

ان ڏينهن اسان اسڪول مان ٻاهر اچي رهيا هئاسين ته وٽيا سميموف اچي اسان کي
روڪيو ۽ چيائين ته اڄ 'ينگ نيچرلسٽ سرڪل' ۾ ڪم ڪرڻ جو اسان جو وارو آهي.
”نه، بلڪل نه اهو ممڪن ئي ڪونه آهي.“ مشڪا کيس ٽپي چيو. کين اهو به
چيائين، ”اسان وٽ ايترو وقت ڪونه آهي.“

تو کي ته سدائين ڪنهن به ڪم لاءِ وقت ڪونه هوندو آهي. جيڪڏهن ائين هو ته
اسان جي سرڪل ۾ ڇو داخل ٿئين؟ هيءُ چيٽ جي مزيدار رت آهي ۽ اسان کي پڪين لاءِ
آڪيرا ٺاهڻ آهن.“

”اسين پڪين جا آڪيرا پوءِ ٺاهينداسين.“

”پر پڪين جي موٽي اچڻ وارا سندن سانگ جا ڏينهن ته هاڻي پورا ٿي چڪا آهن.“

”اهي اڃا ڪونه موٽندا.“

”تنهنجو مطلب ڇا آهي ته پڪي تنهنجي انتظار ۾ ويٺا هوندا ته ڪڏهن تو مشڪا
آڪيرا ٺاهي ته هو موٽن.“

”ڪين ٿورو وقت انتظار ڪرڻو پوندو.“ مشڪا کيس ورائيو.

پوءِ اسان رکيو ڪڙين تي زور - سڀ شيون صحيح طريقي سان ڪم ڪري رهيو
هيون. اهو ڏسي اسان جي اندر کي آڻڻ آيو. بلب به سڙيو ڪونه هو. گرمي پد به صحيح هو.
ماريا به انڪيوبيٽر جي ڀرسان پنهنجيءَ جاءِ تي خبرداريءَ سان ويٺي هئي. اسان سندس
ٿورا مڇيا ۽ کيس راند کيڏڻ جي موڪل ڏني.

هڪ نئون ڏڇو

اُن ڏينهن کان وٺي ٿرموميٽر ڏسڻ، آڻن جا پاسا بدلائڻ، پاڻيءَ جي هودي ۽ پيالن کي پاڻيءَ سان ڀرڻ اسان جي ڏهاڙيءَ جو ڪم بڻجي ويو هو. ڇاڪاڻ ته پاڻي ٻاڦ ٿي جلديءَ ۾ اڏامي ويندو هو. اها ڪا سخت محنت ڪانه هئي، پر ماڻهوءَ کي سدائين خبردار رهڻو ٿي پيو. جيڪڏهن نه ته ڪجهه نه ڪجهه ٿيڻ جو ڊچ هو يا گرمي پد چڙهي وڃڻو هو يا آڻن جا پاسا بدلائڻ جو ڪم وسري وڃڻ جو خطرو هو. تنهنڪري اڪ سدائين انڪيوبيٽر ۾ رکڻي هئي.

سڀ کان وڌيڪ مصيبت ۾ مُشڪا هو. ڇاڪاڻ ته کيس ساري رات جاڳي انڪيوبيٽر تي نظر رکڻي هئي. رات جو قرار سان نند به ڪري ڪونه سگهندو هو. ڏينهن جو به سدائين کيس خبردار رهڻو پوندو هو. هو منجهند جي مانيءَ کان پوءِ رڌڻي ۾ رکيل صوفي تي سوپو ڪري وٺندو هو. مون وٽ ڊرائنگ بگ هوندو هو جنهن ۾ سندس نند ۾ هجڻ واري انداز جي تصوير ٺاهي وٺندو هوس.

اهو سلسلو پنج ڏينهن ۽ پنج راتيون سانده هلندو رهيو. پنجين ڏينهن مُشڪا کي اسڪول ۾ نند اچي وئي. ان وقت استاد سبق پڙهائي رهيو هو. اهو ڏسي، نادي زهدا وڪٽورو وٺا، کيس چڱي چنڊ پٽي ۽ سارو ڪلاس مٿس ڏاڍو ڪليو.

اهو ڏسي مُشڪا کي ڏاڍو ڏک ٿيو. هر ماڻهو پڻي تي کلڻ پسندو ڪندو آهي، پر اهو پسند ڪونه ڪندو آهي ته ٻيا ماڻهو مٿس کلن.

ان کانسواءِ مون به سندس اهي خاڪا اسڪول آڻي ڪلاس جي چوڪرن کي ڏيکاريا جيڪي مون سندس نند ۾ ڪڍيا هئا. انهن ۾ ڪجهه سمهڻ ۽ ڪجهه وهڻ جا خاڪا شامل هئا. هڪ خاڪي ۾ کيس اڻي بيهڻ جي ڪوشش ڪندي ڏيکاريو ويو آهي. چوڪرن ڏسڻ شرط اندازو ڪري ورتو هو ته اهي خاڪا مُشڪا جا آهن. مُشڪا ته اڳتي چڙيو ويٺو هو ۽ خاڪا ڏسڻ شرط صفا هٿن مان نڪري ويو.

”تون نند ڪرڻ جو چيمپين آهين“ ڪيوروسڪن، مُشڪا کي چيڙائيندي چيو.

”هي ته نند جي مقابلي ۾ عالمي چيمپين ثابت ٿيندو ۽ اڳيان سڀ رڪارڊ توڙي

چڏيندو“ سينييا بابروف تهڪ ڏيندي چيو. هن وڌيڪ چيو ”هي ڊورماتوس جيان 24 ٿي
ڪلاڪ سمهي سگهي ٿو.“

خاڪا هڪ کان ٻئي چوڪري تائين سڄي ڪلاس ۾ ڦرندا رهيا. هر چوڪرو
سندس ڪارٽون ڏسندو مٿس توڪون ۽ طنزون ڪندو رهيو. سڄو ڪلاس تهڪن ۾
گونجي رهيو هو.

”تون منهنجا هي ڪنا خاڪا هيڏانهن کڻي ڇو آئين؟“ ائين چئي هن مون تي اُڪر ڪئي
”مون کي اها خبر ڪانه هئي ته هنن خاڪن تي چوڪرا ڪلندا ۽ توتي لٽولون ۽
چٽرون ڪندا.“ مون کيس ٿڌو ڪندي چيو.

”تو اُهي خاڪا ڄاڻي وائي آندا آهن ته جيئن چوڪرا مون تي ڪيلن ۽ ڊو ڊو ڪن
واه جو سنگتي آهين! هاڻي توهان منهنجي ڪٿي.“

”مشڪا ويساه ڪر - منهنجي هرگز اها نيت ڪانه هئي. چئين ته قسم ڪٿان مان
سچ ٿو چوان ته توتي لٽولون ڪرائڻ منهنجو مقصد ڪونه هو. جيڪڏهن مون کي اهڙي
ڄاڻ هجي ها ته ائين ٿيندو ته تنهنجا اهي خاڪا بلڪل ڪونه ڪيان ها.“ مون وضاحت
ڪندي کيس ٻڌايو.

مشڪا جون سڄو ڏينهن مٿون ڦوڪيل رهيون ۽ مون سان ڪونه ڳالهائين.
”تون اهو انڪيوبيٽر کڻي پنهنجي گهر وڃي رک ۽ سڄي رات گرمي پد جي نظرداري
ڪر ۽ آڻن جا پاسا به بدلا ۽ هوٽن ۽ به تون واندو ويهي منهنجا ڪيل جهڙا ڪارٽون ٿي ته
ڪيندو آهين!“

”انهيءَ ۾ ڪهڙو عار آهي. پنج ڏينهن پنج راتيون جيڪڏهن تو نظرداري ڪئي آهي
ته پنج ڏينهن پنج راتيون نظرداري ڪرڻ منهنجو به فرض آهي.“

اسان ٻنهي چئن انڪيوبيٽر کنيو ۽ منهنجي گهر اچي رکيو. جنهن کان پوءِ منهنجي
لاءِ ڏچي جي شروعات ٿي.

هر رات مان گهڙيال وهائي هيٺان رکي سمهندو هئس. پوءِ آڏيءَ رات جو گهڙيال
منهنجي ڪن ۾ وڃڻ شروع ڪندو هو. ان ويل پکي پڪڙ ۽ جيت جٽيا مٺيءَ ننڊ ۾ هوندا
هئا، پر منهنجو آرام وهه هو. ننڊ - جاڳ ۾ ٿيڙ ٽاٻا ڪائيندو وڃي انڪيوبيٽر وٽ پهچندو

هئس. ٿرموميٽر جو گرمي پد ڏسي، آئن جا پاسا بدلائي، وري به ٿڙندو ٿاها کائيندو اچي هنڌ ۾ ڪرندو هئس. شروعاتي ڏينهن ۾ رات جو ننڊ ڪانه ايندي هئي. ۽ جڏهن ننڊ جا گيرت ايندا ئي مس هئا ته گهڙيال رڙيون ڪرڻ شروع ڪري ڏيندو هو. ڪاوڙ ڏاڍي ايندي هئي ته جيڪڙ پيچي پورا ڪري ڇڏيائينس. جو ان منهنجي ننڊ نهوڙي ناس ڪري ڇڏي هئي.

صبح جو اٿندو هوس ته لڳ ڀڳ پيا پڄندا هئا. ايڏي سستي ۽ سائائي هوندي هئي. جو دل چوندي هئي، ته جيڪڙ هنڌ ۾ لڙيو پيو هجان. ڪپڙا به اڌ ڀنڊ اڌ جاڳ ۾ پائيندو هئس ۽ پتلون کي قميص سمجهي ڳچيءَ ۾ وجهندو هئس. ۽ قميص کي وري پتلون سمجهي ان جي ٻانهن ۾ جنگهون وجهي، چڪي پائڻ جي ڪوشش ڪندو هئس. هڪ ڀيري ساڄي پير جو بوٽ کاٻي پير ۾ ۽ کاٻي پير جو ساڄي ۾ پائي اسڪول هليو ويس. جڏهن چوڪرن جي نظر پئي ته ڏاڍو ڪليا هئا. پوءِ سبق هلندي مون انهن کي بدلائي ورتو.

ڏهينءَ رات ته هڪ عجيب واقعو ٿيو. ان رات شايد گهڙيال کي گهٽتي واري ڇاٻي ڏيڻ وسري وئي يا وري گهري ننڊ ۾ گهڙيال جي گهٽتي ڪانه ٻڌيم. سڄي رات ٿڙه لڳو پيو هئس. جاڳ ان وقت ٿي. جڏهن چٽو ڏينهن ٿي چڪو هو. پهريائين ته مان ڪجهه به سمجهي ڪونه سگهيس ته ڇا معاملو آهي. پر پوءِ ياد آيو ته مون ته رات جو هڪ پيرو به اٿي انڪيويٽر کي وڃي ڪونه ڏٺو آهي. پوءِ هڪدم هنڌ مان اٿي انڪيويٽر ڏانهن ڊويز ۽ ڏنر ته گرمي پد 99 ڊگريون تي هو. اصلي گرمي پد کان ٿي ڊگريون به هيٺ مون هڪدم مشقن جا ٻه ڪتاب کڻي لئمپ هيٺان ڏئي ڇڏيا. مون پئي سوچيو ته هاڻي ڪجهه به ڪونه ٿيندو ڇاڪاڻ ته ان وقت آنا ٿڌا ٿي چڪا هوندا. ڏهن ڏينهن جو پورهيو ٿي پائي ۾ پئجي ويو. هن وقت ايمبريو به وڏي گهڻو وڏو ٿي ويو هوندو. پر پنهنجي وڏي جو نه ويڄ نه طبيب. هن ساري نقصان جو ذميوار آءُ پاڻ هئس.

پاڻ تي اهڙي ڪاوڙ آئي جو پنهنجا ڇنڊا پٽڻ شروع ڪري ڏنر.

پارو آهستي آهستي مٿي چڙهي وڃي 102 ڊگريون گرمي پد تي پهتو. پر مان ڏاڍو ڏڪارو هئس.

هاڻي گرمي پد صحيح آهي. آنا به سٺا سٺا آهن ۽ اڳي جيان نظر اچي رهيا آهن. پر اندران ته مري چڪا هوندا. شايد انهن مان هڪ به چوڙو ڪونه نڪرندو!

اهو به امڪان آهي ته انهن کي ڪو نقصان نه پهتو هجي ۽ ايمبريو اڃا مٿونه هجي.

پر اسان کي اهڙو پتو ڪيئن پوندو. سمجهڻ جو سولو طريقو اهو آهي ته مناسب گرميءَ ۾ وڌي نه اچي ۽ جيڪڏهن ايڪهين ڏينهن چوڙا نه نڪرن ته سمجهڻ ڪپي ته ايمبريو مري ويو. اهو به ممڪن آهي ته مٿاڻي نه هجن. پر اڃا ته پورا يارهن ڏينهن پيا آهن. اهڙيون ڳالهيون سوچيندي مون کي ڏاڍو ڏک پئي ٿيو. هاڻي 12 سھڻن من موھڻن چوڙن بدران ڪجهه به ڪونه ملندو. ان وقت تائين مشڪل به اچي پهتو هو ۽ ٿرموميٽر کي ڏسي چيائين:

”واھ واھ! ڏاڍو سٺو گرمي پد آھي. ڪم بهترين طريقي سان ھلي رھيو آھي. ھاڻي رات واري سار سنڀال منھنجي پلي.“

”نه. اهو فرض مان ادا ڪندس. تون اهڙي شيءِ لاءِ پنهنجو رت چو لوڙين، جنهن جو نتيجو ڪجهه به ڪونه نڪرندو.“

”فرض ڪر ته هڪ به چوڙو نه ٿو ٿئي“

”پلي هڪ چوڙو نه ٿئي، پر تون اڪيلو چو لوڙين؟ اسين ٻئي سنگتي آهيون - ڏک سک ۾ گڏ آهيون. ڪوڙو مٺو گڏجي کائبو تنهنڪري اسين ڏک سک ۾ هڪ ٻئي سان پائيوار رهنداسين“

مون کي سمجهه ۾ ڪونه آيو ته ڳالهه ڪيئن ٻڌايان. ڪهڙي طريقي سان پنهنجي غلطيءَ جو اعتراف ڪريان، تنهنڪري چپ چڱي. بس اهو منهنجو فيصلو آهي. جيتوڻيڪ مون چڱو نه ڪيو هو. پر منهنجي وس جي ڳالهه به ڪانه هئي!

هڪ اهم گڏجاڻي

ڪوسٽيا ڏهاڙي ايندو هو ۽ موٽي وڃي سَرِستي خبر چار ڪلاس جي چوڪرن کي
ٻڌائيندو هو ته ڪهڙي طريقي سان آئن ٽوٽڻ جو ڪم اڳتي وڌي رهيو آهي. پر ڪانئن اها
ڳالهه لکائيندو هو ته اهو ڪم سندس ڪلاسي مشڪا ۽ ڪوليا ڪري رهيا آهن. پر کين
ٻڌائيندو هو ته اهو تجربو ڪنهن پئي اسڪول جا ٻار ڪري رهيا آهن.

هڪ ڏينهن وٽيا سميموف کيس چيو ”مان انهن چوڪرن سان ملڻ چاهيان ٿو.“

”ڇو؟“

”اهي ته ڇاڪوڙي چوڪرا آهن. اسان اهڙن محنتي چوڪرن سان گڏجي ’ينگ
نيچرلسٽ‘ ۾ ڪم ڪري سگهون ٿا. خير اسان جو ڪم ڏاڍو سٺو هلي رهيو آهي. باقي
مشڪا ۽ ڪوليا جهڙن ڇيڳرن چوڪرن مان ته نه هوند نه شڪرا ڪڪڙ پيچي پيٽو ڪونه
ٿا ڪن. هن وٽن پوکڻ ۾ به اسان جي واهر ڪانه ڪئي. هاڻي وري پکين جي آڪيرن ٺاهڻ ۾
هٿ ڪونه ٿا وٺيائين. چئ ته ڪم کان ٻرو.“

”هنن چئڻن ته وٽن پوکڻ ۾ به مدد ڪانه ڪئي.“ ڪوسٽيا مشڪا ۽ مون کي اک
مٽندي چيو. وڌيڪ چيائين ته اها جدا ڳالهه آهي. شايد وٽن انهيءَ ڪم کان سواءِ ڪي ٻيا
به ڪم مڃن.

وٽيا کي اها خبر پئجي ڪانه سگهي هئي ته جن چوڪرن جي ڪوسٽيا ساڻس ڳالهه
ڪري رهيو هو سي مشڪا ۽ مان آهيون. اسان کي وري پنهنجي ليکي هڪ الڳ ڳڻتي ۽
ڳارائو هو. اهي سڀ ان سُونهندڙ ڳالهين انڪيوييٽر جي سار سنڀال لهڻ ڪري پئي ٿيون
۽ اسان پنهنجي ڪم ڏانهن ڌيان ڏيڻ ئي ڇڏي ڏنو هو. ان جو نتيجو اهو نڪتو هو جو اسان
ٻنهي جڻن پنجن مان فقط ٻه مارڪون ڪنيون هيون. استاد اليگزينڊر بيٽفريمو وچ مون کي
هڪ حساب ڏنو ۽ چيائين ته بورڊ تي اهو ڪري ڏيکار پر مون کي ڪونه آيو تنهنڪري هن
مون کي ٻه مارڪون ڏنيون. ان کان پوءِ هن مشڪا کي سڏ ڪيو. کيس به حساب ڏئي
چيائين ته بورڊ تي حل ڪري وٺ. اُن کي به اهو حساب ڪونه آيو. کيس ٻن کان وڌيڪ

هو ان باري پر وڌيڪ ڪجهه به ڳالهائي ڪونه سگهيو هو. ڇاڪاڻ ته اليگزينڊر
يشفريمووچ اسان ٻنهي کي الڳ ڪري ويهاريو هو.

آخري رسييس پر زينيا سيڪ وور تسوف اسان کي چيو:

”سبق کان پوءِ اوهاڻ ڪلاس ۾ ويهجو ته هڪ گڏجاڻي ڪنداسين.“

”پر اسين ويهي ڪين سگهنداسين، اسان وٽ ايترو وقت نه آهي.“ مُشڪا ۽ مون
کيس ورائيو.

”توهان کي ڪنهن به حالت ۾ ترسٽو پوندو.“ زينيا چيو. هن وڌيڪ چيو ”اسان اوهاڻ
ٻنهي بابت ڪجهه ڳالهائڻ چاهيون ٿا.“

”اسان ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي؟“

”اهو ته انهيءَ گڏجاڻيءَ ۾ ٻڌايو ويندو.“ زينيا چيو.

”مان ترسٽو چاهيان ٿو. اسان کي ٻه مارڪون ملڻ ڪري اهو ممڪن متو آهي ۽ گڏجاڻي
ٻه انهيءَ سلسلي ۾ ڪوٺائي پئي وڃي. هو گروپ جو چيئرمين آهي ۽ سندس مرضي آهي ته
جڏهن به گڏجاڻيون ڪوٺائي هي همراهه به تيستائين گڏجاڻيون ڪوٺائيندو رهندو
جيستائين کيس ٻه مارڪون ملن.“

”هو سبق پڙهڻ ۾ هوشيار آهي، تنهنڪري کيس ٻه مارڪون ڪونه ملنديون.“ مون چيو.

”تون هروڀرو هن جو پاسو ٿو کڻين.“

”مان هن جو پاسو نه ٿو کڻان، سچ ٿو چوان.“

”ڏوڙ وجهينس، اسين ترسنداسين.“ مُشڪا بيزار ٿيندي چيو.

”اهو صحيح آ. مايا انڪيوپيٽر وٽ وڃي هوندي، تنهنڪري اسان گڏجاڻيءَ ۾ ويهي
ڏسون ته ڇا ٿو ٿئي.“

گڏجاڻي شروع ٿي ته زينيا ڳالهائڻ شروع ڪيو:

”اڄ اسين هن گڏجاڻيءَ ۾ مارڪن ۽ هلٽ چلٽ تي ڳالهائينداسين. ڏٺو ويو آهي ته
ڪجهه وقت کان وٺي ڪجهه ڇوڪرا ڪلاس اندر بد اخلاقيءَ جو مظاهرو ڪري رهيا آهن
۽ ڪلاس هلندي گور شور ڇڏي ڇڏي ٻين ٻڌڻين کي رنجيتو ڪري رهيا آهن. ان کان سواءِ ڪلاس ۾

موجود چوڪرن سان ڪيچل ڪري کين پڙهڻ ڪونه ٿا ڏين. گوڙ شور ڪرڻ ڪري کين اڳ ۾ به جدا ويهارڻ جي ڪوشش ڪئي وئي هئي، پر پوءِ به هو من مستين ڪرڻ کان ڪونه مڙيا. اها ڪا سٺي ڳالهه ڪانه آهي. هاڻي به انهن ۾ مارڪون ڪنيون آهن.“

”مون کي ۾ مارڪون نه پر ’واڏو ۾‘ مارڪون مليون آهن.“ مشڪا چيو.

”اوهان پنهي کي ٻين مضمونن ۾ به ۾ مارڪون مليون آهن.“ زينيا چيو.

”اسان کي ٻئي ڪنهن به مضمون ۾ به مارڪون ڪونه مليون آهن.“

”مون کي ’رشيا‘ جي مضمون ۾ ٽي مارڪون مليون آهن.“ مشڪا چيو.

”هن کي ’ڪاٿوٽي‘ مليون آهن“ وانيا لوزڪن چيو.

”تون ڏي وڃ ۾ چالاءِ ٿو ٿين ٽين ڪرين؟“ مشڪا کيس ڪاوڙ ۾ چيو.

”تنهنجو مطلب ڇا آهي؟ هي پايونيئر ميٽنگ آهي ۽ مون کي هر ڳالهه چوڻ جو حق آهي.“

”تو کي اصول مطابق اول ڳالهائڻ جي اجازت وٺڻ گهرجي.“

ان کان پوءِ هو ڳالهائڻ جي موڪل وٺي چوڻ لڳو ته ”جيڪڏهن مون کان پڇندا ته اهي ايتريون ٿوريون مارڪون ڇو ٿا ڪن ته مان ان جو جواب اهو ڏيندس ته اهي ڪنهن سبب جي ڪري هوم ورڪ ڪندا ئي ڪونه آهن. اسان انهن کان پڇنداسين ته ان جو ڪارڻ ڇا آهي؟“

”اهو صحيح آهي. اسان کي پڇڻ جو حق آهي ته جيئن ان جو ڪارڻ معلوم ٿي سگهي.“ زينيا چيو.

”ان جو ڪوبه ڪارڻ ڪونه آهي.“ مشڪا ورائيو.

”ان جو ڪارڻ مان ڄاڻان ٿي. هي ٻئي ڄڻا ڪلاس ۾ به هڪ ٻئي سان ڳالهائيندا رهندا آهن. ان ڳالهه ڏانهن ڌيان ڪونه ڏيندا آهن ته استاد ڇا پيو سمجهائي. ان کان سواءِ گهر ۾ ڪونه پڙهندا آهن. کين چيو وڃي ته هو هڪ ٻئي کان ڌار رهن. ان صورت ۾ ئي هو سُڌري سگهن ٿا.“ ليوشا ڪيوروچڪن چيو.

”توهين اسان کي هڪ ٻئي کان الڳ ڪري نه ٿا سگهو. اسين سنگتي آهيون. اسان کي ڪڏهن به هڪ ٻئي کان جدا ڪري نه ٿو سگهجي.“ مشڪا ورائيو.

”توهين دوست آهي پر اوهان هڪ ٻئي سان دشمني ڪري رهيا آهيو“ سيني
بابرووف چيو.

ان وقت ڪوسٽيا اتي بيهي رهيو ۽ اسان بابت ڳالهائڻ لڳو ۽ چوڻ لڳو ”اهڙو ڪو
دوست آهي جو دوست سان دشمني ڪندو. هجي!“

”پراڻي ٻئي هڪ ٻئي سان دشمني ڪن پيا ۽ ٻئي ڄڻا هڪ ٻئي جو نقل ڪن پيا.
جيڪڏهن هڪڙو ڳالهائي ٿو ته ٻيو به ڳالهائڻ لاءِ تيار ٿيو وڃي. جيڪڏهن هڪ سبق ياد نه
ٿو ڪري ته ٻيو به ائين ڪرڻ شروع ڪري ٿو. جيڪڏهن هڪ به مارڪون حاصل ڪري ٿو
ته ٻيو به مارڪون حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪري ٿو. تنهنڪري کين هاڻي جدا ڪرڻو
پوندو ۽ ائين ڪرڻ کان سواءِ ڪو ٻيو رستو ڪونه رهيو آهي.“ وٽيا سمجھو چيو.

”هڪ منٽ ترسو اسين هنن کي هميشه لاءِ الڳ ڪري سگهون ٿا. پر پهرين اهو به
ته ڏسڻ گهرجي ته اسان هنن جي ان ڏس ۾ ڪا مدد ڪري سگهون ٿا يا نه ٿي سگهي ٿو ته
واقعي کين ايترو ڪو اهم ڪم آهي جو هو پنهنجن سبقن کي به ٿورو وقت ڏئي نه ٿا
سگهن.“ ڪوسٽيا وري وڃ ۾ ڳالهائيندي کين چيو.

”تنهنجو مطلب ڇا آهي؟ تون اهو چوڻ چاهين ٿو ته وٽن ايترو وقت نه آهي. جو سبق
ياد ڪري سگهن.“

”هاڻو ٿي سگهي ٿو ته هو ڪو اهڙو ڪو اهم ڪندا هجن.“

”ڪو اهم ڪم! اهو اهم ڪم ڪهڙو ٿي سگهي ٿو؟“ سيني بابرووف وڏو تهڪ
ڏيندي چيو.

”مثال طور. متان اهي انڪيوپيٽر ٺاهڻ جي ڪم ۾ رڌل هجن.“

”انڪيوپيٽر.“ سيني بابرووف وري وڏو تهڪ ڏنو.

”هاڻو انڪيوپيٽر. ڇا اهو ٺاهڻ ڪو سولو ڪم آهي؟ مون کي خبر آهي ته هو سڄي
رات جاڳي گرمي پد تي نظرداري ڪندا آهن. سڄو ڏينهن به ڄڻ ڪٽي جي وات ۾ هوندا
آهن. پر پوءِ به انعام بدران کين ڇڙيون ٿيون ملن.“

”هيءَ ته ڪا پراسرار ڪهاڻي آهي. آءٌ ڄاڻڻ چاهيان ٿو ته ڇا هنن سڄي پڇ ۾
انڪيوپيٽر ٺاهيو آهي؟“ زينيا ڪاوڙ ۾ چيو.

”هاڻو.“ ڪوسٽيا ورائيو.

“شايد هنن پنهي چئن انهن جو نقل ڪيو آهي، جن بابت اوهان ٻڌايو هو ته ڪي چوڪرا انڪيوپيٽر جوڙي رهيا آهن،” ويتيا چيو.

“نه هي ڪنهن جو نقل ڪونه ٿيا پيا ڪن. هي ته آهي ئي چوڪرا آهن، جن بابت مون توهان کي ٻڌايو هو.”

“ڇا؟”

“هاڻو.”

“پر تون ته ٻڌايو هو ته انهن چوڪن جو تعلق ڪنهن ٻئي اسڪول سان آهي.”

“مون چيو هو. پر اهو سچ نه هو. بس ائين پوڳ ڪيو هو.”

اهو ٻڌي سڀ چوڪرا مشڪا ۽ منهنجي چوڌاري مڙي ويا.

“ڇا اهو انڪيوپيٽر اوهان پنهنجي سر پاڻ ٺاهيو آهي؟ حقيقي ’نيچرلسٽ‘ به اهڙيون شيون ٺاهي ڪونه سگهندو آهي. اها ته اسان جي لاءِ شرم جهڙي ڳالهه آهي. اوهان انڪيوپيٽر جهڙي بهترين شيءِ جوڙي ورتي آهي ۽ ڪنهن کي به ڪونه ٻڌايو آهي. اسين ته اهڙين شين ٺاهڻ ۾ تمام گهڻي دلچسپي رکون ٿا. توهان هن ڪم کي ٻين کان لڪائي ڇو رکيو؟” ويتيا سمجھو ڇيو.

“اسان سمجهيو ته اوهان اهڙي ڳالهه ٻڌي اسان تي ٺٺوليون ڪندا ۽ ڪلندا” اسان چيو.

“اسين اوهان تي چو ڪئون ها. اها ڪا ڪلڻ واري ڳالهه ته ڪانه هئي. اسان ته اوهان جي مدد ڪيون ها، واري وٽي تي گرمي پد به ڏسندا رهون ٿا. اهڙيءَ ريت اوهان لاءِ سولائي ٿئي ها ۽ سبق پڙهڻ لاءِ به وقت ملي وڃي ها.”

“درستو اچو ته هاڻي گڏجي مشڪا ۽ ڪوليا جي مدد ڪريون.” واڊڪ زڻتسوف چيو.

اها ڳالهه ٻڌي سڀني وڏي آواز سان چيو “اهو بلڪل صحيح آهي.”

ان کان پوءِ ويتيا چيو ته هو سمهڻيءَ جو اسان وٽ ايندو ۽ سڀ شيون ڏسندو. پوءِ هڪ پروگرام جوڙيو ويندو جنهن مطابق ڪلاس جو هر شاگرد واري وٽي سان هن ڪم ۾ هٿ وٺڻا ٿيندو.

انهيءَ ڳالهه ٻولهه کان پوءِ گڏجاڻي پڄاڻيءَ تي پهتي.

ڪم ۾ هٿ وٺڻ

منجهند جي مانيءَ کان پوءِ 'ينگ نيچرلسٽ سرڪل' جو هر هڪ ميمبر اسان جي رڌڻي ۾ گڏ ٿي چڪو هو. اسان کين انڪيويٽر ڏيکاريو. کين اهو به سمجهايو ته گرمي پد کي هڪ ڪرو رکڻ لا ڪهڙو نظام رکيو ويو آهي ۽ مقرر وقت تي ڪهڙي طريقي سان آڻڻ جا پاسا بدلايا ويندا آهن. پوءِ اسان هڪ پروگرام مرتب ڪري ورتو سڀ کان اڳ اسان ويتيا سميموف جي مشوري سان واري وٽيءَ سان ڪم ڪرڻ لاءِ هڪ اصول مقرر ڪيو. جنهن مطابق اسڪول تائيم کان پوءِ به چوڪرا مدد ڪرڻ لاءِ ايندا، جن کي مشڪا ۽ مان سمجهاڻينداسين ته کين ڪهڙو ڪم ڪرڻو آهي. ان کان پوءِ انڪيويٽر سان لاڳاپيل سڄو ڪم اُهي ڪندا رهندا. مقرر وقت کان پوءِ واري وٺڻ لاءِ ٻيا چوڪرا ايندا. اهڙيءَ ريت ڪم تي مقرر ٿيل اڳيان چوڪرا وري ماني کائيندا ۽ سبق به ياد ڪندا.

ويتيا اهڙو تائيم ٿييل ٺاهيو جو هر چوڪري کي ڄاڻ هئي ته ڪهڙي چوڪري کي ڪهڙي ڏينهن ۽ ڪهڙي وقت مقرر ڪم ڪرڻو آهي. اهڙو تائيم ٿييل ٺاهي ديوار تي ٽنگيو ويو هو.

”اسان جا نالا ته هن تائيم ٿييل ۾ لکيل ڪونه آهن. ڇا اسين ڪوبه ڪم ڪونه ڪنداسين.“ مشڪا پڇيو.

”رات جي ڪم جي نظرداري ڪير ڪندو؟ انهيءَ ڪري اوهان جونالو تائيم ٿييل ۾ ڪونه لکيو ويو آهي.“ زينيا چيو.

ان کان پوءِ زينيا ٻن چوڪرن کي ڪم لاءِ ويهاري ٻين کي گهر وڃڻ جي موڪل ڏئي ڇڏي.

”سڀني چوڪرن جي هٿي ويهڻ جي ضرورت ڪانه آهي.“ هن چيو. ويتيا، زينيا، مشڪا ۽ مون کان سواءِ ٻيا چوڪرا هليا ويا.

”توهين به وڃي سگهو ٿا.“ جڏهن اڪيلا ٿياسين ته زينيا اسان کي چيو.

”اسين وري ڪيڏانهن وينداسين؟“

”وڃو ۽ وڃي اسڪول جو ڏيک ڪريو.“
 ”هتي ڪا غلطي ٿي وئي ته ڇا ٿيندو؟“
 ”ڪا به غلطي ڪانه ٿيندي جيڪڏهن ڪا غلطي ٿي به سهي، ته توهين پري ڪونه
 آهيو توهان کي سڏي وٺبو.“
 ”اسان کي به پڪ آهي ته توهان کان ڪا به غلطي ڪانه ٿيندي“
 اهڙيءَ ريت اسان کي اسڪول طرفان مليل ڪم ڪرڻ جو هڪ سٺو موقعو ملي ويو.
 اسان پوءِ گرامر ۽ جاگرافي جو ڪم مڪمل ڪري ورتو. ان سان گڏ هڪ حساب به
 ڪيوسين. جڏهن ته ٻيو حساب ڪونه ڪري سگهياسين، ڇاڪاڻ ته ڏکيو هو. پوءِ اسان اهو
 ڏسڻ وياسين ته انڪيوبيٽر جي نظرداري ڪهڙي طريقي سان ٿي رهي آهي.
 اسين جڏهن رڌڻي ۾ داخل ٿياسين ته زبني رڌ ڪري پڇيو ته ”توهان وري هتي ڇو آيا
 آهيو. توهان کي ته پڙهڻ لاءِ موڪل ڏني وئي هئي.“
 ”اسڪول جو ڪم مڪمل ڪري آيا آهيون،“ اسان کيس جواب ڏنو.
 ”ته پوءِ اسان کي پنهنجون مشق واريون ڪاپيون ڏيکاريو.“
 ”ان جي معنيٰ ته توهين اسان جي به نظرداري ڪري رهيا آهيو؟“ مشڪا ورائيو.
 ”اسان، توهان جي ڪم جي ذميواري سنڀالي آهي، تنهنڪري اسان کي، توهان کي
 مليل اسڪول جي ڪم جي به ذميواري ڏني وئي هئي ته ڏسون ته اوهان اسڪول جو ڪم
 پورو ڪيو يا نه.“
 ان کان پوءِ اسان مشق واريون ڪاپيون کڻي آياسين.
 ”توهان ته رڳو هڪ حساب ڪيو آهي. جڏهن ته توهان کي حل ڪرڻ لاءِ به حساب ڏنا
 ويا هئا.“
 ”رهيل حساب بعد ۾ ڪنداسين“
 ”نه، بلڪل نه. اهو اصل هينئر ڪري ڏيکاريو. توهان جيڪڏهن ان کي ايندڙ وقت لاءِ
 ڇڏي ڏنو ته اهو توهان کان وسري ويندو.“
 ”اسان هڪ حساب ته ڪيو آهي. ڀلي ڏسو. غلط ڪونه ٿا چئون.“
 ”هڪ حساب! اهو ته اڻپورو ڪم آهي. اڌ گيدو ڪم نه هيڏي نه هوڏي.“

اهڙي مشوري کان پوءِ اسان موٽي وڃي حساب کي منهن ڏنو. ڏاڍو مٿو هنيوسين پر سمجهه ۾ ڪونه آيو ته اُن کي ڪيئن حل ڪجي. نيٺ ڪلاڪ کن جي مٿا ماريءَ کان پوءِ ان مان هٿ ڪڍيوسين ۽ موٽي رڌڻي ۾ آياسين.

”اهو حساب اسان کي سمجهه ۾ ڪونه ٿو اچي. اسان ان جي واٽ ته سوچي سمجهي ڪڍي رهيا آهيون، ۽ سمجهون ٿا ته اها صحيح آهي. پر ڪتاب جي پڇاڙيءَ ۾ ڏنل جواب اسان جي ڪڍيل نتيجي مطابق ڪونه آهي. شايد غلط ڇپجي ويو آهي.“

”حساب سمجهه ۾ ڪونه ايندو آهي ته چيو ويندو آهي ته ڪتاب ۾ جواب غلط ڇپجي ويو آهي.“ زينيا ورائيو.

”اهڙو واقعو ته اڳي به ٿي چڪو آهي. جو ڪتاب ۾ ڏنل جواب غلط هو.“

”يار ڪو چيو آهيون - خير، پر مان ٿو ڪري ڏسان آخر معاملو ڇا آهي.“ زينيا ورائيو.

هو اسان سان گڏجي ڪمري ۾ آيو جتي اسين پڙهندا آهيون. هن پاڻ ڪيترا ئي ڀيرا اسان جي واٽ ڏئي پر ايندڙ جواب ڪتاب جي پڇاڙيءَ ۾ لکيل جواب جهڙو ڪونه هو. جڏهن ته حساب حل ڪرڻ واري واٽ به بلڪل صحيح هئي.

”ڏس ادا، مون صحيح چيو هوند.“ مشڪا کيس ڪلندي چيو.

”اسان کان ڪٿي غلطي ٿئي ٿي. مان ان کي ضرور حل ڪندس. اڌ ۾ ڪونه ڇڏيندس.“

هن حساب وري به چڱيءَ ريت ڏٺو ۽ نيٺ غلطي پڪڙي ورتائين.

”ڏسو ست ستا اٺونجهاه، پر توهان ست ستا ايڪويه ڪري لکيو آهي“

”هائو ست ستا برابر اٺونجهاه ٿئي ٿو.“

هن غلطيءَ کي صحيح ڪيو ته جواب بلڪل صحيح آيو.

”اهو حساب انهيءَ ڪري غلط هو جو توهان ان تي ڌيان ڪونه ڏنو هو. اصل ۾ توهان

جو سڄو ڌيان انڪيوبيٽر ڏانهن آهي.“

اسان وري حساب ڪيو ۽ ٻيهر رڌڻي ڏانهن هليا وياسين.

”هاڻي حساب صحيح آهي ۽ جواب ڪتاب ۾ ڏنل جواب جهڙو ڏيکاريو آهي.“

”چڱو ٿيو - هاڻي اوهان ٻاهر گهمڻ هليا وڃو. ٿوري تازي هوا کائيندا ته تازا ٿي ويندا.“

اعتراض وارڻ سٺو ڪونه هو. تنهنڪري اسين ٻئي اتان نڪري هليا وياسين. ڏاڍو روشن ڏينهن هو. ٻاهر ميدان تي چوڪرا والي بال راند کيڏي رهيا هئا. اسين به انهن سان گڏ راند کيڏڻ شروع ٿي وياسين. ان کان پوءِ اسان ڪوسٽيا ديويآ تڪن جي گهر هليا وياسين ۽ اُتي ڳالهائون پئي ڪيون سين ته مٿان واڍڪ رٿتسوف اچي تهڪو ڪيو. پوءِ اسان چئن ئي چئن راند شروع ڪئي ۽ سج لٿي تائين کيڏندا رهياسين.

گهر پهتاسين ته اوندهه ٿي وئي هئي. اسين به سڌو رڌڻي ڏانهن وياسين ۽ ڏٺوسين ته وانيا نورڪن، زينيا ۽ ويتيا جي ڀرسان بيٺو هو. جنهن ٻڌايو ته هُن انڪيوپيٽر جي نظرداري ڪرڻ لاءِ پنهنجي ماءُ کان هڪ رات جي موڪل ورتي آهي.

”اهو ته ڏاڍو ڀلو ٿيو. هاڻي ته هڪ ٻيو به اچي رات جو انڪيوپيٽر جي نظرداري ڪندو. مان ۽ ڪوليا ڪم ڪرڻ کان چٽي پياسين.“ مشڪا خوش ٿيندي چيو.

”نه مان انهيءَ ڳالهه سان سَهمت ڪونه آهيان.“

چڱو مان توکي ٿاڻيم - ٿيبل پٿاندر فارغ ڪندس ۽ اُن جاءِ تي مشڪا ۽ ڪوليا ڪم ڪندا، ۽ هر رات ائين ٿيندو. هُن فهرست جي آخر ۾ اسان جا نالا لکيا.

اُن کان پوءِ مون ۽ مشڪا واري وٽيءَ موجب ڏينهن جو حساب ڪيو ته اسان جو وارو ايڪيهين ڏينهن آيو. اسان جي حساب موجب اهو ئي چوٿن ڦٽڻ وارو ڏينهن هو.

آخري تياريون

مشڪا ۽ مون کي هاڻي مس وڃي آرام نصيب ٿيو هو ۽ حقيقت اها هئي ته اسين به خوش هئاسين، ڇاڪاڻ ته انڪيوپيٽر اسان لاءِ مٿي جو سور بڻجي ويو هو. رات ۽ ڏينهن هڪ جاءِ تي چڻ پڌا ويٺا هوندا هئاسين، ۽ دنيا جي ٻي هر ڳالهه اسان کان وسري وئي هئي. هاڻي ته اسان کان سواءِ به هر ڪم ڏاڍي سهڻي نموني سان ٿي رهيو هو.

اُن کان پوءِ اسين 'ينگ نيچرلسٽ سرڪل' جو پنهنجي حصي جو ڪم به ڪرڻ لڳا هئاسين. اسان به آڪيرا ٺاهي باغ جي وٿن ۾ وڃي تنگيا ته جيئن سانگ سان موٽي ايندڙ پکي اچي اُتي واهيرو ڪن. ان کان سواءِ اسڪول جي باغيچي ۾ گل پوکڻ پڻ شروع ڪيا سين. وڏي ڳالهه اها به ته اسين اسڪول جو مليل ڪم به ڏاڍي ڌيان سان ڪندا هئاسين. جڏهن منهنجي ۽ مشڪا جي ماءُ کي خبر پئي ته اسين اسڪول ۾ سئنيون مارڪون حاصل ڪري رهيا آهيون ته اُهي به ڏاڍيون خوش ٿيون. اسان جي ڪلاس جا چوڪرا انڪيوپيٽر جي نظرداري ڪرڻ ۾ اسان جي مدد ڪري رهيا هئا.

جڏهن 'ينگ نيچرلسٽ سرڪل' جا چوڪرا ماريا پيٽروونا سان مليا ۽ ڪانئس پڇيو ته ننڍڻن چوڙن جي آجيان ڪهڙي طريقي سان ڪرڻ گهرجي؟ ته هن ٻڌايو ته ننڍڻن چوڙن لاءِ ساڻو گاهه پوکيو وڃي ته جيئن هُو پهريان ساڻو گاهه کائين. هن وڌيڪ چيو ته ان لاءِ جَوَ پوکڻ وڌيڪ صحيح ٿيندو ڇاڪاڻ ته اهو چوڙن لاءِ سگهارو کاڌو آهي.

ان وقت سوچيو سين ته جَوَ لائِي ڪٿان ملندا؟

"اسان کي پکين جي مارڪيٽ ڏانهن وڃڻ گهرجي. ڇاڪاڻ ته پکين جي لاءِ هر قسم جو چوڻو جوڳو اُتان ملندو آهي." وانيا ۽ لوزڪن ٻڌايو.

اسڪول کان پوءِ وانيا ۽ لوزڪن مارڪيٽ ويا ۽ پنهنجا کيسا جَوَن سان ڀري آيا، ۽ اچڻ سان ٻُڌايائون ته پکين جي مارڪيٽ ۾ جَوَ ته موجود ئي ڪونه هئا. اسان هر جاءِ جاچي ڏني پر جَوَ ڏسڻ ۾ ڪونه آيا. اسان به سوچيو ته هٿين خالي موٽو نيڪ ناهي، آيا آهيون ته چونه سيهڙن واري بازار به ڏسندا هلون. اسين رستي ۾ هئاسين ته ڏٺوسين ته هڪ گهوڙو توڀري مان جَوَ کائي رهيو هو. اسان ڪانئس ٿورا جَوَ گهريا.

”گهوڙي کان؟“ مشڪا واٽرو ٿي کانئن سوال ڪيو.

”موگا، گهوڙي جي مالڪ کان. هُن جو واسطو گڏيل پوک واري نظام سان هو ۽ سِيَهڙ
ڪٿي بازار ۾ وڪڻڻ آيو هو. ڏاڍو ڀلو ماڻهو هو. اسان کيس ٻڌايو ته اسان کي جَوَ ڪهڙي
مقصد لاءِ کپن ٿا ته هن چوڙن کي جَوَ ڏيڻ کان منع ڪئي.“
”نه اسان چوڙن کي جَوَ ڪونه چڱائينداسين، اسين پوکينداسين ۽ چوڙا انهن جا
ساوا تازا پن کائيندا.“

”جيترا اوهان کي وڻن ڪٿي وڃو.“

”پوءِ اسان ڪٿي کيسا پريا.“

جَوَ آيا ته اسين به ڪم ۾ شروع ٿي وياسين. پهريان ٽراڪٽرن ۽ ننڍن پاسن وارن دهن ۾
مٽي وجهي پائي ملائي نرم ڪيوسين، جنهن کي خوب مٽي، جَوَ چٽياسين.

ماريا پيٽرو وٺا اسان کي ٻڌايو ته ٻج ۾ به پڪين ۽ آئن جيان ساهه هوندو آهي. جڏهن
ٻج آليءَ مٽيءَ ۾ پوکبو آهي ته منجهنس موجود حياتي ڇڻ نٿو مان جاڳي پوندي آهي ۽ ٻج
ڦٽڻ شروع ڪندو آهي. هونئن ته ٻين زندهه شين وانگي ٻج به مري ويندو آهي ۽ مٿل ٻج
جَمي ڪونه سگهندو آهي.

اسان سڀني کي اچي ڳڻتي لڳي ته متان ٻج بيڪار هجي ۽ نه ڄمي. اسان ڏهاڙي
کوکن ۾ ڏسندا هئاسين ته ڪڏهن ٿو ٻج ڄمي. ٻه ڏينهن گذري ويا پر جَوَن جي ڄمڻ جو
ڪو نشان به ڪونه هو. ٽئين ڏينهن ڏٺوسين ته کوکُن واري آلي مٿي ڦوٽون ڏئي پئي
هڻي ۽ ڪٿي ڪٿي مٿي اڀريل هئي.

”هي ڇا آهي؟ ڪنهن هنن کوکُن سان هٿ چراند ڪئي هوندي“ مشڪا چيو.
”کوکُن سان ڪنهن به هٿ چراند ڪانه ڪئي آهي. پر اهو ٻڌايو ته سڀني ٻا بروف
سان نظرداري ڪرڻ لاءِ ڪير گڏ هو؟“ لوشا ڪيورو چڪن پڇيو.

”جيڪڏهن ڪنهن هٿ چراند نه ڪئي آهي ته پوءِ کوکي واري مٿي ڇو ڪر وڪر لڳي
پئي آهي. توهي اُن ۾ ٽنڪو وڌو هوندو. اهو ڏسڻ لاءِ ته جَوَ ڄمن ٿا يا نه.“ مشڪا ڪاوڙ
۾ چيو.

”مون کي ٽنڪي ڪرڻ جي هير ڪانهي“ سڀني اعتراض ڪندي ورائيو.
مون مٿي جو ننڍڙو پنوڙو کڻي جاچي ڏٺو ته جَوَ سُجِي هڪ پاسي انگورجن شروع
ٿيا هئا ۽ مٿئين پاسي هڪ ننڍڙي اڇڙي بونٽڙيءَ جهڙي شيءِ ظاهر ٿي پئي هئي. مشڪا به
ٻج جو هڪ دائو هٿ ۾ کڻي ڏسڻ لڳو ۽ گهڻيءَ دير تائين اُن کي ڏسندو رهيو.
”مان سمجهان ٿو ته ڇا ٿيو آهي؟ ڪنهن به هٿ چراند ڪانه ڪئي آهي. پر هن ئي
مٿي کي مٿي ڪيو آهي.“
”ڪنهن؟“

”ٻج پاڻ - جيڪي جاڳي پيا آهن ۽ مٿي اڇڻ جو رستو پيا ٺاهين! اهو ئي ڪارڻ آهي
جو مٿي مٿي اُٿڻ کي پئي آهي. ڇاڪاڻ ته انهن کي هيٺ وڃڻ لاءِ ڪا جڳهه ڪانه آهي.“
اهو ڏسي مشڪا وٺي ٻاهر ڊوڙ پاتي ۽ ڇوڪرن کي سڏ ڪيائين ته اچي ڏسو ته ٻج
ڪيئن پيو ڄمي. سندس واکا ٻڌي سڀني ۽ لوشا پڇندا آيا. اسان مٿيءَ مان جَوَن جو
هڪ هڪ دائو کڻي ڏٺو جن ڄمڻ شروع ڪيو هو.

گهڙيءَ کن کان پوءِ سڀني ڇوڪرا کوکُن جي چوڌاري گڏ ٿي ويا. سندن دل چڻي رهي
هئي ته جيڪر هو پاڻ ٻج کي هٿن ۾ کڻي ڏسن ته اهي ڪيئن ڄمي رهيا آهن.

”ڏسو ٻج ٻاهر نڪرڻ لاءِ ڄڻ ته ڏوڪي اچي رهيو آهي. ۽ ٻج مان جَوَن جو سائو
 سَـلواڻين ڄمي رهيو آهي، جيئن اُني مان چوڙا ڦٽي نڪرندا آهن.“ وٽيا سميموف چيو.
 ”بلڪل صحيح - جَوَ به زنده شيءَ هوندا آهن. پر اهي هڪ جڳهه تي وڌندا رهندا
 آهن. پر جڏهن چوڙا ڦٽندا ته هيڏي هوڏي ڊوڙندا ۽ چُون چُون ڪندا وڌندا. اها سندن
 ٻولي آهي، جنهن وسيلي چَوِڳو گُهرندا آهن. توري وقت کان پوءِ ڏسندا ته جِيوَت هڪ
 ننڍڙو - پتڪڙو سهڻو من مهڻو گهراڻو نڪري نروار ٿيندو“ مشڪا چيو.

هورا کورا وارو ڏينهن

هر ڪم ڪار گڏجي ڪندي ڏاڍو مزو پئي آيو. نيٺ ايڪويهون ڏينهن به اچي پهتو. اهو جمع جو ڏينهن هو. اسان چوڙن لاءِ سڀ شيون تيار ڪري ڇڏيون هيون. اسان ڇاپري ۾ هڪ وڏو ٿانءِ رکيو جنهن کي اسان اُن جو پوش ڏئي چوڙن کي سڀ کان بچائڻ لاءِ هڪ ڪٺاهي جوڙي ورتي هئي. اسين سڀ اوسيڙي ۾ ويٺا هئاسين ته ڪڏهن ٿو پهريون چوڙو ڦٽي. مشڪا ۽ مون ته سڄي رات اوسيڙي ۾ ويهي گذاري

واڍڪ زنتسيف رات جو انڪيويٽر جي نظرداري لاءِ پنهنجي ماءُ کان موڪل وٺي آيو هو. جنهن کي اچڻ سان اسان ٻاهر وڃڻ لاءِ چيو پر هن اسان جي هڪ به ڪانه ٻڌي.

”جڏهن مان انڪيويٽر جي نظرداري ڪري رهيو آهيان، اوهان کي هتي اجايو ويهڻ ڪونه ڏيندس. هلو. - جند ڇڏيو ۽ وڃي آرامي ٿيو.“

”پر جيڪڏهن رات جو پڇا ڦٽي پيا ته پوءِ؟“

”ڪجهه به ڪونه ٿيندو. جيئن چوڙو ڦٽي نڪرندو، مان اُن کي کڻي انهيءَ ٿانءِ ۾ اچليندس، ۽ خشڪ ٿي وڃڻ تائين اتي پيو هوندو.“

”ان کي ڪڏهن به اُچلڻ جي ڪوشش نه ڪجان. ان کي آرام سان کڻي، وڏي احتياط سان ٿانوءَ ۾ رکجان.“

”توهين ڪوبه خيال نه ڪريو. مان اُن کي نهايت احتياط سان کڻي آهستي ٿانءِ ۾ رکندس.“

”چڱو هاڻي فرمانبردار چوڪرن جيان وڃي پنهنجي هٿن ۾ سُمهو. توهان انڪيويٽر جي نظرداريءَ لاءِ سڀاڻي ڏينهن جو اچجو ۽ رات وڃي گهري نند ڪريو.“

”پر هڪڙي مهرباني ڪجانءِ جو جڏهن چوڙا ڦٽڻ شروع ڪن ته اسان کي ضرور جاڳائجان.“ مشڪا کيس چيو.

”چو ته اسان چوڙن ڦٽڻ جو تمام گهڻو انتظار ڪيو آهي.“

مون کي نند ڪانه ٿي آئي ۽ گهڻيءَ دير تائين پاسا ورائيندو رهيس. چوڙن ڦٽڻ جو
الڪو ٿي بيٺو هو. ٻئي ڏينهن سوپر آفيس ۽ ڊوڙندو مشڪا وٽ پهتس. هو منهنجي پهچڻ -
کان اڳ ئي جاگي چڪو هو. انڪيوپيٽر ڀرسان ويٺو هو ته اجهو ٿا چوڙا ڦٽن.

”مون کي چوڙن ڦٽڻ جو اڃا ڪوبه آسرو ڪونه آهي.“

”شايد چوڙن ڦٽڻ ۾ اڃا ته ڪجهه وقت پيو آهي.“ واڊڪ چيو.

ڏينهن ٿي چڪو هو ۽ واڊڪ گهر هليو ويو. هاڻي اسان جي نظرداري ڪرڻ جو وارو
هو. جڏهن هو هليو ويو ته مشڪا وري آنن کي چڱيءَ ريت جاچڻ گهريو. هو هڪ هڪ
آنو کڻي ننڍڙو سوراخ ڏسي رهيو هو جيڪو ٻاهر نڪرڻ مهل چوڙو پنهنجي چُهنب سان
سوراخ ڪيندو آهي. پر ڪنهن به آني جي کوپي ۾ اهڙو سوراخ ڪونه هو. اسين انڪيوپيٽر
جو پڙ ڏٺي. ويهي رهياسين. ٻنهي مان ڪنهن به ڳالهائڻ ڪونه ٿي چاهيو ۽ ائين ماٺ ۾
گهڻو وقت گذري ويو.

”جيڪڏهن هڪ آنو کولي ڏسجي ته ان ۾ چوڙو آهي به يا نه ته ڪهڙو نقصان ٿيندو.“

مون، مشڪا کي چيو.

”نه نه - ائين ڪونه ڪبو ڇاڪاڻ ته چوڙو اڃا پنهنجي ڦٽڙ وسيلي نه پر چمڙيءَ
وسيلي ساھ ڪڍندو هوندو. جنهن به وقت هن ڦٽڙ وسيلي ساھ ڪڍيو ته آني مان ٻاهر نڪري
ايندو. جيڪڏهن اسين وقت کان اڳ آني کي پڇندا سين ته چوڙو مري ويندو.“

”پر اهي آني ۾ ته جيئرا هوندا. جيڪڏهن آنو کڻي ڪن تي رکندين ته توکي ان ۾
چُرپر ٻڌڻ ۾ ايندي.“ مون کيس چيو.

مشڪا انڪيوپيٽر مان هڪ آنو کڻي ڪن تي رکيو ته مون به ٺوڙي پنهنجو ڪن

به وڃي ڀرسان ڪيو.

”يار ماٺ ته ڪر. تون جيڪڏهن منهنجي ڪنن ۾
کونگهرن جهڙا ساھ ڪڍين ته مان چوڙي جي چرپر جو آواز
ڪيئن ٻڌي سگهندس.“

مون پنهنجو ساھ بند ڪري ڇڏيو. اهڙي ماٺار ٿي وئي،
جو ميز تي رکيل گهڙيال جي ٽڪ ٽڪ به سولائيءَ سان ٻڌڻ ۾

پئي آئي. ان وقت اوچتو در واري گهٽي وڳي. مشڪا کان چرڪ نڪري ويو. ڪانٽس ذري
گهٽ آيو هيٺ ڪرڻ تي هو. مان در کولڻ لاءِ ڊوڙندو هليو ويس. ڏٺو ته وٿيا بيٺو هو. هو
پڇڻ آيو هو ته چوڙا ڦٽا آهن يا نه؟

”نه، ان لاءِ اڃا وقت گهرجي.“ مشڪا کيس ٻڌايو.
”چڱو مان اسڪول کان پوءِ ايندس.“

هن جي هليو وڃڻ کان پوءِ مشڪا هڪ آڻو ڪئي وري به ڪن تي رکي ڏٺو. هو
اڳيون ٻوٽي گهٽي وقت تائين آئي ڪي ڪن سان لائي بيٺو هو.
”مون کي اڃا ته ڪوبه آواز ٻڌڻ ۾ ڪونه ٿو اچي.“ هن چيو.

”مون به هڪ آڻو ڪئي ڪن ڏٺو ته مون کي به ان جي اندران ڪو آواز ٻڌڻ ۾ ڪونه
آيو. شايد ايمبريو مري ويو هجي. اسان کي ٻين آڻن کي به پرکي ڏسڻ کپي.“ مون صلاح ڏني.
اسان واري واري سان سڀئي آڻا ڪڍي ڪن تي رکي آزمائي ڏٺو. پر ڪنهن مان به
اندران چرپر جو ڪو آواز ٻڌڻ ۾ ڪونه آيو.

”سڀني آڻن جو ته ايمبريو ڪونه مٽو هوندو. گهٽ ۾ گهٽ ڪنهن هڪ آڻي جو
ايمبريو ته ضرور جيئرو هوندو.“ مشڪا چيو.

در تي وري به گهٽي وڳي. هن پيري سڀنيا بابر وٺي.

”تون ايترو سوڀر چاپيو ڪرين؟“ مون ڪانٽس پڇيو.

”مان ته رڳو اهو پڇڻ آيو آهيان ته چوڙا ڦٽا آهن يا نه؟“

”ٻچا ته اڃا ڪونه ڦٽا آهن. ان لاءِ وقت گهرجي ٿو.“ مشڪا کيس جواب ڏنو.

هن کان پوءِ وري سيريوزا آيو جنهن به چوڙن جي ڦٽڻ جو پڇيو.

”يار تون به چوڙن لاءِ آتو آهين نه؟ تو سمجهيو هوندو ته چوڙا ڦٽي چڪا هوندا، پر

اهي صبح جو ڦٽندا، اڃا گهڻو وقت پيو آهي.“ مشڪا کيس ٻڌايو.

سيريوزا ۽ سڀنيا ڪجهه وقت ويٺا رهيا ۽ پوءِ هليا ويا. ان کان پوءِ اسين ٻئي جڳا آڻن

کي ڪن سان لائي چڪاس ڪرڻ لڳاسين.

”ان مان ڪوبه فائدو ڪونه ٿيندو. مان ته ڪنهن به آڻي مان ڪو آواز ڪونه ٿو ٻڌان.“

مشڪا ڏکارو ٿيندي چيو.

”شايد اهي آنا اسان کي بيوقوف سمجهي رهيا آهن. هاڻي چوڙن کي آڻڻ جي ڪوڀڻ کي پڇي ٻاهر نڪرڻ گهرجي.“ مشڪا پڻ ڪندي چيو.

ٿوري وقت کان پوءِ يورا فليچوف ۽ اسٽاسڪ ليوشين به آيا. هنن کان جلد پوءِ وانيا لوزڪن به اچي نڪتو. بعد ۾ هوريان هوريان ٻيا به ايندا رهيا. اسڪول جي وقت ٿيڻ تائين چوڪرن جو گهڻو تعداد گڏ ٿي چڪو هو ۽ نظر ائين اچي رهيو هو ته ڄڻ هڪ عام گڏجاڻي ٿيندي هجي. ان کان پوءِ اسان مايا کي سڏي سمجهايو ته جيڪڏهن چوڙا ڦٽي پوڻ ته کيس ڇا ڪرڻ گهرجي. پوءِ اسين ٻين چوڪرن سان گڏ اسڪول هليا وياسين.

اسان کي خبر نه آهي ته اسان اهو ڏينهن اسڪول ۾ آڻي ڪيئن گذاريو. سڄو ڏينهن اندر ۾ آندڙ مانڌ لڳل هئي. اهو اسان جي حياتيءَ جو ڏاڍو ڏکيو ڏينهن هو. اسان کي ائين ٿي لڳو ته وقت ڄڻ گهڻو اينگهجي ويو هجي ۽ هر پيرڊ ڏهه منٽ وڌي ويو هجي. اسان کي پڪ هو ته

اسين اسڪول ۾ هونداسين ۽ اسان جي پٺيان چوڙا آڻڻ مان ڦٽي پيا ۽ مايا ننڍڙي آهي. انهن کي سنڀالي ڪانه سگهندي اسڪول جو آخري پيرڊ ته اسان کي ڏاڍو ڏکيو لڳو. سمجهه ۾ ائين ٿي آيو ته اهو ته ڪٽندوئي ڪونه. ويو ٿي شيطان جي آندي جيان وڌندو. اسان سمجهيو پئي ته پيرڊ ختم ٿيڻ کان پوءِ موڪل جو گهنڊ وڃي ويو آهي ۽ اسين ٻڌي ڪونه سگهيا آهيون. ائين به سوچي رهيا هئاسين ته گهنڊ وڃڻ کان بيڪار ٿي ويو آهي. اهو به ٿي سگهي ٿو ته ماسي ڏينا موڪل جو گهنڊ وڃائڻ وساري گهر هلي وئي آهي ۽ اسان کي سڀاڻي صبح تائين اسڪول ۾ ويهڻو پوندو. اهڙيءَ ريت اسان جي ڪلاس وارا سڀ ٻار ٻاهر پڄڻ لاءِ واهه وڃهيو ويٺا هئا. سڀني چوڪرن زينيا سڪ وورٽ سوف کان ننڍڙيون چٽيون لکي

پُڄڻ شروع ڪيو ته وقت گهڻو ٿيو آهي؟ پر هُو بدقسمتيءَ سان ان ڏينهن وڃڻ تي گهر وساري آيو هو. ڪلاس ۾ به ايترو شور مچي ويو هو جو استاد اليگزينڊر بيئفرو موچ کي ڪيترا ئي ڀيرا 'خاموش' جا اکر اچارڻا پيا هئا. پر گوڙ گهٽ ٿيڻ وارو ڪونه هو. نيٺ مشڪا کان رهيو ڪونه ٿيو ۽ هٿ مٿي ڪري استاد کي چيائين ته سائين هاڻي سبق ختم ٿيڻ گهرجي. ان وقت گهنڊ وڳو ۽ چوڪرن ٽپ ڏئي وئي در ڏانهن ڊوڙ پاتي. استاد رڙ ڪري چوڪرن کي چيو "هڪدم ويهي رهو - جيستائين مان ٻاهر نڪران." ان کان پوءِ مشڪا کي چيائين:

"تو ڪجهه چيو پئي؟"

"سائين، مان چئي رهيو هئس ته سبق ختم ٿي ويو آهي."

"پر تو ته گهنڊ وڃڻ کان اڳ ڪجهه چوڻ لاءِ هٿ مٿي ڪيو هو."

"مون سمجهيو هو ته گهنڊ ۾ خرابي ٿي پئي آهي، سو وڃي ڪونه ٿو سگهي."

اُن تي استاد ڪنڌ ڏوٽيو ۽ رجسٽر هٿ ۾ ڪري ڪلاس کان ٻاهر نڪري ويو. چوڪرا تڪڙ ۾ ورندي اندر هڪ ٻئي سان ٽڪرائبا هلندا رهيا. ٻاهرئين در وٽ پيهه لڳي وئي. هر ڪو چوي ته مان اڳ ۾ نڪران. پر مان ۽ مشڪا زور مس ڪري نڪري وڃڻ ۾ ڪامياب ٿياسين. گهڻيءَ مان به تڪڙو تڪڙو اڳتي ڊوڙڻ لڳاسين. ڏٺوسين ته ٻيا سڀ چوڪرا اسان جي پٺيان پئي آيا. پنجن منٽن ۾ اچي گهر ٺهڪو ڪيوسين. ماري پنهنجي جاءِ تي انڪيوبيٽر ڀرسان ويٺي هئي ۽ پنهنجي گڏيءَ زينٽڊا لاءِ ڪپڙا سبي رهي هئي.

"ڪجهه ٿيو آهي؟" اسان کانئس پڇيو.

"ڪجهه به نه."

"ڪيترو وقت ٿيو هوندو جڏهن تو انڪيوبيٽر اندر ليٽو پائي ڏٺو هو؟"

"مون انڪيوبيٽر اُن وقت کوليو هو جڏهن آئن جا پاسا بدلايا هئڻ ۽ ان کي چڱي

مهل ٿيندي."

مشڪا انڪيوبيٽر وٽ پهچي، ان جو پڙ مٿي ڪرڻ وارو هو. جو سڀ چوڌاري مڙي اچي بيٺا ۽ کڙيون مٿي ڪري جهاتي پائي ڏسڻ لڳا. وانيا لوڙڪن ڪرسيءَ تي چڙهي چڱيءَ ريت ڏسڻ جي ڪوشش ڪئي ته هيٺ اچي ٺهڪو ڪيائين. ذري گهٽ لوشيا

ڪيورو سڪن ڪي ڪيرائي وڌو هٿائين. پر مشڪا ڊچ کان انڪيويتر جو پڙ مٿي ڪرڻ
کان لهرائي رهيو هو ته متان چوڙا نه ڦٽا هجن.

”انڪيويتر جو پڙ کول، ڊچين چوڻو؟“ چوڪرن مان ڪنهن چيو.

مشڪا بي دليو ٿي پڙ مٿي ڪيو. آنا اڳي وانگي پٿرن جيان نظر اچي رهيا هئا.
مشڪا اهو ڏسي چپ ٿي ويو. سڀني آنن ڪي هيڏي هوڏي ڦيرائي ڏنائين پر هڪ ڀر به سوراخ
ڪونه هو.

”هڪ آني ڀر به سوراخ ڪونه آهي.“ هن غمگين ٿي چيو.

الزام ڪنهن تي مڙهجي

سڀ چوڪرا انڪيوپيٽر جي چوڌاري بيٺا هئا. ڏک ۾ سڀني جا منهن لٿل هئا. “تي سگهي ٿو ته چوڙا ڦٽن ٿي نه. پلاٽون ڇا ٿو سمجهين؟” سڀنيابابروف چيو. “مان نه ڪڪڙ آهيان نه وري ڪو آري تي ويهڻ جو تجربو اٿم. تنهنڪري ان باري ۾ ڪجهه به چئي ڪونه ٿو سگهان.”

مشڪا ڪلهن کي ڏوڏيندي چيو.

ان کان پوءِ هر چوڪري ڳالهائڻ شروع ڪيو ته چوڙا ڪڏهن به ڪونه ڦٽندا. ڪن جو خيال هو ته ضرور ڦٽندا. ڪي به - چتا هئا ۽ چئي رهيا هئا ته ڪا خبر ناهي ته الائي ڦٽندا آيا ٿي نه ويا سميموف سڀني کي ماڻ ڪرائي.

“وقت کان اڳ ڪجهه به پڪ سان چئي ڪونه ٿو سگهجي” هن چيو. هن وڌيڪ چيو “اڃا ڏينهن پيو آهي. اسين پنهنجي ٽائيم ٽيبل مطابق ڪم ڪندا رهنداسين.”

سڀئي چوڪرا گهر هليا ويا. باقي مان ۽ مشڪا اتي ويٺا رهياسين. اسان پيوپيرو آئن کي ڏٺو ته متان ڪنهن به هڪ کي سوراخ ٿيو هجي. پر ڪنهن به آئي ۾ ڪونڊيڙو سوراخ به نظر ڪونه آيو. ان کان پوءِ مشڪا انڪيوپيٽر مٿان پڙ ڏئي ڇڏيو.

“جيڪو ٿيڻو هوندو سو ٿيندو. پرواهه ناهي. اسين ته وقت کان اڳ ئي پريشان ٿي ويا آهيون. شام ٿيڻ تائين به وقت پيو آهي. جيڪڏهن ان وقت تائين ڪجهه نه ٿيو ته پوءِ اها ضرور ڳڻتيءَ جوڳي ڳالهه ٿيندي.”

ان کان پوءِ اسان ڳڻتي نه ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ۽ ماڻ ڪري ويهي رهياسين. پر اسان لاءِ چوڻ سولو ۽ ڪرڻ ڏکيو هو. اسان ڏٺو ته چنتا ۽ ڳڻتي نه ڪرڻ اسان جي وس جي ڳالهه ڪانه هئي. هر ذهن منهن کان بوءِ انڪيوپيٽر جو پڙ لاهي جنهاتي پاڻي ڏسڻ لڳاسين. اسان کان سواءِ ٻين ٻارن کي به ڳڻتي لڳل هئي. جيڪي هر هر اچي بچندا رهيا ۽ سڀئي اهو سوال ڪيو ته ايتري دير چوڻي آهي؟

ٿوري وقت کان پوءِ مشڪا جواب ڏيڻ تي بند ڪري ڇڏيو ۽ جيڪڏهن ڪنهن چوڪري

ڪو سوال ٿي پڇيو ته ان جو ڪلها لوڏي جواب ٿي ڏنائين. شام تائين هن ڪلهن کي ايترو هيٺ مٿي هلايو هو جو سندس ڪلها وڏي وڃي ڪنن سان لڳا هئا. شام ٿيڻ سان چوڪرن اچڻ به ڇڏي ڏنو. وٽيا آخري چوڪرو هوجيڪو اسان وٽ آيو هو ۽ گهڻو وقت اتي ويٺو رهيو.

”شايد اوهان ڏينهن جو حساب غلط لڳايو آهي.“

هن جي چوڻ تي اسان وري به ڏينهن ڳڻيا پر حساب ۾ ڪابه غلطي ڪانه هئي. اڄ ايڪيهون ڏينهن هو. سج لهڻ وارو هو پر هڪ چوڙو به ڪونه ڦٽو هو. ڪا ڳڻپ نه ڪريو. سڀاڻي صبح تائين انتظار ڪنداسين ٿي سگهي ٿو ته اهي رات جو ڦٽي پون.

مون امان کان مشڪا وٽ رهڻ جي موڪل ورتي ته جيئن گڏجي انڪيوبيٽر جي نظرداري ڪندا رهون. ڇاڪاڻ ته اسان اهڙو فيصلو ڪيو هو. اسين گهڻي وقت تائين انڪيوبيٽر ۾ سان ماٺ ڪيو ويٺا هئاسين. اسان وٽ ڳالهائڻ لاءِ رهيو به ڪجهه ڪونه هو. پُور پڇاڻ به اسان لاءِ وهڻ ٿي ويو هو. اميدون ۽ آسرا سڀ ختم ٿي ويا هئا. جلد ئي ٽرامون هلڻ بند ٿي ويون ۽ چوڌاري ماٺ ڇانئجي وئي.

دريءَ جي ڀرسان گهڻيءَ واري بتي به وسامي وئي هئي. مان صوفي تي سمهي پيس ۽ هو ڀر واري ڪرسيءَ تي ننڊ ڪرڻ لڳو. پر ننڊ ۾ ڪري پيو پوءِ مون سان اچي صوفي تي سمهي پيو.

صبح جو اٿياسين ته ڏينهن ٿي چڪو هو. انڪيوبيٽر ۾ آنا جيئن هئا تيئن پيا هئا. منجهن ننڍو سوراخ به ڪونه هو. نه وري انهن مان اندران ڪو آواز ٿي آيو.

سڀ چوڪرا مايوس ٿي ويا هئا ۽ پڇي رهيا هئا، ’آخر ٿيو ڇا؟‘ اسان کي جيئن چيو ويو هو تيئن ڪيوسين. اسان کان ڪنهن قسم جي ڪا ڪوتاهي ڪانهي ٿي؟

مون کي ڪابه خبر ڪانه آهي ته اوهان ڇا ڪيو. ڇا نه ڪيو. مون کي فقط ايتري خبر آهي ته چوڙا اڃا تائين ڪونه ڦٽا آهن. مان سمجهان ٿو ته اسان مان ڪنهن ننڊ ڪئي ۽ ايمبريو مري ويو. اهو به ٿي سگهي ٿو ته گرمي پد هيٺ لهي ويو هجي ۽ ايمبريو ٽڙو ٿي ويو هجي ۽ حياتيءَ جي شروع ٿيڻ کان اڳ ئي مري ويو هجي. مان ٻين جي سامهون پاڻ کي ڏوهي سمجهي رهيو هئس. هنن سمورن دوستن منهنجي ڪري ڏک ڏاکڻا ڏنا پر ڪوبه نتيجو ڪونه نڪتو. مون سوچيو ته هنن دوستن کي هي سڄو واقعو تڏهن ٻڌائيندس. جڏهن کانئن تڪليفون ۽ پریشانين وسري چڪيون هونديون. پوءِ کين اهڙيون ڳالهيون خراب ڪونه لڳنديون ته اسان چوڙا ڪهڙيءَ ريت وڃايا آهن.

اسان اهو ڏينهن اسڪول ۾ ڏاڍي ڏک ۾ گذاريو. سڀ دوست اسان ڏانهن ڏاڍي همدرديءَ سان نھاري رھيا هئا. ڄڻ اسان ڪنھن ڏک جي عالم ۾ هجئون. جڏهن سينيٽا بابر وف پوڳن ۾ اسان کي 'ڪوڪڙي' سڏيو ته ڪلاس جا چوڪرا مٿس ڏمرجي پيا ته کيس ائين چوندي شرم اچڻ گهرجي. اهڙي صورتحال ۾ مون ۽ مشڪا کي ڏاڍو صدمو لڳو.

"هي چوڪرا اسان سان ڪيڏو نه پيار ڪن ٿا. هنن کي ته اسان کي چڙهيون ڏين گھريون هيون." مشڪا چيو

"چو اسان هنن جي ڪهڙي چوري ڪئي آهي؟"

"ڏس ته هنن اسان لاءِ ڪيترو نه ڪم ڪيو آهي. تنهنڪري هنن کي حق آهي ته اسان کي گهٽ وڌ ڳالهائين."

اسڪول کان پوءِ ڪيترا ئي چوڪرا آيا، پر هنن انن کي ڏسڻ ڇڏي ڏنو هو. رڳو ڪوسٽيا ئي هو جيڪو ڏينهن ۾ به پيرا ايندو هو. هي اسان جو اڪيلو دوست هو جنهن اڃا تائين آسرو ڪونه لاهو هو.

"هاڻي ته سڀ چوڪرا اسان کان ڪاوڙجي ويا آهن." مشڪا مون کي چيو

"مون کي اهو ته ٻڌاء ته اهي ڪاوڙيا چو آهن؟" غلطي ته هر ڪنهن کان ٿي ويندي آهي." مون کيس ورائيو.

"تو پاڻ ته چيو هو ته کين اسان تي ڪاوڙ ڪرڻ جو حق آهي."

"بلڪل کين اهڙو حق آهي. توکي به اهڙو حق آهي. اصل ۾ اها غلطي مون کان ٿي آهي." مشڪا ڏک وڃان چيو.

"تنهنجي غلطي چو آهي. ڪوبه دوست توکي ڏوهي ڪونه ٿو سمجهي. ان ۾ تنهنجو ڪوبه ڏوهه ڪونهي." مون کيس دلداري ڏيندي چيو.

"هڪ ڳالهه به آهي. پر تون مون تي ڪاوڙ ڪونه ڪنديين - سچ ٻڌاء ڪاوڙين ته ڪونه؟"

"مان، توتي ڪاوڙ چو ڪندس، يار."

"ڇا ڪاڻ ته مان ڄڻ نه جهڙو ۽ اٽي تي چڙهي آهيان. مان نياڳو آهيان. پاڳن ته مون ڏانهن ڪڏهن پيرو ڏنوئي ڪونه آهي"

"ائين ته ڪونهي."

”ڏوهي ته مان آهيان، جنهن هر شيءِ کي هيٺ مٿي ڪري ڇڏيو. بس مان ئي وڏو ڏوهي آهيان.“ مون چيو.

”حقيقت ائين ڪانه آهي، ڏوهه منهنجو آهي. مون ئي چوڙن کي ماريو آهي.“

”تو وري چوڙن کي ڪيئن ماريو آهي.“

”مان توکي ٻڌايان ٿو پر ان شرط سان ته تون مون سان ڪاوڙين ڪونه.“ مشڪا چيو.

”نه، مان توتي ڪڏهن به ڪونه ڪاوڙيس.“

ته ٻُڌ، هڪ رات مان سمهي پيس. مون کي اهڙي گهڙي ننڊ اچي وئي، جو جاڳ ڪانه ٿي. جڏهن اڪ ڪُلي ته ٿرماميٽر جو پارو 104 ڊگرين تي هو. مون آنن کي ٽڏي ڪرڻ لاءِ انڪيوبيٽر جو ڍڪ ڪوليو. پر مان سمجهان ٿو ته اُن وقت تائين گهڻي دير ٿي چڪي هئي.

”ائين ڪڏهن ٿيو؟“

”پنج ڏينهن اڳ!“ ان وقت مشڪا ڏاڍو غمگين نظر پئي آيو.

”تو کي ڳڻتي ڪرڻ جي ڪا ضرورت ناهي، ڇاڪاڻ ته آنا ان کان گهڻو اڳ تباھ ٿي

چڪا هئا.“ مون کيس چيو.

”اُن کان به اڳ يعني...“

”يعني جنهن واقعي جي تون ڳالهه ڪرين ٿو انهيءَ کان اڳ اُهي ناس ٿي چڪا هئا.“

”انهن کي ڪنهن تباھ ڪيو؟“ مشڪا پڇيو.

”مون.“

”تو! اهو ڪيئن؟“

”مون کي به نياڳ جي ننڊ نهوڙي وڌو هو. جاڳيس ته ڏنر گرمي پد هيٺ لهي ويو هو ۽

آنا تباھ ٿي چڪا هئا.“

”اهو واقعو ڪڏهن ٿيو؟“

”ڏهين ڏينهن تي.“

”تو اها ڳالهه اڳ پرچو ڪانه ڪئي.“

”مان اهو ڏوهه قبول ڪان ٻنل هئس. ٻي ڳالهه ته مون کي پڪ هئي ته چوڙا مٿا ڪونه

آهن. پر هاڻي مون کي لڳي ٿو ته چوڙا مري ويا آهن، ۽ سندن مارڻ وارو مان آهيان.“

”ان جو مطلب اهو ٿيو ته سڀني چوڪرن کي تو اڃا پئي ڪم ڪرايو ڇاڪاڻ ته

توڪي ان ڏوهه قبول ڪرڻ جي همت ڪانه هئي. “مشڪا مون ڏانهن ڪاوڙ مان گهوري نهاريو.
”جيئن ته مان ان وقت تائين ائين پئي سمجهيو ته ڪوبه نقصان ڪونه ٿيو آهي،
تنهنڪري چوڪرن کي ته اهو ڪم ڪرڻو هو. نه ته اسان کي اهو پتو ڪونه پوي ها ته چوڙا
جيئرا آهن يا مري چڪا آهن.“

”اهو ڇا ٿو چوين؟، چوڪرن کي ڪم ڪرڻو هو! جيڪڏهن تون پنهنجي غلطي ان وقت
ٻڌائين ها ته مستقبل لاءِ ڪو گڏجي فيصلو ڪجي ها. تون به ٻڌائي ڇڻ اڪيلي سر پنهنجو
فيصلو پاڻ ڪيو ۽ چوڪرن لاءِ آجائي ڪم جوڏڻ جو پيدا ڪري ڇڏيو.“ مشڪا ڪاوڙ ۾ چيو.
”هيڏي منهن ڪر. آڪڙجي ڇالاءِ ٿو ڳالهائين؟ تو پاڻ به ته ننڍ ڪري چوڙن کي
نقصان پهچايو. مينهن ٿي چوي ڳئونءِ کي ته ’هل ٿي پڇ ڪاري‘ تون پاڻ ڏوهي، چوين وري
مون کي ٿو.“

”مان ته اهو اڳ ئي باسي بيٺو آهيان ته ٻيلي مان ڏوهي آهيان، جيڪو ڏنڊ رکين اڪين
تي.“ مشڪا چيو.

”مان توکي سزا ڇو ڏيان؟ پر قرب ڪجان ته چوڪرن کي هرگز اهو نه ٻڌائجان ته مون
ڪهڙو ڪڏو ڪم ڪيو آهي!“

سڀاڻي مان چوڪرن کي تو بابت نه پر پاڻ بابت ٻڌائيندس، ۽ کين چوندس ته مان ان
ٻڌوڻ آهيان، جنهن چوڙا ماريآ آهن. بس منهنجي اها ئي سزا آهي.“

”جيڪڏهن تو پنهنجو ڏوهه قبول ڪيو ته مان به ائين ڪندس.“ مون چيو.

”تون پنهنجو ڏوهه قبول نه ڪجان. اهو سٺو ڪونه ٿيندو.“

”ڇو سٺو ڪونه ٿيندو؟“

”توڪي اڳ ئي اها ڄاڻ آهي ته چوڪرا اسان مٿان ڪلندا ۽ نٿولون ڪندا آهن.
ڇاڪاڻ ته اسان هر ڪم گڏجي ڪندا آهيون. اسين اسڪول گڏ ايندا آهيون، سبق به
گڏجي ياد ڪندا آهيون، گهٽ مارڪون به گڏ ڪندا آهيون. هاڻي به چوندا ته اسان گڏجي
ننڍ ڪئي آهي.“

”جيڪو کين وڻي سو چوڻ. ڪونه ۽ ماڻهن جا وات ڪنهن بند ڪيا آهن؟ پر
چوڪرا جڏهن تو اڪيلي تي ڪلندا ته مان اهو ڏسي سهي ڪونه سگهندس.“

جڏهن ڪابه اميد نه رهي!

ڏکاري ڏينهن جي پڄاڻي ٿي ۽ مٿان شام اچي سهڙي پر رڌڻي جي هر شيءِ جيئن جو تيئن پئي هئي. انڪيوييٽر گرم هو. لئمپ پري پئي. پر اسان جي اميدن جو ڏيڻو سامي چڪو هو. مشڪا پنهنجي هٿ ۾ جهليل آني کي ماڻ ڪيو ڏسي رهيو هو. اسان اڃا اهو ارادو ڪونه ڪيو هو ته ڪنهن آني کي سوراخ ڪري ڏسجي يا اڃا ٿورو انتظار ڪجي. اوچتو مشڪا آئي ويهي رهيو. سندس نيت ڪجهه ڪرڻ جي هئي. هن مون کي گهوري پئي ڏٺو. مون سمجهيو ته منهنجي پٺيان ڪو پوت بيلو آهي. جنهن کي مشڪا گهوري ڏسي رهيو آهي. مون ڪنڌ ورائي پٺيان ڏٺو پر اتي ته ڪير به ڪونه هو.

”هيڏانهن ڏس.“ مشڪا جي سڏ تي منهنجو ڌيان هن ڏانهن ويو.

مون ڏٺو ته سندس هٿ ۾ آڻو جهليل هو. مون آني تي مٿاڇري نظر ڦيرائي پر ڪابه شيءِ نظر ڪانه آئي. پوءِ جڏهن غور ڪري ڏٺم ته هڪ جاءِ تي ننڍڙو سوراخ ڏسڻ ۾ آيو.

”تو آني کي ڪنهن شيءِ سان هنيو آهي ڇا؟“ مون پڇيو.

مشڪا ڪنڌ لوڏي انڪار ڪيو.

”تنهن جي معنيٰ ته اهو سوراخ چوڙي ڪيو آهي!“

مشڪا هاڻوڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو.

”تو کي پڪ آهي؟“

مشڪا ڪلهه ڏوٽي وري به هاڻوڪار ڪئي.

مون آني جي کوپي جو پگڙ ڏرڻو چڻي سان ڪنيو ته سوراخ ٿي پيو. ان وقت هڪ ٽڪي نازڪ ۽ نفيس جهنب سوراخ مان ٻاهر نڪتي ۽ گرم ٿي وئي.

بي انتها خوشي ۽ اُمنگ وڃان اسان جي واتان لفظ ٿي ڪونه اُڪليو. هڪ ٻئي کي پاڪر پائي چنبڙي پياسين. ’واهه واهه‘ هن وڏي آواز سان چيو. وڏا ٽهڪ ڏئي ڪلڻ لڳو.

”هاڻي ڇا ڪيون؟ - اول ڪنهن کي ٻڌايون؟“

”چڱو هاڻي نهيو. گهڙي ڪن ماڻ ڪر. - تڪڙ ڇاڄي اٿئي؟ چوايڏو آبي کان ٻاهر

نڪري ويو آهين؟“

”اسان کي ڊوڙ پائي هلي سمورن چوڪرن کي ٻڌائڻ گهرجي.“ اهو چئي مشڪا در ڏانهن ڊوڙ پاتي.

”اڙي چريا، پهريان آڻو ته انڪيوبيٽر ۾ رک. اهو به پاڻ سان کنيو. ٻاهر ڀڳو ٿو وڃين؟“
هن پوئتي موٽي هٿ ۾ جهليل آڻو آڻي انڪيوبيٽر ۾ رکيو. ان وقت ڪوسٽيا به اچي ٺهڪو ڪيو.

”هڪ چوزو ڦٽي نڪتو آهي.“ مشڪا رڙ ڪري چيو.
”اجايو وڌلين ٿو“ ڪوسٽيا کيس ورائيو.
”مان اها ڳالهه ڦسڻ سان چوان ٿو.“
”اهو چوزو ڪٿي آهي؟“

مشڪا جهٽ ۾ انڪيوبيٽر جو ڍڪ مٿي ڪيو ۽ ڪوسٽيا اندر جهاتي پاتي.
”ڪٿي آچوزو؟ هتي ته رڳو آنا پيا آهن!“

مشڪا تڪڙ ۾ چوزي جو سوراخ وارو آڻو لائي ڪهڙي جڳهه تي رکيو هو سو وائڙو ٿي ويو ۽ هر آڻي کي ڏسندو ويو. نيٺ هن اهو آڻو ڳولي لڌو جنهن کي چوزي پنهنجي چُهنب سان سوراخ ڪيو هو ۽ ڪاميابيءَ واري جذبي ۽ احساس سان ڪوسٽيا کي ڏٺو.
ڪوسٽيا خوشيءَ وچان ڪپڙن ۾ ڪونه پئي ماريو. ”ڏسو! اهو سڄو پڇو چوزو آهي، جيڪو پنهنجي چُهنب سان آڻي کي ٽڪي ٽڪي ٻاهر اچڻ جي ڪوشش پيو ڪري.“
”ها، اهو ته سچ پچ چوزو آهي، ۽ ڪنهن به سرڪس واري جي اٽڪل بازي ڪانهي.“
”دوستو! اوهين هن آڻي کي ڏسندا رهو ته مان ٻين سنگتين کي سڏي ٿو اچان.“
ڪوسٽيا چيو.

”صحيح آهي. تون وڃي کين ٻڌاءِ، انهن کي ته ويساهه ٿي ڪونه ايندو.“

”هو سڀ منهنجي گهر وينا آهن. کين پوري پڪ آهي ته چوزا ضرور ڦٽندا، پر هنن اوهان کي تڪليف ڏيڻ ڪانه پئي چاهي. هُو ائين ڪرڻ کان ڊڄي رهيا هئا، تنهنڪري هنن مون کي هيڏانهن حال احوال پڇڻ لاءِ موڪليو آهي.“ ڪوسٽيا چيو.

اهي چوپڻي ڏنا ته؟

”چو ته چوڙا ڪونه پئي ڦٽا ۽ اوهان پريشان هئا. هنن اوهين کي وڌيڪ پريشان ڪرڻ ڪونه پئي گهريو.“

اهو ڏسي ڪوشتيا وٺي ڊوڙ پاتي. ڏهڪن مان ائين لڳي رهيو ته هو هڪ ٻرانگهه ۾ ڏاڪڻ جاتي تي ڏاڪا اُڪرندو ٿي ويو.

”اڙي هي مون ڇا ڪيو؟ امڙ کي ته ڪونه ٻڌايم.“ مشڪا دانهن ڪئي.

هو پنهنجي ماءُ کي اطلاع ڏيڻ ويو ته مان وري پويان آئو ڪٿي امان کي ڏيکارڻ لاءِ ڀڳس. امان آئو ڏسي چيو ته ”جلدي وڃ ۽ آئو انڪيوييٽر ۾ رک نه ته چوڙي کي ٿڌ وٺي ويندي.“

مون امان جي اها ڳالهه ٻڌي وٺي مشڪا جي گهر ڏانهن ڊوڙ پاتي. مشڪا رڌڻي ۾ موجود هو. جتي آئو موجود نه ڏسي آبي کان نڪري ويو هو. سندس ماءُ پيءُ هن جي حالت ڏسي ڪيل ۾ ٻڌا پيا هئا. هن جي جڏهن مون تي نظر پئي ته مون کان پڇيائين:

”تو کي خبر آهي ته مون آئو ڪٿي رکيو هو؟ مون ته سڄو انڪيوييٽر جاچي ڏٺو آهي. مون کي اهو ڪٿي ملي ٿي ڪونه ٿو.“

”ڪهڙو آئو؟“

”اهو جنهن کي چوڙي سوراخ ڪڍيو آهي.“

”اهو اجهو هي آهي.“ مون کيس چيو.

مشڪا جڏهن اهو آئو منهنجي هٿن ۾ ڏٺو ته ٽپي باهه ٿي ويو.

”چريا، پوکا! آئو هٿن ۾ کنيو گهمندو ٿو وٺين.“

سندس ماءُ مٿس ڪاوڙجي پئي ۽ چيائين، ”آني تي ايترو گوڙا“

”امان هي ڪو عام آئو ڪونه آهي. ڏس ته سَهِي.“

مشڪا جي ماءُ آئو پنهنجي هٿن ۾ وٺي ڏٺو ته ننڍڙي چوڙي جي نازڪ ۽ نفيس ڇهنپ

نظر اچي رهي هئي. ان کان پوءِ مشڪا جي پيءُ به ڏٺو ۽ چيائين، ”هائو نهايت اهم.“

”اهم نه پر هي ته فطرت جو هڪ عام مظهر آهي.“

مشڪا فخر سان چيو.

”تون پاڻ به ته فطرت جو هڪ مظهر آهين.“ سندس پيءُ ڪلندي کيس چيو
”چوزو ته هڪ عام شيءِ آهي پر اهم ان ڪري آهي، جو اهو تنهنجي انڪيوبيٽر
وسيلي ڦٽي نڪتو آهي.“ سندس ماءُ کيس چيو. هن وڌيڪ چيو ”مون کي ته اميد آسرو
ڪونه هو ته ڪو هن انڪيوبيٽر مان ڪو چوزو ڦٽي نڪرندو.“
”پر تون وقت ائين چون ٿا ڇيو؟“

”انهيءَ ڪري، جو تون چوڙن جي شوق ۾ ڏاڍو جذباتي لڳو پيو هئين. مون کي خوشي
هئي ته گهڻن ۾ اجايو زلزلو کان ته چٽو پيو هئين.“

ان وقت مايا به رڌڻي ۾ آئي، جيڪا ننڍن مان ان وقت جاڳي هئي. کيس به آڻو ڏسڻ لاءِ
ڏٺو ويو. هن هٿ ۾ کنيو ته چوزي به سوراخ مان پنهنجي چهنپ کڻي ٻاهر ڪڍي

”هي ته مون کي نونگا ٿو هڻي.“ مايا مشڪري ڪندي چيو.

”آئي اندر هوندي به مون سان وڙهڻ ٿو گهرين، ڏاڍو ڪو ڏنگو چوزو آهين!“

”تون ننڍڙي چوزي سان ايترو ڏاڍيان نه ڳالهائ، ڊڄي ويندو.“ مشڪا مايا کي چيو.

ان کان پوءِ هن ڪائٽس آڻو وٺي انڪيوبيٽر ۾ رکي ڇڏيو.

ان مهل ڏاکڻ تان قدامت جو آواز آيو. ڄڻ گهڻا چوڪرا ڊوڙندا ايندا هجن. ٿوري دير
کان پوءِ سڄور ڌڻو چوڪرن سان ڀرجي ويو. پوءِ آڻو ڪڍي واري واري سان هر هڪ چوڪري
کي ڏيکاريو سين ته جيئن هو چوزي جي چهنپ ڏسي سگهن.

”هاڻي اهو آڻو مون کي ڏيو ته انڪيوبيٽر ۾ رکان، نه ته چوزي کي ٿڌ لڳي ويندي.“

مشڪا چوڪرن کي چيو.

چوڪرن اسان جي ڳالهه تي ڌيان ٿي ڪونه ڏنو تنهنڪري اسان ڪائٽن زبردستي آڻو

واپس ورتو.

”ڇا پين آڻن ۾ به چوڙن سوراخ ڪيا آهن؟“ وتيا پڇيو.

سندس چوڻ تي اسان پين آڻن کي چڱيءَ ريت جاچي ڏٺو پر ڪنهن ۾ به سوراخ ڪونه هو.

”رڳو نمبر 5 کي سوراخ آهي، ٻين کي اڃا ڪونه ٿيا آهن.“ مشڪا جواب ۾ چيو.

”شايد اهي سڀاڻي ڦٽندا.“ وتيا چيو.

”مان ته چوان ٿو ته هڪ چوزو به ڦٽو ته لک ٿيو نه ته اسان جو سڄو پورهيو پاڻيءَ ۾ هليو وڃي ها.“ مشڪا کين ورائيو.

چونءِ اسين آنن جي ڪوپرن کي پيچون ته چوزا ٻاهر نڪري اچن. اهي آني جهڙي ننڍڙيءَ جاءِ ۾ ويهي ٿڪجي پيا هوندا.“ مينيا بابر وف صلاح ڏني.

”متان ائين ڪريو. توهان آنن جي ڪوپن کي هٿ به نه لايو. چوزن جي جسم جي ڪل اڃا تائين نرم هوندي ائين ٿيندو ته اهي گھائجي پوندا.“ مشڪا ورائيو.

چوڪرا گھڙي وقت تائين ويٺا رهيا ۽ پوءِ نيٺ هليا ويا. هو ان ڪري ويٺا هئا ته جيئن سڀئي چوزا ڦٽن ته هو ڏسي سگهن. پر اڳيئي گھڙي دير ٿي وئي هئي. تنهنڪري اهي پنهنجي گهرن ڏانهن هليا ويا.

”گھڙي نه ڪر پيا به جلد ئي آنن کي سوراخ ڪري ڦٽي پوندا.“ مشڪا مون کي چيو. چوڪرن جي هليي وڃڻ کان پوءِ مشڪا آنن کي ٻيهر اٿلائي پٿلائي چڱيءَ ريت ڏٺو ته متان ڪنهن هڪ آني ۾ سوراخ ٿيو هجي. هن ڏٺو هڪ ٻئي آني ۾ به سوراخ ٿيو پيو هو. ”آني نمبر 11 ۾ به سوراخ ٿيو آهي ۽ ان مان به چوزو ڄاڻ ڦٽو.“ مشڪا خوشيءَ وچان رڙ ڪئي.

مون ڏٺو ته واقعي ان آني ۾ سوراخ ٿيو پيو هو. نمبر ڏنر ته ’11‘ لکيل هو. ”سٺي ڳالهه ڪانه ٿي جو چوڪرا هليا ويا. هاڻي ڪير ڊوڙي وڃي کين اها خوشخبري ٻڌائيندو. تون سچ ٿو چوين ته اها سٺي ڳالهه ڪانه ٿي. پر جڏهن هو سڀاڻي ايندا ته اڃا به وڌيڪ انا ڦٽل ڏسندا.“ مشڪا ورائيو.

انڪيويٽر جي پرسان ويهندي اسان کي ڏاڍي خوشي محسوس ٿي رهي هئي. ”تون ۽ مان وڏا ڀاڳن وارا آهيون. مان سمجهان ٿو اسان جهڙا ڀاڳن وارا تمام ٿورا ماڻهو هوندا.“ مشڪا چيو.

رات ٿي چڪي هئي. ٻيا ماڻهو ته آرامي هئا پر منهنجي ۽ مشڪا جي نيتن ۾ ننڊ ڪانه هئي.

وقت ڏاڍو تيزيءَ سان لنگهندو پئي ويو. صبح جو ٻين وڳي وڌيڪ هن آنن ۾ سوراخ ٿي چڪا هئا. سندن نمبر ’8‘ ۽ ’10‘ هئا. ٻئي پيري اسان انڪيويٽر جو ڍڪ لاهي ڏٺو ته هڪ

چوزو آني کان ٻاهر ويٺو هو. اهو ڏسي اسان ته خوشيءَ وڃان وئي هنجو چيون هنيون. ننڍڙو چوزو پنهنجي جنگهن تي بيهڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هو پر پوءِ ويهي رهيو.

مون کي ته تمام گهڻي خوشي ٿي هئي. مون چوزو مٿي کنيو. ڏنر ته اڃا آلو هو. ان جي جسم تي ڪنڀن بدران نرم ۽ نازڪ ننڍڙا وار هئا.

اسان چوزي کي ٿالھ ۾ ويهاري، هيٺان گرم پاڻيءَ واري تڻي رکي ڇڏي، ته جيئن ان مناسب گرمي ملي سگهي.

”اتي مناسب گرمي ناهي. تنهنڪري چوزو جلدي مري ويندو“ مشڪا چيو.

”اها به اچرج جهڙي ڳالهه آهي جو ايتري ننڍڙي آني مان ايڏو وڏو چوزو ڦٽي نڪتو آهي!“ مشڪا وڌيڪ چيو.

جيڪڏهن چوزي ۽ آني جي پيٽ ڪجي ها ته آني جي مقابلي ۾ چوزو گهڻو وڏو هو. پر اهو آني جي ننڍڙي کوپي اندر چڻ ڇڪ هنيو ويٺو هوندو. هن جون جنگهون سندس هيٺان هونديون. ڳچي ۽ مٿو به ور وڪڙ ڪيو سٽو پيو هوندو. پر هاڻي ته هو سڌو سنئون بيٺو آهي! هن جون جنگهون به ڪُلي پيون آهن ۽ ڳچي ۽ کي به سڌو ڪري ورتو اٿائين، جيڪا اڳي وڏن وڪڙن واريءَ شڪل ۾ هئي.

”پر هي ته غلط چوزو آهي.“ مشڪا مون ڏانهن منهن ڪري چيو.

”غلط جو مطلب ڇا آهي؟“ مون اچرج مان ڪانئس پڇيو.

”اهو وري ڪيئن؟“

”اهو آنو سوراخ وارو پهريون آنو ڪونه آهي. ان جو نمبر 5 هو. هي ته 11 نمبر آني مان

ڦٽي نڪتو آهي.“ مشڪا چيو.

مون به پڪ ڪري ڏني. اهو آنو نمبر 11 هو ۽ ان تي ئي 11 جو انگ لکيل هو.

اسان انڪيوبيٽر ۾ جهاتي پائي ڏٺو ته آنو نمبر 5 جيئن هو تيئن پيو هو.

”هن آني سان وري ڪهڙي ويدن ٿي آهي. سوراخ ته پهريان هن ۾ ئي ٿيو هو. پر اهو ته اڃا جيئن جو تيئن ڌريو رکيو آهي ۽ ڦٽڻ جو ته نالو ئي ڪونه ٿو وٺي. شايد چوزو ڪمزور آهي. تنهنڪري آني جي کوپي کي وڌيڪ پيچي ڪونه ٿو سگهي.“ مشڪا جواب ۾ چيو. هن وڌيڪ چيو ”ٿوري وقت کان پوءِ اهو طاقتور ٿي ويندو ته کوپي کي پيچي ٻاهر نڪري ايندو.“

اسان جي غلطي

اسان پنهنجي ڪم ۾ رڌل ۽ گم هئاسين ته پتو ئي ڪونه پيو ته صبح ٿي ويو آهي. پوءِ ڏٺو سين ته دريءَ تي اُس پئي چمڪي ۽ سج جا ڪِرڻا رڌڻي جي فرش سان ڪيڏي رهيا هئا، ڪمرو ڏاڍو سُٺو پئي لڳو.

”هاڻي ڏسجان، چوڪرن به ڄاڻ اچڻ شروع ڪيو.“

”اسين ته کين روڪي به ڪين سگهنداسين،“ مشڪا چيو.

هن اڃا اها ڳالهه چئي پوري ئي ڪانه ڪئي هئي ته ٻه چوڪرا اچي پهتا، جيڪي زينيا ۽ ڪوسٽيا هئا.

”ڏسوا“ مشڪا رڙ ڪري چيو. ان کان پوءِ هن پاڻڙي مان چوڙي کي ٻاهر ڪڍي کين ڏيکاريو.

”فطرت جا رنگا“ چوڪرن اچرج وچان رڙ ڪندي چيو.

ان کان پوءِ هو چوڙي کي چڱيءَ ريت ڏسڻ لڳا ته اهو تندرست آهي يا نه.

”پر هن کان سواءِ ٻين ٽن آئن 8.5 ۽ 10 ۾ به سوراخ ٿيا آهن.“

چوڙن کي ٿڌ ڪانه وٺندي آهي. جيتري وقت تائين هو هٿن ۾ هو سيءَ ۾ ڏڪندو ٿي رهيو. جڏهن کيس پاڻڙي ۾ رکيوسين ته ڏڪڻ بند ٿي ويو.

”توهن کي چوڻو چوڳو ڏنو آهي يا نه؟“ ڪوسٽيا پڇيو.

”نه هن کي چوڻي چوڳي ڏيڻ جو اڃا وقت ڪونه آيو آهي. ننڍڙن چوڙن کي ڦٽڻ کان هڪ ڏينهن پوءِ چوڳو ڏنو ويندو آهي،“ مشڪا ورائيو.

”لڳي ٿو اوهاڻ سڄي رات ننڊ ڪانه ڪئي آهي.“ زينيا چيو.

”سڄ پڇ اسان ننڊ ڪانه ڪئي آهي. سڄي رات جاڳندا رهيا آهيون.“

”چڱو اوهاڻ هاڻي وڃي ننڊ جو سُٺو ڪريو. ٿوري وقت لاءِ اسين هتي ويٺا آهيون.“

ڪوسٽيا ڪين مشورو ڏنو. ”ڇڱو ائين ئي ٿا ڪريون. پر اوهان کي اهو واعدو ڪرڻو پوندو ته جڏهن نئون چوزو ڦٽندو ته اسان کي ننڊ مان جاڳائيندا.“

”ها، واعدو.“

اُن کان پوءِ مان ۽ مشڪا صوفي تي آهلجي پياسين ۽ جهٽ تي اسان کي ننڊ ڪڍي وئي. ڇاڪاڻ ته اسان اڳ ئي ننڊاڪڙا هئاسين. چوڪرن به اسان کي پوري ڏهين وڳي جاڳايو.

”اچو ۽ فطرت جو عمل ڏسو. آني نمبر 2 مان به چوزو ڦٽڻ وارو آهي.“ ڪوسٽيا خوشيءَ وچان اسان کي چيو.

”فطرت؟“ ننڊ اڃا به نيٽن ۾ هئي. تنهنڪري مان سندس چيل ڳالهه کي چٽيءَ ريت سمجهي ڪونه سگهيس. اڪيون ڪولي چوڌاري ڏٺم ته سڄو ڪمر وچوڪرن سان ڀريو پيو هو. مشڪا ۽ مان ٽپ ڏئي اتي پياسين. ڇاڪاڻ ته چوڪرا پاڻ ۾ چٽي رهيا هئا:

”اڙي هن تئي ۾ چوزو ڏسو.“

اسان به ڏٺو ته اتي ٻه چوڙا ويٺا هئا. هڪ چوزو ته ٿلهو متارو هو. ٻيو جهڙي آني جي ٿڪي ٿڪي ڏاڍو سهڻو هو.

”آهي نه شاندار – پر پهريون چوزو ايڏو ٿلهو متارو چو آهي؟“ چوڪرن منهنجي ڳالهه ٻڌي کلي ڏنو.

”پهريون ته پهريون ٿيندو آهي.“ چوڪرن چيو.

”ڪهڙو پهريون؟“

”اهو ٿلهو متارو چوزو.“

”نه، اهو نه. پهريون چوزو ته هو آهي. جنهن جي ڪل سان وار به چنڊڙيا پيا آهن.“

”جنهن چوڙي جا وار ڪل سان چنڊڙيل آهن، اهو هاڻي تازو ڦٽو آهي. پهريون چوزو اهو آهي جيڪو خشڪ ٿي ويو آهي ۽ ٿلهو متارو پيو لڳي.“

”اهو چوزو ٻئي کان وڌيڪ سگهارو ته ڪونه آهي.“ مون چيو.

”نه، ائين ڪونه آهي. جڏهن ٻئي چوڙي جي آلاڻ سُڪي ويندي ته اهو به ٿلهو متارو لڳندو.“

”اهو ڪهڙي نمبر آني وارو چوڙو آهي؟“ اهو ٻڌي چوڪرا واٽڙا ٿي ويا.
”مان سمجهي رهيو هئس ته اوهان کي خبر آهي ته سڀني آئن تي نمبر لڳل آهن.“
مشڪا هنن کي چيو.

”اسان آئن تي لڳل نمبرن جو ڪڏهن به خيال ڪونه ڪيو آهي.“ ڪوسٽيا کيس
جواب ڏنو.

”آئن جي ڪوپن تي نمبر لکيل آهن.“ مون کيس ورائيو.
”آني جو هڪ ڪوپو اڃا به انڪيوبيٽر ۾ هوندو.“ مشڪا چيو.
مشڪا انڪيوبيٽر جو ڍڪ لاهي ڏنو ۽ رڙ ڪري چيائين:
”ڏسو ٻين ٻن آئن مان ٻه چوڙا ڦٽي نڪتا آهن.“ اهو ٻڌي چوڪرن وٺي انڪيوبيٽر
ڏانهن ڊوڙ پاتئي.

مشڪا انهن چوڙن کي هٿ ۾ کڻي چوڪرن کي ڏيکاريو.
”شڪل صورت ۾ ڇڻ عقاب ٿا لڳن.“ مشڪا فخر وڃان چيو.
ان کان پوءِ مشڪا تازن ڦٽل چوڙن کي به پاتڙي ۾ رکيو. ٻه چوڙا اڳيئي ان ۾ ويٺا هئا.
هاڻي اسان وٽ چوڙن جو انگ چار ٿي چڪو هو. اُهي پاتڙي اندر هڪ ٻئي سان ٻٽ ٿيو ويٺا
هئا ته جيئن کين گرمي ملي سگهي.

مشڪا آئن جا ڀڳل ڪوپا انڪيوبيٽر مان ٻاهر ڪڍيا ۽ آئن جا نمبر ڏسڻ لڳو.
اندر انڪيوبيٽر ۾ آني نمبر ’4‘، ’8‘ ۽ ’10‘ جا ڪوپا پيا آهن. پر اهو پتو ڪونه ٿو پوي
ته ڪهڙي آني جو ڪهڙو ٻڄو آهي. تنهنڪري اهو ٻڌائڻ به ڏکيو آهي ته ڪهڙو چوڙو
ڪهڙي ڪوپي مان ڦٽي نڪتو آهي.

”آئو نمبر 5 اڃا به انڪيوبيٽر ۾ پيو آهي.“ مون چيو.
”اهو ڀلي ائين ئي پيو هجي – سائس الائي ڪهڙي ويڌن آهي. شايد چوڙو مري ويو
آهي.“ مشڪا چيو.

اسان آئو نمبر 5 کڻي، ٿيل سوراخ کي ٿورو ويڪرو ڪيو. ڏٺوسين ته اُن ۾ چوڙو وڏي
آرام سان پيو هو. پنهنجي مٿي کي ٿورو چوري رهيو هو.

“چوزو جيئرو آهي” اسان خوشيءَ وچان وڏي آواز ۾ چيو ۽ موٽائي انڪيوبيٽر ۾ رکي ڇڏيو.
 مشڪا ٻين آنن کي به جاچي ڏٺو ته اتي نمبر 3 مان به ٻچو ڦٽي نڪتو هو.
 اهو ڏسي چوڪرن خوشيءَ وچان تاڙيون وڄائي پنهنجي ڪاميابيءَ جو اظهار ڪيو.
 اسان جو پورهيو سڃايو ٿيو هو. گهڙيءَ کن کان پوءِ مايا به ٽپندي ڪڏندي اندر آئي
 ته کيس به چوڙا ڏيکاريا سڀين.

“اهو ٿلهو متارو چوزو منهنجو آهي” مايا چيو ۽ ان کي جهٽ ڏئي کڻي لڳي.
 “گهڙي کن ترس، هن کي گرم پاتڙي اندر ويهڻ ڏي جيڪڏهن هن کي تڪڙ ۾ ٻاهر
 ڪڍيندي ته کيس ٿڌ لڳي ويندي” مون مايا کي سمجهايندي چيو.
 “ڇڱو مان هن کي پوءِ کڻي وينديس.”

“پر مان اهو ٿلهو متارو چوزو کڻنديس، نه ڪي هوسنھڙو ۽ سڪل.” هن وڌيڪ چيو هو.
 آچر جو ڏينهن هو ۽ موڪل هجڻ جي ڪري سڀئي چوڪرا سڄو ڏينهن اسان وٽ
 هئا ۽ ڪمري کان ٻاهر ڪونه نڪتا. مان ۽ مشڪا ڏاڍي ٺٽ سان انڪيوبيٽر جي ڀرسان
 ويٺا هئاسين. ٻرندڙ استوڙ جي ڀرسان گرم پاتڙو رکيو هئو جنهن ۾ چوڙا ويٺا هئا. جڏهن ته
 استوڙ مٿان پاڻيءَ جو ٿانءُ رکيل هو ۽ دريءَ ۾ ڪوڪا رکيل هئا، جن ۾ جَوَ جاوا بيٺا هئا،
 جيڪي ڏاڍا ساوا ۽ وڏا ٿي ويا هئا. چوڪرا پاڻ ۾ پيوڳ چرچا ڪري تهڪن ۾ ٻڏي ٿي ويا ۽
 ڏاڍيون دلچسپ ڳالهيون ڪري رهيا هئا.

“ڇا اوهان ڳڻپ ڪئي آهي ته چوڙن ڦٽڻ ۾ ڪيترا ڏينهن وڌيڪ لڳا آهن؟” هڪ
 چوڪري پڇيو. هن وڌيڪ چيو: “اهي ته جمعي جي ڏينهن ڦٽيا هئا!”

“مون کي خبر نه آهي ته ائين چوڻ ٿيو. چوڙن کي ته ايڪيهين ڏينهن ڦٽو هو. اڄ ته ٽيوهين
 ڏينهن آهي. اهو به امڪان آهي ته ڪتاب لکڻ واري کان غلطي ٿي هجي” مشڪا چيو.
 “جنهن به غلطي ڪئي آهي، اهو فقط تون آهين. تو انڪيوبيٽر ۾ آنا ڪڏهن وڌا
 هئا؟” لوشا ڪيورو چڪن چيو.

“ٽين تاريخ - چنچر جي ڏينهن.”

“هن جو حساب صحيح آهي” وتيا سميموف چيو.

”جيڪڏهن اوهان شروعات ڇنڇر جي ڏينهن کان ڪئي آهي ته ايڪيهون ڏينهن
جمعو ٿيندو. هفتي ۾ ست ڏينهن آهن ۽ ٽن هفتن ۾ اڪيهه.“

”ستن کي جيڪڏهن ٽن سان ضرب ڪيو ته اڪيهه ٿيندو“ بابر وف کلندي چيو.

”کوڙن جو ڪتاب ته ائين چوي ٿو“ هن وڌيڪ چيو.

”اسان ته ائين ڳڻيو آهي“ مشڪا چيو.

”تو ڪيئن ڳڻيو ته...؟“

”ها، توکي ٻڌايان ٿو. ٽين تاريخ - پهريون ڏينهن، چوٿين تاريخ - ٻيو ڏينهن، پنجين
تاريخ - ٽيون ڏينهن...“

اها ته مزيدار ڳالهه آهي. کوڙن جي ڪتاب مطابق ايڪيهون ڏينهن ته ڇنڇر تي ٿئي
ٿو. پر جڏهن آڱرين تي ڳڻجي ٿو ته اهو ڏينهن جمعو ٿئي ٿو.

”ڇڱو هاڻي ٻيهر ڳڻي ڏيکار ته ڏسون ته تون ڪهڙي طريقي سان ڳڻي رهيو آهين؟“
زينيا کيس چيو.

”ڇنڇر ٽين تاريخ، آچر - چوٿين - ٽيو ٻيو ڏينهن.“

”بيھ مَنَ، بيھ. تو جيڪڏهن ٽين تاريخ کان شروعات ڪئي ته...“

”اهو ڏينهن شروعات وارو هو تنهنڪري اهو مڪمل ڏينهن نه ٿو چئي سگهجي. اهو چوٿين
تاريخ جي شروع ٿيڻ سان ختم ٿئي ٿو. تنهنڪري اوهان کي چوٿين تاريخ کان ڳڻڻ گهرجي.“

مشڪا ۽ مان اها ڳالهه سمجهي وياسين ۽ نئين سر ڳڻڻ لڳاسين. پتو پيو ته ايڪيهون
ڏينهن ڪالهه وارو هو. ان کان پوءِ هر ڳالهه نئين ٿي بيٺي. تاريخ به اها بيٺي، جيڪا هجڻ
گهرجي. اسان انڪيوبيٽر ۾ آنا ڇنڇر جي شام جو وڌا هئا ۽ آني ۾ پهريون سوراخ به ڇنڇر
تي شام جو ڏسڻ ۾ آيو هو. انهيءَ حساب سان پورا اڪيهه ڏينهن ٿين ٿا.

”تو ڳڻپ ڪرڻ جو صحيح طريقو ٻڌائي، اسان کي ته ڄڻ هڪ وڏي ڏچي کان بچائي
ورتو آهي.“ وانيا لوزڪن چيو. اهو ٻڌي چوڪرا کلڻ لڳا.

”اسان جيڪڏهن اهڙي ڳڻپ پهرين ڪريون ها ته گهڻي ڳڻتي ڳارائي کان بچي
وڃون ها.“ مشڪا چيو.

چوزن جي قتل وارو ڏينهن

ان ڏينهن جي پويائيءَ تائين گرم پاتڙي ۾ ڏهه چوزا ويٺا هئا. پنجين نمبر آني وارو چوزو آخري هو جيڪو اڃا آني جي کوپي ۾ موجود هو ۽ ٻاهر اچڻ جي ڪونه ٿي ڪيائين. ان ڪري اسان آني جي کوپي کي مٿئين پاسي کان ڀڳو. جيڪڏهن اسان ائين نه ڪريون ها ته هو اڃا تائين اُتي ويٺو هجي ها. شايد هي چوزو ٻين کان وڌيڪ ننڍڙو ۽ ڪمزور هو تنهنڪري هو ٻاهر نڪري ڪونه ٿي سگهيو ۽ قتل ۾ گهڻي دير لائي هئائين.

شام تائين انڪيويٽر ۾ رڳو ٻه آنا وڃي بچيا هئا. هنن ٻن آتن کي انڪيويٽر ۾ اڪيلو ڏسي ڏک ٿي رهيو هو. هي آنا ان رات به ڪونه ڦٽي سگهيا هئا. قتل چوزا پاتڙي ۾ ڏاڍي مزي سان ويٺا هئا. صبح جوانهن کي ڪٿي هيٺ فرش تي وهاريو سين. اهي اسان کي ريشم جا ٿڪا ڏهه ٿلها متارا گول بال لڳي رهيا هئا. هو پنهنجون ننڍڙيون اکيون چنپي رهيا هئا ۽ تيز روشنيءَ کان ٽهي رهيا هئا. ڪي چوزا توانا ۽ ڦڙت هئا ته ڪجهه وري سست معلوم ٿي رهيا هئا. ڪن وري ڀڄڻ ڊڪڻ به شروع ڪيو هو پر اهي اڃا ڊوڙ ڊڪڻ جهڙا ڪونه هئا. ڪڏهن اهي فرش جي ننڍن نشانن تي چُهين سان ٺنگا هڻي رهيا هئا ته ڪن وري ڪٻڙ جي تختن ۾ هٽيل ڪوڪن جي چمڪندار مٿن تي ٺونگن جو ٽهڪو لائي ڏنو هو.

”مان سمجهان ٿو هِنَ ويچارن کي بڪ لڳي آهي“ مشڪا مون کي چيو.

اسان هڪدم هڪ آنا واپاري اُن مان ٽڪي ڪڍي مهتي سنهي ڪري فرش تي اُڇلائي. پر ننڍڙن چوزن کي ته اها خبر به ڪانه هئي ته هن آني جي ڌڙن کي ڇا ڪجي. اسان انهن کي هٿن ۾ جهلي ڪارائڻ جي ڪوشش ڪئي. پر اهڙا نٿر هئا جو چڱڻ کان نابري واري ويهي رهيا.

”چوزا! اوهين بلڪل چريا آهيو. آني جا ڌڙا به ڪونه ٿا ڇڳوا“ اسان رڙ ڪري چيو. ان وقت مشڪا جي ماءُ اندر آئي.

”امان هي چريا چوزا ته آنو به ڪونه ٿا ڇڳن.“

”اوهان انهن کي چڱڻ سيکاريو ته سهي“ مشڪا جي ماءُ چيو.

”امان، اسان ته هنن کي چيو ته چوڙا هي آڻو چڱي پر هنن ڪنڌ کڻي به آڻي کي ڪونه ڏنو.“

”چونن کي چڱن سيکارڻ جو اهو طريقو ناهي، هوريان. هوريان فرش تي ٽڪ ٽڪ ڪريو.“

مشڪا فرش تي ويهي آڻي جي ڌڙن ڀرسان آڱر جي چوٽيءَ سان ٽڪ ٽڪ ڪئي ته چونن به آڱر جي ٽڪ ٽڪ جو نقل ڪيو ۽ هيٺ ڇهنب سان ٺنگا هڻڻ لڳا. ٿوري گهڙيءَ کان پوءِ چونن سڄو آڻو چڱي ختم ڪري ڇڏيو. ان کان پوءِ اسان پاڻيءَ سان ساسر پري انهن جي آڏو رکي ته پيئڻ شروع ڪيائون. بعد ۾ هو ٿورو چپ ٿي ويٺا ته اسان کين کڻي پاتڙي ۾ رکي ڇڏيو.

ان ڏينهن جڏهن ماريا پيٽروونا ڪلاس ۾ آئي ته اسين ڊوڙندا ساڻس ملڻ وياسين. کيس ٻڌايوسين ته اهي چوڙا اسان انڪيوبيٽر وسيلي ٿوڙيا آهن ته ڏاڍي خوش ٿي. ”ڇڻو ته اڄ اوهان جي چونن جو جنم ڏينهن آهي. اوهان کي مبارڪون هجن.“ اهو ٻڌي سڀني چوڪرن کلي ڏنو ۽ وتيا سميموف چيو:

”اسين انهن جي جنم ڏينهن جي دعوت ضرور ڪنداسين، بلڪه اڄ ئي ٿا ڪريون.“ اها ڳالهه سڀني چوڪرن قبول ڪئي.

”ماريا پيٽروونا تون اسان جي چونن جي جنم ڏينهن جي دعوت ۾ شريڪ ٿيندين؟“ ”مهرباني - مهرباني، مان ته اوهان جي چونن جي جنم ڏينهن جي دعوت ۾ خوشيءَ سان شريڪ ٿينديس.“ ماريا پيٽروونا کلندي جواب ڏنو. ”مان انهن لاءِ هڪ سوکڙي کڻي اينديس.“

”اسين هنن لاءِ گهڻيون سوکڙيون کڻي اينداسين،“ سڀني چوڪرن هڪ آواز ٿي چيو. اسين اسڪول کان جڏهن گهر پهتاسين ته ايندڙ مهمانن جو انتظار ڪرڻ لڳاسين. اسان کي آندڙ ماڻه لڳل هئي ته اسان جي چونن کي الائي ڪهڙيون ڪهڙيون سوکڙيون ملنديون. سڀني کان اڳ ۾ سينيٽا بابروف آيو جنهن کي هٿ ۾ گلدستو هو.

”اهو وري چونن جي ڪهڙي ڪم جو آهي؟“ ”مياڻ! بابروف،“ مشڪا هن کان پڇيو. ”اهو چونن لاءِ آندو آهي. اها انهن لاءِ منهنجي طرفان سوکڙي آهي.“ بابروف جواب ۾ چيو:

”اڄ تائين اهو ڪنهن ڪونه ٻڌو هوندو ته چوڙن کي سوکڙيءَ طور گلدستو ڏنو ويو آهي. چوڙا گل ته ڪونه کائيندا آهن.“

”اهي گل ته واقعي ڪونه کائيندا پر انهن ڏانهن ڏسندا ۽ انهن جي خوشبو ته سونگهندا.“

”خيال ته ڏاڍو سٺو آهي، پر هنن ڪڏهن اهڙا گل ڏٺا ئي ڪونه هوندا.“

”اهو سچ آهي ته هنن اڳي ڪڏهن گل ڪونه ڏٺا هوندا. پاڻيءَ جو جڳ پري ان ۾ هيءَ گلدستو وجهي ڏسو ته ڪيڏو نه خوبصورت ٿو لڳي.“

اسان پاڻيءَ جو جڳ پري ان ۾ گلدستو رکيو. ان کان پوءِ سير يوزا ۽ واڊڪ آيا، جيڪي وري سٺو ڍراپ نالي وارا گل کڻي آيا هئا.

”اهو وري ڪهڙو طريقو آهي جو چوڙن لاءِ هر ڪو گل کڻي پيو اچي.“ مشڪا ٽوڪ ڪندي چيو.

”اسان جون سوکڙيون قبول نه ڪندا ڇا؟ هي چريا چڱائيءَ مان ڇا ڄاڻن. ڇڻ ڪين سوکڙي ڏئي دشمني وهائي اٿئون!“ واڊڪ ڪاوڙ ۾ چيو.

اسان هنن جا آندل گل به پاڻيءَ ۾ ڇڏي ڇڏيا.

ان کان پوءِ وانيا آيو جنهن آڌ ڪلي جي وزن جيتري جَوَن جي ماني آندي هئي.

”مان سمجهان ٿو ته چوڙا اها ماني ڪونه کائيندا.“ مشڪا چيو.

”تون ڪوشش ڪري ته ڏس.“ وانيا کيس چيو.

”چوڙن کي ائين ڪونه کارائينداسين. ماريا پيٽرونا اچي ته کانئس پڇون ته اها ڇا ٿي چوي.“

ٿوريءَ دير کان پوءِ ماريا پيٽرونا به آئي. جنهن کي هٿن ۾ ڪا شيءِ هئي، پر اها اخبار ۾ ويڙهيل هئي. هن ٻاهر ڪڍي ته اها شيشي جي پيالي هئي، جنهن ۾ کير جهڙي اڇو پاڻي پيل هئو.

”تـ... اهو کير آهي.“ مشڪا چيو.

”هن کان اڳ اسان اهو ڪونه ٻڌو هو ته چوڙن کي ڪو کير به پياريو ويندو آهي.“ مون چيو.

”هاڻو هي مکڻ وارو کير آهي. چوڙن کي شروعاتي ڏينهن ۾ هن شيءِ جي تمام گهڻي

ضرورت هوندي آهي. توهين پاڻ ڏسندا ته چوڙا هن شيءِ کي وڌيڪ پسند ڪن ٿا، ”ماريا پيٽروونا چيو.“

اهو ٻڌي اسان چوڙن کي پاڙي مان ٻاهر ڪڍيو ۽ ساسر ۾ کير وجهي سندن آڏو رکيوسين ته اک چنپ ۾ هُنن کير پي خلاص ڪري ڇڏيو.

”چوڙن لاءِ اها ڏاڍي زبردست سوکڙي آهي.“ مشڪا کلندي چيو. هن وڌيڪ اهو به چيو:

”اها به خبر هجڻ گهرجي ته چوڙن جي جنم ڏينهن تي ڪهڙي قسم جون سوکڙيون آنديون وڃن.“

مهمان هڪ ٻئي پٺيان ايندا رهيا. وتيا ۽ زينيا ٻاجهري آندي هئي جڏهن ته لوڻاڪيورووري سڀني کڻي آيو هو.

”مون کي خبر ڪانه هئي ته سوکڙيءَ طور ڇا ڪئي وڃجي، سو مون هڪ دڪان تي سيٽيون پيل ڏٺيون. چوڙن کي سوکڙي ڏيڻ لاءِ هڪ سڀني خريد ڪيو ڪنيو آيس.“

”اهڙو شاندار خيال توکي آيو ڪيئن؟“ مشڪا مٿس ٺٺول ڪندي چيو:

”اها ته چوڙن جي جنم ڏينهن جي اصل صحيح سوکڙي آهي.“

”سچ ته مون کي خبر ڪانه هئي ته چوڙن جي جنم ڏينهن تي ڪهڙي سوکڙي وٺي وڃجي. سڀني کي اها ڄاڻ ته ضرور هوندي ته چوڙا سڀني وڃائڻ وڌيڪ پسند ڪندا آهن.“

پوءِ هن ڇا ڪيو جو چوڙن مٿان بيهي وئي زور سان سڀني وڃائڻ لڳو ته چوڙا جن بتر ملڪ پئي پيٽو سي ڪنڌ مٿي کڻي بيهي رهيا.

”ڏسو! اهي هن سڀيءَ جي آواز کي ڏاڍو پسند ٿا ڪن.“ لوڻا رڙ ڪري چيو.

سڀني چوڪرن کان کل نڪري وئي.

”بس گهڻو ٿيو هاڻي هنن کي ڪجهه کائڻ پيئڻ ڏي.“ مشڪا کيس چيو.

ان کان پوءِ ماري پيٽروونا کان پڇيو ويو ته چوڙن کي ڇوڻ جي ماني ڏئي سگهجي ٿي يا نه ته هن ورائيو ته اها به هڪ قسم جي ماني آهي. پر شرط آهي ته پڪل چڱيءَ ريت هجي.

”اها ڪيئن پچائي سگهجي ٿي؟“ مشڪا کانئس پڇيو.

”جيئن پٽ تيار ڪبو آهي.“

ان کان پوءِ ڪوسٽيا آيو.

”تو چوڙن لاءِ ڪهڙي سوکڙي آندي آهي؟“ چوڪرن ڪوسٽيا کي ايندو ڏسي پري کان پڇيو.

”هاڻو بلڪل آنديون اٿر ويجهو اڇان ته ڏسجو.“ هن کيسي ۾ هٿ وجهي ٻه چٽ ڪمزريون ٿيلهيون ڪڍيون.

”مون هي شيون آنديون آهن. انهن ۾ چانور پيل آهن.“ اهو ٻڌي چوڪرا ڏاڍو ڪليا ۽ چوڻ لڳا:

”تون هر ڪنهن جي جنم ڏينهن تي اهي ساڳيون رنگين ٿيلهيون کڻي ويندو آهين.“

هن ٿيلهيون مس ٻاهر ڪڍيون ته مشڪا جهٽ هڻي کانئس ڪسي ويو.

”اهو ڇا ٿو ڪرين. توکي مون تي اعتبار ڪونه آهي ڇا؟“ هن مشڪا کي چيو.

مشڪا به جهٽ ڀٽ ٿيلهيون مان چانور ڪڍي پليٽ ۾ وجهي وڃي چوڙن جي آڏور ڪيا ته انهن به هڪدم چڱڻ شروع ڪري ڇڏيو.

مايا جڏهن ڏٺو ته چوڪرن چوڙن لاءِ سوکڙيون آنديون آهن ته هوءُ به پنهنجي ڪمري ۾ هلي وئي ۽ ڳاڙهي رين جو هڪ ٽڪر کڻي آئي ۽ ڪئنچيءَ سان ڪٽي، فٽيلون ٺاهي

هر هڪ چوڙي جي ڳچيءَ ۾ ٻڌندي وئي. نظر ائين اچي رهيو هو ته چوڙا پنهنجي جنم ڏينهن تي ڳاڙهي 'ٻوٽاءُ' ٻڌيو بيٺا آهن. ان کان پوءِ اسان گلن وارا ٿانو آڻي ان جاءِ جي چوڌاري رکيا، جتي چوڙا ويٺا هئا. چوڙن جي ڳچين ۾ ٻڌل ڳاڙها رين، چوڌاري رکيل پاڻي جي ٿانوَ ۾ گلدستا، ساسرن ۾ رکيل مڪڻ وارو کير ۽ چانور! سارو وايو منڊل جنم ڏينهن جهڙو هو. ڪوسٽيا کين ڪوڪن ۾ پوکيل ساوا جو ڪارائڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هو. مٿري پيٽروونا کيس منع ڪئي ته چوڙا اڃا ننڍا آهن، تنهنڪري کين ساواڻ ڏيڻ سنو ڪونه ٿيندو. اسان به سوچيو ته ساوا جو کين سپاڻي کان ڏيڻ شروع ڪنداسين.

جڏهن چوڙن مڪڻ وارو کير ۽ چانور چڱي ڍڙ ڪيو ته اسان کين ڪڍي پاتڙي ۾ رکيو. ان کان پوءِ ماريا پيٽروونا اسان کي مشورو ڏنو ته پردو ڏئي، چوڙن واري حصي کي ڪمري کان الڳ ڪريو. وڌيڪ اهو به چيائين ته:

”ڪوسي پاڻيءَ جو هڪ ٿانءِ پري چوڙن وٽ رکو ته جيئن پاڻ سيڪي سگهن. ٻيو ته چوڙن لاءِ بهتر اهو ٿيندو ته کين هتان کان ٻاهر ڪڍو. گهر ۾ هوندا ته بيمار ٿي پوندا ۽ مري ويندا. ننڍڙن چوڙن کي تازي هوا جي گهڻي ضرورت هوندي آهي.“

اسان کيس پنهنجو انڪيويٽر ڏيکاريو جنهن ۾ ٻه آنا اڃا به رکيا هئا.

”مون کي شڪ آهي ته هنن آئن مان ٻچا ڪونه ڦٽندا. ائين ٿيندو به آهي. اها ڪا وڏي ڳالهه ڪانه آهي، پر اوهان کي شاباس آهي جو اوهان ڏاڍو سنو ڪم ڪيو آهي.“

”اهو سنو ڪم ان ڪري ٿيو آهي جو سڀني چوڪرن ۾ ڪم ۾ اسان جو هٿ وٺايو ۽ اسان جي دل کولي مدد ڪئي. ڪم گهڻو هو ۽ اسان اڪيلي سر ڪري ڪونه سگهون ها.“ مشڪا کيس چيو.

”هڪ ڏينهن ته مان چوڙن ڦٽڻ کان مايوس ٿي ويو هئس. ڇاڪاڻ ته مون کي گهري ننڊ

اچي وئي هئي ۽ گرمي پد هيٺ لهي ويو هو.“

آئن کي ٿوري گهڻي ٿڌ لڳڻ سان ڪو نقصان ڪونه ٿيندو آهي. آري واري ڪڪڙ به سدائين آئن مٿان ويٺي ڪانه رهندي آهي. ڏينهن ۾ هڪ ڀيرو آئن تان اٿي چڱڻ به ويندي آهي ۽ آنا ائين ئي پيا هوندا آهن. انڪيويٽر ۾ رکيل آئن کي ڏينهن ۾ هڪ ڀيرو ٿڌو ڇڏيو ويندو آهي. ان لاءِ ته جيئن ايمبريو ڪجهه وقت لاءِ فطري حالتن مطابق رهي ۽ وڏي ويجهي ڇاڪاڻ ته آئن کي هر وقت گرم رکڻ سان به نقصان رسندو آهي.

”هڪ پيري مون آنن کي وڌيڪ گرمي ڏئي ڇڏي هئي ۽ گرمي پد وڃي 104 ڊگريون تي پهتو هو“ مشڪا چيو.

”پر هنن کي نقصان پهچڻ کان اڳ توکي خبر پئجي وئي هئي. جيڪڏهن اها گرمي گهڻي وقت تائين هجي ها ته آنا خواب تي وڃن ها.“ ماريا پيٽروونا چيو.

شام جو اسان ٻن آنن کي پيڇي ڏٺو ته منجهن ايمبريو ايڏو وڏي ڪونه سگهيو هو تنهنڪري سندن زندگي ختم ٿي وئي هئي. شايد ائين گهڻي گرمي اچي وڃڻ ڪري ٿيو هو.

اسان انڪيوبيٽر هيٺان رکيل لٽمپ جو بجليءَ وارو بٽڻ مٿي ڪري لٽمپ وسائي ڇڏي، جيڪا ٽيوپه ڏينهن سانده ٻرندي رهي هئي. اهڙيءَ ريت ٿرموميٽر وارو پارو به هيٺ لهي ويو هو. انڪيوبيٽر به ٿڌو ٿي چڪو هو. پر استوڙ ڀرسان رکيل پاڻڙي ۾ هڪ ڪٽنب ويٺو هو جيڪو ڏاڍو خوش باش ۽ مزي ۾ هو.

چوزن جي ڳوٺ ڏانهن روانگي

اهو ننڍڙو خاندان ڏاڍو خوش هو. ننڍڙا چوڙا جيترو وقت به پاڻ ۾ گڏ ويهندا هئا، پاڻ کي ڏاڍو محفوظ سمجهندا هئا. جيڪڏهن هڪ چوڙو هُنن کان پري ٿي ويندو هو ته ڊچ کان چين چين ڪرڻ لڳندو هو ۽ پنهنجي پائرن لاءِ واجهائيندو هو ۽ تيستائين چين چين ڪرڻ بس ڪونه ڪندو هو جيستائين هو اچي ساڻن ملندو ڪونه هو.

مايا جي مرضي هئي ته شروع ۾ ئي پنهنجو چوڙو کڻي وڃي، پر اسان کيس منع ڪئي. هوءَ هڪ ڏينهن آئي ۽ چيائين، ”مان وڌيڪ ترسي ڪانه ٿي سگهان.“ پوءِ هوءَ هڪ چوڙو کڻي پنهنجي ڪمري ڏانهن هلي وئي، اڌ ڪلاڪ کان پوءِ هوءَ روئندي اسان وٽ پهتي ۽ چيائين:

”هو ڏاڍي زور سان چين چين ڪري رهيو آهي. سندس آهون دانهون ٻڌي منهنجي دل ڄڻ ٽڪرا ٽڪرا ٿي رهي آهي، تنهنڪري مان کيس کڻي آئي آهيان.“

هن جڏهن هٿ ۾ جهليل پنهنجو چوڙو هيٺ فرش تي رکيو ته هو هڪدم ڊوڙي وڃي پنهنجن پائرن سان مليو ۽ ماٺ ٿي ويو ۽ پوءِ ڪنڊ ۾ ٻين سان گڏجي ويهي رهيو.

بعد ۾ اسان پردو ڏٺي، چوڙن وارو حصو باقي ڪمري کان الڳ ڪري ڇڏيو. تال پٽريءَ جو هڪ ٽڪر وڇائي اُن مٿان گرم پاڻيءَ جو ٿانءُ به رکيوسين ۽ ان مٿان ڍڪ طور وهائڻ به ڏنوسين ته مٿان پاڻي جلد ٿڌو ٿي وڃي. چوڙا به وهائي هيٺان ڪوسي پاڻي جي ٿانءَ چوڌاري ويهي رهيا. معلوم ٿيڻ تي ٿيو ته هو پنهنجي ماءُ جي ڪوڙيءَ هيٺان ويٺا هجن. هتي ڪوسي پاڻيءَ وارو ٿانءُ آري تي ويل ڪڪڙ جهڙو ڪم ڏئي رهيو هو.

ڪڏهن ڪڏهن اسين انهن کي گهر جي اڱڻ ۾ کڻي اچي رکندا هئاسين. اهو عمل هنن لاءِ ڏاڍو خطرناڪ به هو ڇاڪاڻ ته اتي رولو ڪتا ۽ بليون به هيڏانهن هوڏانهن پيا ٿرندا هئا. اُن ڪري هنن جو گهڻو وقت ڪمري اندر ئي پيو گذرندو هو. کين تازي هوا ملي ڪانه سگهندي هئي، جيڪا هنن لاءِ نهايت ضروري هئي. هڪ چوڙي ته اسان کي ڳڻتي ڏئي ڇڏي هئي، جيڪو ٻين کان ڪمزور ۽ گهمڻ ٿرڻ ۾ ڦڙت ڪونه هو. اهو الڳ طبيعت وارو هو.

جيڪو پاڻيءَ واري گرم ٿانءَ جي چوڌاري به اڪيلو وهندو هو پر گهمندو ڦرندو ۽ ٻين سان گڏ هو. کائيندو به ٿورو هو. هي پنجين نمبر آني مان دير سان ڦٽو هو.

”هنن کي ڪنهن ڳوٺ ۾ رهائجي نه ته خطرو آهي ته ڪٿي اهي مري نه وڃن.“ مشڪا مون کي چيو.

پر اسان چوڙن کان ڌار رهڻ ڪونه پئي چاهيو.

هڪ ڏينهن مان ۽ مشڪا ڏهاڙيءَ جيان صبح جو سويل چوڙن کي چوڳو ڏيڻ آياسين ته چڻ اسان کي سڃاڻي ورتائون ۽ گرم ٿانءَ کي ڇڏي اسان ڏانهن ڊوڙندا آيا. اسان هنن لاءِ باجهريءَ جي پٽ جي هڪ پليٽ آندي هئي. جنهن کي هول ڪري چڱل لڳا ۽ هڪ ٻئي کي پري ڪرڻ لڳا هئا. هنن مان هڪ چوڙو پليٽ ۾ اندر بيهي رهيو.

”چوڙو نمبر 5 ڪٿي آهي؟“ مشڪا پڇيو.

چوڙو نمبر 5 ته ڏهاڙيءَ جيان سڀني کان پٺيان بيٺو هو. هو ڪمزور هو تنهنڪري ٻيا چوڙا کيس پوئتي ڌڪي ڇڏيندا هئا. اسين به هن کي الڳ ڇڄائيندا هئاسين. ڪڏهن ته هو ڪجهه به ڪونه کائيندو هو. پر سڀني سان گڏ ڊوڙندو ايندو هو. هي اهو ڪونه چاهيندو هو ته ٻيا چوڙا کيس اڪيلو ڇڏي هليا وڃن، پر اڃ ته هي ٻين سان گڏ ڪونه هو. اسان ڳڻي ڏٺو ته واقعي هڪ چوڙو گم هو.

اسان سمجهيو ته گرم ٿانءَ کي پاسو ڏئي ويٺو هوندو. مون اڳتي وڌي وڃي کيس ٿانءَ جي پٺيان ڳوليو. ڏٺم ته فرش تي لپتيو پيو هو. مون سوچيو ته هو آرام ڪري رهيو آهي. هٿ وڌائي کيس ڪنير. معلم ٿير ته هن جو ننڍڙو جسم ٿڌو ٿي چڪو هو. هن جو مٿو سندس ڏهري جسم تي ٽڪيل هو. ويچارو پنجن نمبر چوڙو مري ويو هو.

اسين هن ڏانهن گهڻي وقت تائين ڏسندا رهيا سين. هن جي موت تي ڏاڍو اداس هئاسين ۽ ڏک وڃان هڪ ٻئي سان ڳالهائي به ڪونه ٿي سگهيا سين.

”اهو اسان جو قصور آهي. اسان جيڪڏهن چوڙن کي ٻاهر کڻي وڃون ها ته هن کي به تازي هوا ملي وڃي ها.“ ان کان پوءِ اسان گهر جي پٺيان سفيدي جي وٺ هيٺان کيس دفن ڪيو. ٻئي ڏينهن اسين سڄي چوڙا هڪ ڪاريءَ ۾ وجهي ٻهراڙيءَ ڏانهن روانا ٿياسين ۽ سڀني چوڪرن اسان کي الوداع چيو.

ماريا به جڏهن پنهنجي چوڙي کي الوداعي ڇمي ڏني ته سندس ڳلن تان ڳوڙها ڳڙي پيا ۽ روئڻ کان بس ئي نه پئي ڪري هن پنهنجي چوڙي کي پاڻ وٽ رکڻ پئي گهريو پر کيس خبر هئي ته پنهنجن ننڍڙن ڀائرن ۽ پيئرن کان سواءِ اهو اڪيلو رهي ڪونه سگهندو تنهنڪري هو لڄار ٿي پنهنجي چوڙي کي ٻين سان گڏ ٻهراڙيءَ ڏانهن موڪلڻ لاءِ راضي ٿي هئي.

اسين ڪاريءَ کي شال سان ڍڪي اچي خير سان ماسيءَ نتاشا جي ڳوٺ وڃڻ لاءِ اسٽيشن تي پهتاسين. ڪاري گرم هئي ۽ چوڙا به ڏاڍي آرام سان ويٺا هئا ۽ سفر دوران به هو ڏاڍي مزي ۾ هئا. ۽ هڪ جي چين چين ڪرڻ تي ڪڏهن ڪڏهن سڀ گڏجي چين چين ڪري رهيا هئا. مسافر اسان کي اچرج وڃان ڏسي رهيا هئا ۽ چين چين جي آوازن تي هو سمجهي رهيا هئا ته اسان واري ڪاريءَ اندر ڇا آهي.

”منهنجا ننڍڙا ڪوڪڙي دوستو مان سمجهان ٿي ته اوهان کي وري به آنن جي ضرورت پئي آهي.“ ماسيءَ نتاشا اسان کي ڏسي چيو.

”نه اسين آنن وٺڻ بدران چوڙا کڻي آيا آهيون.“ مشڪا چيو.

ماسي نتاشا شال لاهي ڪاريءَ اندر جهاتي پاتي.

”اڙي هي ته جيئرا جاڳندا چوڙا آهن! توهان کي هي ڪٿان هٿ لڳا؟“ ماسيءَ نتاشا پڇيو.

”هي اسان جي پنهنجي انڪيوپيٽر ۾ ٿوڙيا آهن.“

”توهين مون سان چرچا پوڳ ڪري رهيا آهيو. هي چوڙا اوهان ضرور پکين ڇي وڪري واري هٿ تان ورتا هوندا.“

”نه ماسي منڙي توکان شايد وسري ويو آهي. مهينو ڪن ٿيندو جو اسين ٻئي توکان آنا وٺڻ آيا هئاسين ۽ اهي چوڙن جي شڪل ۾ توڏانهن موٽائي کڻي آيا آهيون.“

”پر مون کي ته ياد ڪونه آهي ته مون اوهان کي ڪجهه آنا ڏنا هئا. ڀلا هڪ ڳالهه ته ٻڌايو اوهان وڏا ٿي ڪوڪڙي بڻجن چاهيو ٿا ڇا؟ پر جيڪڏهن توهين ڪوڪڙي ٿيو ته سڄ پڇ وڏا شاطر ڪوڪڙي ثابت ٿيندو.“

”اسان کي خبر ناهي ته ڪوڪڙي ٿينداسون يا نه.“ مشڪا ورائيو.

”پر اوهان کي چوڙن کان جدا ٿيندي ڏک ڪونه ٿيندو؟“

اسان کي ڏاڍو ڏک ٿيندو پر ماسي توکي ته معلوم آهي ته هن جيتا مڙن کي شهر ۾ رکڻ به ته خطرناڪ آهي. هتي پهراڙيءَ ۾ تازي هوا ۽ کليل ماحول آهي. هنن کي ڊڪڻ ڊوڙڻ لاءِ به کليل ميدان ملي ويندو ۽ ٻين سگهارن ۽ متارن چوڙن سان گڏ وڌندا ويجهندا. هونءَ به تو وٽ ڪڪڙيون آنا لاهينديون رهنديون آهن.

اسان جو هڪڙو چوڙو ته مري ويو جنهن کي اسان گهر جي پٺيان سفيدي وٺ هيٺيان دفنايو آهي.

”اي منهنجا پيارا ٻچڙو! مان اوهان سان ڏک ۾ شريڪ آهيان.“ هن اسان کي پاڪر پائيندي چيو.

”بس ائين ٿيڻو هو سو ٿيو. باقي بچا چوڙا تندرست ۽ ٿلها متارا آهن.“

اسان چوڙن کي ڪاريءَ مان ڪڍي ٻاهر ويهاريو ته جيئن اُس جو مزو وٺن.

ماسيءَ نتاشا ٻڌايو ته هڪ ڪڪڙ ڪاڪرائي رهي آهي. جنهن تي اسين ساڻس گڏجي چاپري ۾ وياسين ۽ ڏٺو سين ته ڪڪڙ هڪ ڪاريءَ ۾ ويٺي هئي. جنهن جي چوڌاري سڪل گاه ڏنل هو. هن اسان کي ڏسي وٺي ٿان ٿان ڪئي. جن اسين سندس آنا کڻڻ آيا هجن.

”هاڻي ڏاڍو سٺو ٿيو. اسان جي چوڙن کي ڊڪڻ ڊوڙڻ لاءِ ٻيا ساڻي به ملي ويندا ۽ هتي ڏاڍو خوش گذاري سگهندا.“ مشڪا چيو.

اسان سڄو ڏينهن ماسيءَ نتاشا سان گڏ ڳوٺ ۾ گذاريو ۽ جهنگ به ڏسڻ وياسون. جتي پاڻي پئي وهيو. اسان پاڻيءَ ۾ به ٽي ٽيپون به هنيون. اسين اڳئين پيري جڏهن هتي آيا هئاسين تڏهن بهار جي شروعات هئي. ٻئين ۾ اڃا گاه ڪونه ٿتو هو. پر هاڻي ٽريڪٽر پٺين ۾ هڪ گاهي رهيو هو. زمينون ساوڪ سان ڍڪجي ويون هيون. چوڌاري جن ساوا غاليچا وڇايا پيا هئا.

جهنگ به ڏاڍو وڻي رهيو هو. چوڌاري گاه ۾ تڏون ۽ ٻيا جيت هيڏي هوڏي ڦري رهيا هئا. پوپٽ به ڦيرا پائي رهيا هئا. هر وڻ مان پکين جون منٿيون منٿيون لاتيون پئي ٻڌڻ ۾ آيون. علائقو ڏاڍو خوبصورت لڳي رهيو هو ۽ دل نه پئي چاهيو ته ڪو گهر موٽجي.

اسان فيصلو ڪيو ته اونهاري ۾ هتي اينداسون ۽ پاڻيءَ جي واھڙ ڀرسان تنبو هڻي ڪنهن مهر جوءَ جيان ڪي گهڙيون گذارينداسون.

نيٽ گهر وڃڻ جو وقت به اچي ويو ان ڪري الوداع چوڻ لاءِ ماسيءَ نتاشا وٽ آياسين.
وڃڻ وقت هن اسان کي ڪيڪ ڏنو ۽ چيو ته گاڏيءَ ۾ کائڻجو. ان کان سواءِ اسان کان واعدو
ورٽائين ته اونهاري واريون موڪلون وٽس اچي گذاريون.

وڃڻ وقت گهرجي پوئين پاسي وڃي پنهنجي چوڙن کي الوداع چڻيسين. ان وقت اهي
خوشيءَ وچان وٽن ۽ ٻوٽن ۾ ڊوڙي رهيا هئا. هو هتي پهچي ڏاڍا خوش ٿيا هئا. سمورا
چوڙا پاڻ ۾ گڏجي گهمي ڦري ۽ چڱي رهيا هئا. جيڪڏهن ڪوپري گاهه ۾ هليو ٿي ويو
ته ٻين جو آواز ٻڌي واپس پنهنجي ساٿين وٽ موٽي ٿي آيو.

الوداع! اي ڪل خوشيءَ وارا پيارا ڪٽنب. تازيءَ هوا ۽ اُس ۾ اوهان جو وقت ڏاڍو سٺو
گذرندو ۽ ٻين سگهن متارن ڪُڪڙن ۽ ڪُڪڙين جيان اوهين به جلدئي وڌا ٿي ويندا. گڏجي
گهمو ڦرو. جيڪڏهن ڪو وڙهن اچي ته هڪ ٻئي جي مدد ڪجو. اهو به ياد رکجو ته اوهان
پاڻ ۾ پاڻ ڀينر آهيو. هڪڙيءَ ماءُ جا ننڍڙا ٻچڙا... يعني اوهان هڪ انڪيوبيٽر جاوا آهيو.
اوهين ڪڏهن آنن جي شڪل ۾ هڪٻئي ڀرسان پيا هئا. ان وقت اوهين نه گهمي ڦري ٿي
سگهيا ۽ نه وري اوهان ۾ چڱل جي سگهه هئي. اوهان کي اهو به نه وسارڻ گهرجي ته اسان
انڪيوبيٽر جوڙيو هو. جيڪڏهن اهو نه هجي ها ته اوهين هتي اچي ڪونه سگهو ها ۽ اوهان
کي اهو پتو به پئجي ڪونه سگهي ها ته دنيا ۾ زندهه رهڻ ڪيڏو نه عجيب آهي.

ائين چئي مان ۽ مشڪا اوهان کي الوداع چئون ٿا.
۽ پوءِ مشڪا ۽ دوست ٻنهي هٿ لوڏيندي چوڙن کان موڪلايو.

”هيءَ ڪتاب، ’جاڪوڙي پالڪ‘، روسي ٻوليءَ ۾ لکيل هڪ ڪتاب جي انگريزي ترجمي، ”Jolly Family“، جي پهرئين ڪتابڙي جو ترجمو آهي. ترجمو وڏيءَ ڪاريگريءَ ۽ محنت سان ٿيل آهي، جنهن کي مزيد سڌاري ناهي، ائين شايع ڪيو ويو آهي، جو اصل سنڌيءَ ۾ لکيل پيو معلوم ٿئي. هيءَ ڪتاب سنڌي شاگردن، استادن ۽ والدين لاءِ علم جي تلاش ۽ تدريس لاءِ رهبريءَ جو ڪم ڏيندو.

اصل روسي ڪتاب جو پراڻوئي مقصد هو ته 1917ع جي پورهيت انقلاب جي سماجي ماحول ۾ عام ٻارن جي تعليم لاءِ خود-سيکياڻي تدريس جي جديد راه روشن ٿئي. باقي ڪتابڙن جو ترجمو به ائين ئي پوريءَ ذميداريءَ سان سنڌي ۾ شايع ٿئي - اها اسان جي اميد به پر ثواب ٿئي! سڌريل دنيا جي اڄوڪي دؤر ۾ ٻارن جي عام تعليم لاءِ اهڙن ئي ڪتابن جي گهرج آهي.

محمد ابراهيم جويو

۸-41 صفحن تي ڪالوني

حيدرآباد سنڌ

25 اپريل 2011ع

Phoenix Books

C-73, GMB Colony, Qasimabad,

Hyderabad, Sindh, Pakistan.

Ph.00-92-22-2655021.

E-mail:trdsindh@yahoo.com

موضوع: ٻاراڻو ادب